

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
LATVISTIKAS UN BALTISTIKAS NODAĻA

**ĶONIŅU IDENTITĀTES GARĪGĀ UN MATERIĀLĀ
MANTOJUMA ASPEKTI**

MAGISTRA DARBS

Autors: **Liene Peniķe**

Studenta apliecības Nr. : **lp11065**

Darba vadītāja: prof. **Janīna Kursīte Pakule**

Rīga 2017

Anotācija

Mūsdienās par kuršu ķoniņiem pieņemts runāt pagātnes formā, lai gan ķoniņu darbībai rodams turpinājums Ķoniņciemā. Mērķis: ar faktiem un dzīvesstāstu liecībām pierādīt, ka ķoniņu patība ir Latvijas daļa arī mūsdienās, ne tikai vēstures segments. Maģistra darbā tiek konsekventi norādīts uz tiem punktiem, kuros ķoniņu darbība turpinās mūsdienās. Maģistra darba uzdevums: analizējot sabiedrības nostāju pret ķoniņiem, izprast kādi aspekti ietekmē to vai citu viedokli un kas liek domāt, ka tā ir tikai vēsture. Pētījumā iegūtie materiāli tika apkopoti un analizēti. Kuršu ķoniņu tradīcijas un patība ir nozīmīgs kultūrvēsturiskais mantojums, kas bagātina Latvijas kultūrainu. Ķoniņciems un tur daudzu paaudžu mītošā Peniķu dzimta iemieso bagātīgo, spēcīgo kuršu ķoniņu dzīvi, vienlaikus ietilpstot mūsdienu Latvijas veidojamajā pastāvēšanas paradigmā.

Annotation

Nowadays it is accepted to speak about Curonian Kings (*Latvian: kuršu ķoniņi*) in the past tense, although continuation with descendants of natives is still there in Ķoniņciems. The aim: to prove with facts and life stories testimony that Curonian Kings are still a part of Latvia today, not only its historical segment. To point consistently to those points at which Curonian Kings' activity continues nowadays. Master task: by analyzing public opinion about Curonian Kings, to understand what aspects affect the opinion and what suggests that they are only history. Study obtained work materials were collected and analyzed. Curonian Kings' traditions and entity is an important cultural and historical heritage that enriches all Latvian cultural scene. Ķoniņciems and there over many generations housed Peniķis family embodies the rich, the powerful Curonian Kings lives, at the same time falls within the paradigm of existence in contemporary Latvia.

Atslēgvārdi

Latvijas kultūrvēsturiskais mantojums

Kuršu ķoniņi

Kurzemes hercogiste

Ķoniņciems

Brīvēmnieki

Lēņa grāmatas

Elku birzs

Dzimtas ģerboņi

SATURS

Saīsinājumu saraksts	5
Ievads	6
1. Ķoniņu identitātes apzināšanas pirmsākums.....	9
1.1. Ķonišs un tā brīvības.....	11
1.2. Brīvcieņu kopība	16
1.3. Reliģijas līkloči.....	22
2. Peniķu esības aspekti.....	32
2.1. Peniķu dzimtas pēctecība un nodarbošanās.....	34
2.2. Sabiedrības viedokļu analīze par ķoniņiem.....	46
3. Garīgā un materiālā mantojuma analīze.....	55
3.1. Materiālās vērtības	57
3.2. Nemateriālās vērtības	64
Secinājumi.....	70
Izmantotā literatūra un avoti	73
Pielikumi	79
1. nodaļas pielikums	79
2. nodaļas pielikums	84
3. nodaļas pielikums	93
Intervijas.....	106
Gaida Jakšta.....	106
Inita Peniķe.....	114
Juris Peniķis.....	119

Saīsinājumu saraksts

LVVA – Latvijas valsts vēstures arhīvs

KNM – Kuldīgas novada muzejs

LM – Liepājas muzejs

ES – Eiropas Savienība

IEVADS

Ķoniņciema tēma cauri gadsimtiem aktualitāti ir saglabājusi vienmēr, kuršu ķoniņu brīvības alkas kā īlens spraucies ārā no maisa, kurā katrubrīdi kāda vara ir centusies tās iesprostot. Lai arī vieni ķoniņus dēvējuši par aristokrātiem, citi par neizglītotiem, iedomīgiem, nevīžīgiem zemniekiem, pilnīga taisnība, kā liekas, nav ne vieniem, ne otriem. Ķoniņiem bija un ir tikai viņiem raksturīga garīgā un materiālā patība, kas, gadsimtiem mijoties, saglabājas un pāriet jaunā kvalitātē.

Maģistra darba pamatuzdevums ir, balstoties rakstītās un mutvārdu liecībās, izsekot tam, kā mainījies un vai mainījies kuršu ķoniņu identitāte.

Darba mērķis ir īpašs. Katrā novadā, katrā vietā Latvijas cilvēki mēģina kaut ko dāvināt, sagatavot, piedāvāt, tuvojoties Latvijas simtgadei. Mērķis, ķeroties pie šī darba, bija bagātīnāt Latvijas 100 gadi ar viena Latvijas ciema - Ķoniņciema - vēsturiskās pēctecības pētījumu. Maģistra darba virsmērķis bija mēģināt pierādīt, ka ķonini bija, ir un būs Latvijas kultūru bagātinoša daļa. Viņi ir daļa no Latvijas un latviešiem, kas izsenis dzīvojuši, garīgi un materiāli auguši un strādājuši kā iespējami neatkarīgu, brīvu latviešu kopa. Ķoniņu fenomens ir arī mūsu valsts fenomens, daļa no visiem mums. Ķoniņu patības īpatnība un noturība nepieder tikai pašiem ķoniņiem, bet visai Latvijas tautai. Vienlaikus izprast ķoniņu fenomenu spēj tikai retais, bet ticu tad, kad vairums to apzināsies, spēs gūt vērtīgas atdziņas, kas, iespējams, kādreiz noderēs, jo laiki mēdz mainīties, un sabiedrības intereses tiem mainās līdz.

Darba aktualitāte izriet no pieņēmuma, ka aktuāls kļūst tas, par ko kāds sāk interesēties, runāt, piedāvāt par diskusiju objektu. Šajā brīdi rakstīt, ka kuršu ķoniņu tēma ir visai Latvijai vai Latvijas kultūrapzināšanai visaktuālākā tēma, būtu klajš apgalvojums. Taču vismaz rakstītājai pašai šķiet, ka pirmais posms kādas tēmas aktualizēšanā saistās ar izvēli to pētīt un darīt zināmu citiem. Tā kā esmu Ķoniņciema ķoniņu Peniķu dzimtas pārstāve, uzskatīju par savu pienākumu aktualizēt ķoniņu tēmu, cerot, ka tā var piesaistīt arī pārējos Latvijā dzīvojošos – katram ielūkoties savas dzimtas vēsturē. Darbs, kaut arī skar visu kuršu ķoniņu lietu, pamatā koncentrēts uz vienas – Peniķu dzimtas, kas dzīvoja un joprojām dzīvo Ķoniņciemā, izpēti.

Problēma šajā gadījumā ir apstākļi, ka kuršu ķoniņu fenomena pētnieki, arī žurnālisti, interesenti, kas vērsuši skatienu uz ķoniņiem un konkrēti Ķoniņciemu, skatās uz to visu kā pabeigtu pagātni, bet es vēlos pierādīt, ka daži no raksturīgākajiem un būtiskākajiem esības aspektiem ķoniņos ir dzīvotspējīgi arī mūsdienās. Vēl aizvien atbraucot, klātienē satiekot tiešos ķoniņu pēctecus, jūtams senatnīgais un pamatīgais kultūras mantojums, kas redzams tur

dzīvojošos cilvēkos un apkārtnē, kas vēsta par pagātni, vienlaikus sniedzot nojausmu par nākotnes attīstības perspektīvām.

Maģistra darba pamatā – ņemot vērā tā specifiku - kā galvenā pētījuma metode izvēlēta biogrāfiskā pieeja, ko sociologs Tālis Tisenkopfs definē kā izziņas paņēmienu, kurā tiek izmantoti dzīvesstāsti, dzīves vēstures, ģimenes ģenealoģijas un citi personiskie dokumenti.¹ Darba gaitā izmantota arī kontentanalīze, ar kuras palīdzību tiek analizēts iegūto materiālu saturs. “Kontentanalīze jeb satura analīze ir viena no kvantitatīvajām pētniecības metodēm, kas objektīvi, sistemātiski un kvantitatīvi analizē komunikācijas saturu, kur pētāmo materiālu skata nevis kā fiziskus notikumus, bet gan kā tekstu, attēlu un izteikumu reprezentācijas, kas radītas ar mērķi, lai tās lasītu, redzētu un interpretētu. Kontentanalīze — pieskaitāma pie "neuzbāzīgajām" metodēm, kuru priekšrocība ir saistāma ar pētniecisku tehniku, kas neiejaucas un ir nereaktīva attiecībā uz pētāmo objektu.”²

“Kontentanalīzes īpatnības: kvantitatīva
fragmentāra
sistemātiska
vispārinoša
redzamas nozīmes
objektīva”³

“Kontentanalīzi lieto tad, ja vajadzīga precizitāte un objektivitāte
ja analizējamais materiāls ir apjomā liels un vienvēidīgs
ja analizējamās kategorijas tekstos parādās pietiekami bieži
ja pētāmās problēmas izpētei ir svarīga informācijas avotam
raksturīgā valoda un tās specifiski raksturlielumi
ja tekstā meklējama acīm redzamās nozīmes (manifest
meaning).”⁴

Folkloristikā abas šīs metodes aktuālas kļuva 20. un 21.gs. mijā:

---

¹ Tisenkopfs Tālis. Dzīve un teksts: biogrāfiska pieeja sociālajās zinātnēs. // LZA Vēstis. 5/1993, A daļa, 1-8

² Šulmane, Ilze. Latvijas mediju analīze / Daudzveidība 3. Rīga : Latvijas Universitātes Komunikācijas studiju nodaļa, 2001, 7

³ Šulmane, turpat, 9

⁴ Šulmane, turpat

“Tradicionālo folkloras žanru pētniecību nomainīja personiskās pieredzes stāstījumu analīze, mēģinot atklāt, kādā veidā tradīcijās fokusētais stāstījums pauž grupas izpratni par vēsturi.”⁵

Darbā ietverts arī vēsturisks ieskats kuršu problemātikā, bez kā nebūtu iespējams saprast kuršu ķoniņu īpašo statusu ilgstošā laika periodā. Vienlaikus tas nav vēsturisks apcerējums, jo pētījuma pamatā ir interese par ķoniņu identitāti viņu tradīciju, paražu un plašāk - darbības kontekstā.

---

⁵ Keresāre, Ene, Biogrāfiskās pētniecības attīstība Igaunijā. – Latvijas mutvārdu vēsture. Spogulis. Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 2007, 67 – 75

1. ĶONIŅU IDENTITĀTES APZINĀŠANĀS PIRMSĀKUMI

Apzīmējums ķoniņi parasti tiek lietots kopā ar vārdu “kuršu” – kuršu ķoniņi. Tas norāda, ka ķoniņu patība saistīta ar Kurzemi, lai gan vēsturiski nav bijusi tikai Kurzemes, bet arī Vidzemes, Zemgales daļa. “Ķoniņi bij nevien ap Kuldīgu, bet arī ap Tukumu [...] tādi bijuši arī citur, piemēram, Seseves, Bauskas un Mežotnes novados.”⁶ Ķoniņi bijuši arī ap Salaspili⁷ un citur. Te svarīgā atšķirība, ka Kurzemē ķoniņi savu identitāti saglabājuši, bet Vidzemē, Zemgalē par to var runāt tikai pagātnes formā.

Īsi un precīzi kuršu ķoniņu fenomenu formulē Agris Dzenis savā grāmatā „Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā”: „Šī ir plašākā un ievērojamākā kuršu lēņavīru dzimta, kuras piederīgie rakstos pirmoreiz nodēvēti par kuršu ķoniņiem. Augstāko atzinību Peniķi saņēma 1504. gadā [...]”⁸ Minētie gadskaitļi nenozīmē, ka Peniķi Ķoniņciemū sāka apdzīvot tieši 1504. gadā, bet tikai to, ka šajā periodā viņi oficiālos dokumentos (piem., lēņa grāmatā) tiek dēvēti par „kuršu ķoniņiem”.

Vēl senāku ķoniņu pagātni pētījis Arveds Švābe savā darbā „Straumes un avoti” (1.izd. 1938 – 1940; 2.izd. 1962.g.). Tas nav tikai vēstures pētījums, bet vienlaikus arī juridiski pamatota profesionāla dokumentu analīze. „Kas gan vismaz vārda pēc nav dzirdējis runājam par „kuršu ķoniņiem” un kurš pie tam nedomā par 12.un 13. g. s. brīviem latviešiem, kad mums bij savas nacionālas valstis un pašu tautības valdnieki - kungi un lielkungi? Lai arī pie kuršu ķoniņiem piederēja samērā nedaudzas dzimtas un viņu skaits nekad nebija liels, tomēr šo dzimtu ģenealoģija ir visvecākā, kāda mums zināma, un viņu labi dokumentētā vēsture ir ļoti svarīgs un raksturīgs latvju tautas vēstures gabals.”⁹ Šī A.Švābes atziņa dod iespēju konstatēt, ka ar dokumentu palīdzību ir iespējams izsekot Peniķu dzimtas (kuršu ķoniņu) brīvību uzturošai dzīvotspējai līdz 1929. gada 4. maijam, kad Latvijas Valsts prezidents G. Zemgals paraksta likumu par Kuldīgas apriņķa brīvciešu sadalīšanu viensētās, ko tā paša gada 30.aprīlī bija pieņēmusi Saeima. “Likums paredz pat zemes atsavināšanu, sadalīto saimniecību korroborēšanu spaidu kārtā un pielīdzina

---

⁶Švābe, Arveds, Straumes un avoti. Rīga : A. Gulbis, 1938, 1.sēj, 118

⁷Švābe, turpat, 119

⁸Dzenis, Agris, Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā : septiņsimt gadus ilga brīvības saglabāšanas pieredze. Rīga : Domas spēks, 2014, 64

⁹Švābe, turpat, 115

ķoniņus jaunsaimniekiem valsts aizdevumu un būvmateriālu saņemšanas ziņā, kā arī nodibina ciema pilnvarnieka institūtu.”¹⁰

Neskatoties uz to, ka Ķoniņciemā dzīvojošie Peniķi arī turpmāk palika brīvi, laika gaitā daudz kas mainījās. Reizēm šīs izmaiņas veicināja viņi paši, reizēm apstākļi, kurus arvien vairāk noteica ārējie sabiedriski politiskie apstākļi.

Šajā nodaļā tiks apskatīts ilgstošs vēstures periods kuršu ķoniņu pastāvēšanā, kas dos iespēju izvērtēt dažādas norises, vērojot kā pieaug iekarotāju (vācu kolonizatoru, vēlāk cariskās Krievijas vietvalžu) vēlmes pakļaut sev latviešu ticību un tradīcijas. Peniķu un citu brīvcieņu ļaudis izmantoja stratēģisko domāšanu, meistarību kara gaitās, kā arī savstarpēju vienotību, kas palīdzēja iegūt un saglabāt ievērojamās privilēģijas ilgāk par citiem latviešiem (t.i. tolaik kuršiem, vēlāk kurzemniekiem, latgaļiem, vēlāk latgaliešiem, zemgaļiem, vēlāk zemgaliešiem, Vidzemes ļaudīm).

Sekojoši līdzīgi kuršu ķoniņu juridiskai cīņai par savām tiesībām un brīvību, pārsteidz, ka, mainoties valsts varai, tas notiek, lai arī ilgstošā, toties mierīgā, tiesiski pamatotā veidā.

---

¹⁰Švābe, 1938, 236

1.1. Ķoniņš un tā brīvības

Latviešu vēsturiskajā apziņā kuršu ķoniņiem atvēlēta visai niecīga vieta, kas ir paradoksāli. Te jāpiekrīt kultūrpētnieka Elmāra Barkāna rakstītajam: „Paradoksāli, bet mēs par suitiem, ventiņiem, lībiešiem, zemgaļiem un citiem saviem senčiem zinām vairāk nekā par ķoniņiem. Kaut gan tieši ķoniņi ir vienīgie latviešu senči, kuri nekad nav pakļāvušies svešām varām un kaklakungiem un gadu simtiem ilgi ir spējuši saglabāt neatkarību. Tikai padomju okupācija pagājušā gadsimta vidū brutāli iznīcināja viņu dzīves kārtību. Tomēr ne viss ir sagrauts. Ir saglabājušās ne vien atmiņas, bet arī dzīves ritms un viedums, kas varētu kalpot par pamatu, lai atkal atdzimtu kāds ķoniņu brīvciems”.¹¹ Jāpiebilst, ka Ķoniņciema (vienas viensētas) Peniķi vēl joprojām dzīvo savu senču mājās un turpina būt īsti kuršu ķoniņi.

Arveds Švābe uz daudzu juridisku līgumu un citu dokumentu pamata atzīst „jāpievienojas tam historiografijas virzienam, kas atbild pozitīvi uz jautājumu, vai Kuldīgas kuršu ķoniņi šī vārda šaurā nozīmē cēlušies no Kursas seniem valdniekiem.”¹² Autors savā darbā aplūkojis arī citus apgalvojumus, bet nonācis pie atziņas, ka aiz šiem pieņēmumiem „slēpjas labi pazīstamā politiskā doktrīna, ka pirms vācu laikiem nemaz nevarot runāt par latviešu valstīm un valdniekiem.”¹³

Tālāk A.Švābe analizē vēsturē izskanējušo apgalvojumu par to, ka ķoniņi ir tikai un vienīgi zemnieki:

„Lai gan seno kuršu valdnieku pēcteči pēc vācu ordeņa iespiešanās Kurzemē zaudēja politisko varu, viņi saglabāja brīvību, daļēji ieguva vācu vasaļiem raksturīgās tiesības un privilēģijas.”¹⁴ Jānis Renners, kas, Livonijā dzīvojot un atrodoties Vācu ordeņa dienestā, ķoniņus dēvē par Kurzemes zemniekiem, apgalvo, ka ķēniņvalstij pienācis gals. Tas rada pārlicību, ka ķēniņvalsts ir bijusi. Domājams, ka ķoniņu nosaukt par vienkāršu zemnieku ir liela kļūda, jo Renners atzīst, ka „viņu mantinieki un pēcteči palika brīvi no visām nastām”¹⁵ Vienkāršam zemniekam nebūtu bijusi iespēja saņemt tik lielas brīvības. Ķoniņiem, kas ieguva šīs

---

¹¹Barkāns, Elmārs. Latviešu muižnieki – ķoniņi vēl dzīvi// Nedēļa, 2006, Nr.37 (11.09), 40

¹²Švābe, 1938, 131

¹³Švābe, turpat, 121

¹⁴Eniņš, Guntis, 100 dižākie un svētākie. Rīga : Lauku Avīze, 2008, 67

¹⁵Švābe, turpat, 122

priekšrocības, bija jābūt gudriem, lieliem diplomātiem, ķoniņiemu vecākajiem bija jābūt pārvaldīt visus ciema ļaudis, kur nepieciešama arī autoritāte.

Kuršu ķoniņu lēņa un brīvības grāmatas Peniķiem, kas dzīvoja Ķoniņciemā tika piešķirtas 1439., 1454., 1456., 1500. un 1504. gadā. „No visiem Kuldīgas komturijas novadniekiem taisni Andrejs Peniķis bij tas vīrs, ko mestrs Pletenbergis 1504. g. 23. augusta lēņa grāmatā oficiāli titulēja par „kuršu ķoniņu”.”¹⁶No 1439. gada 1. decembra lēņu grāmatas satura noprotams, ka tā ir agrāk dota lēņa atjaunošana, sakarā ar ordeņa mestra Finkes Overberga stāšanās amatā. No pirmām divām lēņu grāmatām var secināt, ka „1. Peniķa un citu brīvo kuršu tiešais pavēlnieks bij zemes kungs, Kuldīgas komturs, kas Kursā bij mestra vietnieks kara un tiesas lietās; no tā savukārt izriet, ka Peniķim bij tiesība piedalīties ordeņa mantāgos. 2. Neviens cits kungs vai viņa kalpotājs nevarēja pavēlēt Peniķim, kas juridiski jāsaprot kā kuršu ķoniņu eksemcija no gruntskungu un muižas ierēdņu administratīvās un tiesas varas; tā tad Peniķa zeme bij muižai līdzīga brīvzeme, no kuras nebija jāmaksā ne kunga, ne desmitā tiesa, ne arī jādod klaušas. 3. Peniķis bij ordeņa novadnieks, kam savs lēņa novads bija jāatkalpo ar kara gaitām; tā tad 1439. g. lēņa grāmatā minētās kuršu tiesības patiesībā bija kuršu lēņa (t. i. novadnieku) tiesības. Ar šo eksemto tiesisko stāvokli Peniķis un citi kuršu novadnieki ne ar ko neatšķīrās no vācu muižniekiem...”¹⁷

Analizējot notikumu gaitu no perioda, kad ķoniņi iegūst savas brīvības un visāda veida priekšrocības (salīdzinot ar citiem zemniekiem) līdz 1504. gada lēņa iegūšanai, ir vērojama Peniķu dzimtas liela mērķtiecība un aktivitāte, lai no savas puses godam pildītu kara gaitas, bet no varas puses tapt novērtētiem.

„Vēl vairāk Peniķi pielīdzināja vācu muižniekiem divas turpmākās ordeņa grāmatas. Ar mestra Mengedes Jāņa 1456. g. 24. augusta aktu Peniķis ieguva nevien jaunu arklis zemes, bet arī dravas, zvejas un medību tiesības. [...] No Heinsius un Lubenava liecībām dabūjam zināt, ka pretstatā zemniekiem kuršu ķoniņi varēja medīt ar dzinējiem nevien zaķus, bet arī lielos meža zvērus. [...] Nākošo zemes dāvinājumu Peniķis ieguva 1500. g. 13. decembrī no Kuldīgas komtura Galena. [...] Lielāka vēsturiska nozīme bija Peniķa pēdējai lēņa grāmatai, ko viņam 1504. g. 23. augustā lika izrakstīt ordeņa mestrs Valters Pletenbergis. [...] Ar šo lēņa grāmatu Andrejs Peniķis ieguva piekto arklis zemes, pie kam ordeņa valsts galva viņu oficiāli titulēja par „kuršu ķoniņu” un paskaidroja, ka jaunais lēņa novads ir ordeņa atlīdzība par Peniķa un viņa kuršu karoga

---

¹⁶Švābe, 1938, 175

¹⁷Švābe, turpat, 181

pedalīšanos Livonijas karā kaujās pret Jāni III pie Pleskavas 1502. g. septembrī. [...] Ja Peniķu zvejas tiesības bij minētas jau 1456. g. lēņa grāmatā, tad 1504. g. grāmata tām un citām kuršu ķoniņu tiesībām kā īpašu ordeņa labvēlību pievieno tiesību celt un maldināt dzirnavas.”¹⁸

No vēstures avotiem redzams, ka piešķirtā lēņa robežas tika iezīmētas gandrīz vai maģiskā veidā, vismaz ar maģiskām īpašuma piederības zīmēm. Tā, piemēram, Peniķa pirmajā lēņa grāmatā (1439.g.) īpašums tiek aprakstīts, sākot no strauta (slaveles valks), “ejot gar strautu, paturēt acīs žogu pa labi līdz kādam ozolam ar iegrebtu krustu, no ozola pa ežu līdz Aizputes ceļam, kur atrodas robežu akmens ar iecirstu krustu, no šī akmens pāri minētam ceļam doties taisni kā pa šnori līdz citam ozolam ar iegrebtu krustu [...]”¹⁹ Tā ir tikai daļa no detalizētā Peniķu lēņa zemes robežzīmju apraksta. Kā citētajā fragmentā, tā arī pārējā daļā redzams, ka zemes īpašuma robežas tiek iezīmētas galvenokārt ar krustu (nav zināms, ar kāda veida krustu, iespējams, ar slīpo – kā senu aizsargzīmi), iegrebjot to akmenī, kokā (ozolā).

Arveds Švābe ar savām jurista prasmēm salīdzinoši ir analizējis Peniķa lēni un valsts galvas mestra Valtera Pletenberģa brāļa Jāņa Pletenberģa (muižnieka) lēni, nonākot pie secinājuma, ka tie ir identiski. Tātad, lai arī dokumentos kuršu ķoniņiem senāk nerakstīja klāt vārdu „muižnieks”, tomēr pēc visām privilēģijām viņi tādi bija. Par lēni tradicionāli dēvē nekustamu mantu, kā arī tai pielīdzinātas īpašuma tiesības.²⁰ Kuršu ķoniņu gadījumā būtisks bija mantošanas process, ka lēni varēja mantot automātiski, neprasot atļauju, atšķirībā no „sliktāku” lēņu īpašniekiem. Tam gan nāca līdz pienākums pildīt lēņa gaitas, kas bija balstītas uz savstarpēju uzticību. Jāatzīmē, ka vēl šodien Ķoniņciema Peniķi lepojas ar dotā solījuma turēšanu. Neesot neviena, kas varētu uzrādīt pretējo.

Vēl viens aspekts, kam jāpievērš īpaša uzmanība, ir lēņa ierakstīšana reģistra grāmatās, bet neizsniegšana uz rokas. Šāda dokumenta saņemšana prasīja papildus samaksu kancelejas nodevas veidā, kas 14. gs. pirmajā pusē nelikās lēņu turētājiem praktiska nepieciešamība. Pat 15. gs. lēņa grāmatas izraksta retais, domājams, ka arī kuršu ķoniņi savus pirmos lēņu apliecinājumus nav izņēmuši, tādēļ nav iemesla apgalvot, ka 1439. gadā Peniķim tas ir pirmais. Visticamāk, sākotnēji tie pēc senču tradīcijām paļāvās uz doto vārdu un rokasspiedienu kā pietiekami drošu apsoliņuma veidu. Jāpiezīmē, ka ķoniņu lēņi tika dēvēti par neskūpstītiem un nezvērētiem lēņiem ²¹

---

¹⁸Švābe, 1938, 181, 183, 185 - 188

¹⁹cit. pēc: Švābe, 1938, 178

²⁰Švābe, turpat, 136

²¹Švābe, turpat, 170

Skūpstīšana un zvērēšana bija sena paraža, saskaņā ar kuru “vīram bija saliktās rokas jāliek lēņa kunga saujās un jāapsola uzticība ar zvērestu [...] vai skūpstu.”²² Šī paraža, kā raksta A.Švābe jau 16.gs. sāka izzust, tāpēc nav nekāda pamata apgalvot, ka tāpēc ķoniņu lēņi būtu mazāk svarīgi un nozīmīgi.²³

Varētu domāt, ka savas izcelsmes, privilēģiju un turības pēc, ķoniņi bija iedomīgi un nevīžīgi attiecībās ar apkārtējiem zemniekiem, bet tā nebija. 1835. gadā Kurzemes bruņniecības arhivārs J. G. Cigra rakstīja, ka viņi „[...] draudzīgi izturas pret nožēlojamiem (acīmredzot domāti nabagi un slimnieki), ar ko ķoniņi iemantojuši savu tautasbrāļu cieņu.”²⁴ Vairāki ceļotāji atzīmējuši viņu viesmīlību. Savā starpā tik tuvu dzīvojot reizēm arī izcēlās kāds strīds, bet 1853. gadā Kuldīgas virspilskungs fon Rops „rakstīja cildinošus vārdus, jo viņa amata laikā neviens ķoniņš neesot izdarījis nevienu kriminālnoziedzumu.”²⁵

Lasot par ķoniņu daudzajām tiesas prāvām varētu rasties iespaids, ka viņi ir kašķīgi un nesaticīgi, bet jāņem vērā apstākļi, - lai fiksētu kādu juridisku lēmumu, tam ir jāiziet caur tiesu. Šāda prakse izmantota kā brīvās Latvijas periodā, tā arī senāk, kad formāli ierosināja tiesas procesu, kas ķoniņus juridiski iedalīja kādā šķirā. Parasti tas notika mainoties pastāvošai varai. Reizēm tiesāšanās notika vairāku paaudžu garumā,

Cilvēcīgi saprotams ir apstākļi, ka viņi nespēja izvairīties no savstarpējām nesaskaņām, jo 18. gs. Ķoniņciemā atradās 6, bet 20. gs. sākumā, nepalielinot ciema robežas, jau 13 saimniecības.

Pašreiz Ķoniņciemā dzīvojošiem Peniķiem vairs nav nekādu atšķirīgu no citiem Latvijas pilsoņiem privilēģiju. Uz jautājumu par to neesamību „Atālmauļu” saimniece Inita Peniķe atbild, ka mūsdienās tas ir pašsaprotami, jo brīvi ir visi, īpašumu var novēlēt bez ierobežojumiem jebkuram mantiniekam, precēties var ar mīlētu cilvēku nebaidoties ko būtisku zaudēt; medību tiesības ir visiem Latvijas iedzīvotājiem, ja vien nokārto formalitātes. Tāpēc, kas gan viņi būtu par kuršu ķoniņiem, ja izliktos par nabagiem nemaksājot nodokli, kā viens otrs, kas par godu tur izlocīties starp likumu nepilnībām. Arī „Atālmauļu” saimniekiem bijuši grūti laiki deviņdesmitajos, bet neviens neesot devis nekādas atlaides, lai arī pienācās kā daudz bērnu un represēto ģimenei. Bijušās PSRS iekārtas pirmrindnieki un viņiem līdzīgie, bieži likuši šķēršļus

---

²²Švābe, 1938, 170

²³Švābe, turpat, 171

²⁴Dzenis, 2014, 215

²⁵Dzenis, turpat

saimniecības atjaunošanā, bet tas esot vel vairāk viņus apvienojis kā ģimeni un devis dzīves rādījumu. Un to, ka viņi ir kuršu ķoniņi no Ķoniņciema neviens nevar ne mainīt ne atņemt, jo uzvārds Peniķis runā pats par sevi. Galvenais esot nedarīt kaunu uzvārdam, kas saistās ar godīgumu un dotā vārda turēšanu. Ja paši vairošanos panākumus, tad kuršu ķoniņi nezudīs.²⁶

---

²⁶ Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems (intervija)

1.2. Brīvcieņu kopība

Turlavas pagastā lielāku radniecību uzturēja četri brīvcieņi: Ķoniņciems, Pliķu ciems, Ziemeļciems un Kalējiems. Tā kā jāprecās bij tikai brīvcieņu robežās, lai nezaudētu visas privilēģijas, ko Livonijas ordenis piešķīra, tad, mācītājiem stingri uzraugot pietiekami attālu radniecību, šo ciemu ļaudis laulājās savā starpā. Atstatums starp ciemiem nebija liels, jo visi savā starpā robežojās.

Šeit ir laiks no vēstures dokumentiem pāriet pie mūsdienām un mutvārdu liecībām. Sarunā ar Turlavas pagasta Ķoniņciema „Atāļmauļu” māju saimnieci Initu Peniķi tika noskaidrotas vairākas ar precēšanos saistītas lietas. Viņai stāstījusi vīramāte Līze Milda Peniķe, ka Ķoniņciemam visvairāk radniecīgo saišu esot bijušas ar Pliķu ciemu, jo bija abi gana lieli, lai piemeklētu pieņemamu līgavu vai līgavaini. Bieži šis attālums licies tīrais nieks, lai apciemotu tuviniekus.²⁷ Kā no šīs liecības redzams, tad vēl 20. un 21. gs. ķoniņu dzīvē atmiņā ir gadsimtiem ilgi piekoptā tradīcija, ka starp ķoniņiem par savstarpēji vēlamākajām precībām tika uzskatītas precības starp Ķoniņciema un Pliķu ciema ļaudīm. Tas, iespējams, saistīts ar to, ka Ķoniņciems bija ķoniņu galvenā pulcēšanās vieta un tā galvenā persona Peniķis, tāpat kā Pliķu ciema galvenā persona Tontegode bija vēsturiskie privilēģētākie starp ķoniņu dzimtām. “Ja mēs Tontegodes un Peniķa izcilāko stāvokli raksturojam ar vārdu ķoniņi, tad par pārējām dzimtām toreiz varēja teikt, ka tās ir tikai novadnieki.”²⁸

Jau tika minēts, ka Ķoniņciems vismaz reizi gadā kļuva par pulcēšanās vietu visu ķoniņu pārstāvjiem. Katram no ķoniņu ciemiem bija savs vecākais jeb burmistrs, tomēr starp visiem viens – Ķoniņciema burmistrs – bija galvenais:

„Lielākā teikšana burmeistaru vidū bija Ķoniņciema vecākajam, pie kura vienu vai divas reizes gadā sabrauca pārējie burmeistari. Kā vēsta nostāsti, tās bija ne vien vecajo sapulces, bet arī svētki vairāku dienu garumā, uz kuriem jūdza labāko zirgu un visādi citādi izrādījās.”²⁹

Pie ķoniņu kopāsānākšanas tradīcijām jāmin dzīres. Dzīres ķoniņiem vairāku dienu garumā nenozīmēja tikai vienkāršu izklaidi. „Bet dzīrēs viņi lielākoties spriež gan par naidojošos samierināšanu, gan laulību slēgšanu, vadoņu izvirzīšanu, visbeidzot arī par karu un mieru,

---

²⁷Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

²⁸Švābe, 1938, 195

²⁹Lapiņa, Aiva. Senās kursas valdnieku pēcteči un mūsu labieši vai nodevēji? Kuršu ķoniņi.

uzskatot, ka nekādos citos apstākļos dvēsele nav tik atklāta un nekad neiedegas tik dziļos nodomos kā dzīrēs. Šie ļaudis, kas pēc dabas nav viltīgi, dzīru brīvajā gaisotnē atklāj to, ko turējuši apslēptu sirds dziļumos. Tādējādi visu domas un vēlmes nāk atklātībā bez pārspīlējumiem un sagrozījumiem. Nākamajā dienā atsākas to pašu jautājumu apspriešana, un tam, ka viņi to dara divos piegājienos, ir saprātīgs pamatojums: viņi apspriež jautājumus, kad nespēj liekuļot, un pieņem lēmumus, kad nekas neliek šķēršļus viņu skaidrajam prātam.”³⁰

Tādējādi dzīres bija sava veida izlādēšanās, kad sakrātais rūgtums un nesaprašanās ikdienā, tiek pie alus kausa izrunāta un izbeigta.

Sākotnēji, saņemot lēņa grāmatas un kopā karojot, ķoniņi uzturēja draudzīgas attiecības ar ordeņbrāļiem, kas bija katoļu ticības piekritēji, bet “Livonijas hronikas autora” Baltazara Rusova it kā negatīvā liecība sniedz skaidrojumu kuršu ķoniņu tradīcijai uzturēt dzīres vairāku dienu garumā. Vēsturnieks Agris Dzenis šo Rusova liecību par katoļu valdīšanas periodu attēlo visai krāsaini. „[...] nebeidzamu žūpības un netiklības elļi [...]”³¹ Jāsaka, ka viena daļa cilvēku samērību dzīrēs nav pazinuši nevienos laikos, bet tie, kas prot sabalansēt izklaidi (un tādu ir vairums) bija ieguvēji, jo pēc labas atpūtas arī darbs vairs nešķīta tik vienmuļš. A. Dzenis savā darbā „Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā” raksta, ka Rusova spilgtie piemēri „[...] tomēr liecina gan par ordeņbrāļu un viņu kalpotāju viesmīlību, gan kārtu vienlīdzību sadzīvīskā līmenī ordeņa valstī: „Ordeņkungu pilīs dzīve tika vesta daudz lielākos apmēros. Tur arī vienkāršiem kalpiem pagrabi bija vienmēr vaļā [...] Ja pilī ieradās darīšanās muižnieks vai vienkāršs cilvēks, tad skaidru galvu ārā netika, jo tāds bija paradums, ka augsts vai zems bija smagi piedzirdāms. Šim piemēram sekoja arī viņu apakšnieki.” Viesmīlība un dzīres, kas taupīgo un praktisko protestantu acīs asociējās ar dīkdienību un izšķērdību, vēlāk kļuva par vietējo lēņavīru pēcteču kultūras viegli pamanāmu un būtisku iezīmi.”³²

Iepazīstoties ar Rusova Baltazara darbu „Livonijas hronika” (Ed. Veispala tulkojums) top saprotama agresīvā attieksme un nostāja pret kuršu ķoniņiem (un ne tikai pret viņiem) visā, kas skar jebkādu izklaidi, atpūtu vai greznību. Viņa skatījums veidots caur fanātiska kristieša prizmu, bet, lai cik pārspīlēti un ar nosodījumu viņš būtu paudis savu attieksmi, mēs iegūstam ziņas, kuras citkārt oficiālajos dokumentos nav pieejamas.

---

³⁰Dzenis, 2014, 225

³¹Dzenis, turpat, 102

³²Dzenis, turpat, 102-103

Zinot šo Rusova pārmērīgo un daļēji arī pārspīlēto vēstures notikumu skaidrojumu caur Bībeles mācību, ka Pletenbergam, ordeņbrāļiem un kuršu ķoniņiem karā pret Krieviju tiešām palīdzēja „Dieva brīnums”, mums pašiem jāsaprot, ka bez izveicības, labas kara mākas, savstarpējas uzticēšanās un drosmes, arī nebūtu pārspēku pieveikuši. Patiesībā šajās 1502. gada kaujās rūdījās arī kuršu brīvcieņu vienotība. Švābe atzīmē: „[..], ka jaunais lēņa novads ir ordeņa atlīdzība par Peniķa un viņa kuršu karoga piedalīšanos Livonijas karā [..].”³³ Šis apzīmējums „kuršu karogs” arī bija visu saistīto ciemu vienotība.

Brīvcieņu dzīve gadsimtu gaitā nesaistās tikai ar darbu un dzīrēm, tiem nācies ilgā laika periodā juridiski aizstāvēt savas tiesības. „Izveidojās kuršu ķoniņu klans, ko vienoja gan radnieciskas saites, gan tiesisko interešu kopība.”³⁴ Iepriekšējos gadsimtos šie tiesiskie risinājumi bija gan dažāda veida lūguma vēstules, gan tiesas ar brīvlaišanas rakstu uzrādīšanu. Zīmīgi (un atšķirīgi no mūsdienām), ka tās, vārda vistiešākajā nozīmē, bija cieņpilnas, adresātam (varas pārstāvim) glaimojošas vēstules. Visu ķoniņu brīvcieņu problēma bija identiska, saņemot lēņa grāmatu privilēģiju kopums nespēja iekļauties tai kārtā, kas it kā būtu muižnieku, bet nodarbošanās kā zemniekiem. „[..] neviens no tiem aktiem, kas nodibināja kuršu ķoniņu tiesisko stāvokli, ne skaidriem vārdiem, ne klusējot neaizrāda uz viņu piederību pie kuršu zemniekiem.”³⁵ Izrādās, ka tiesiskās sistēmas vairāku valsts varu periodos atkal un atkal sākušas tiesvedības par vienu un to pašu problēmu. A. Švābe vērš uzmanību apstāklim, ka iespējams kuršu ķoniņi nespēja dzīvot, kā to prasīja vasaļu kārtā (kādi pēc dokumentiem tie bija), bet viņu privilēģiju lēņtiesiskais pamats juristiem, sākot ar 17. gadu simteni, radīja lielas teorētiskas grūtības, sevišķi Krievijā, kur lēņa tiesības nekad nav bijušas spēkā. Pēcāk šo problēmu diskutējot juristu lokā, tā tika skatīta pēc Vācu ordeņa lēņu grāmatām, kā arī lēņa vispārējām tiesībām.

Lai veiksmīgāk atkal un atkal aizstāvētu savas brīvcieņu intereses pret mēģinājumiem prettiesiski izkalpināt, izveidojās septiņu brīvcieņu apvienība: Ķoniņciems, Pliķu ciems, Ziemeļciems, Kalējiems, Sausgaļu, Dragūnu un Viesalgu ciems. Lipaiķu baznīcas mācītājs gan norāda, ka „Ķoniņciems ir šīs ciemu savienības galva.”³⁶

---

³³ Dzenis, 2014, 187

³⁴ Dzenis, turpat, 121

³⁵ Švābe, 1938, 133

³⁶ Dzenis, Agris. Divi dokumenti par Kurzemes brīvajiem latviešu zemturiem 18. gs. otrajā pusē. Latvijas arhīvi, 2000, 20. novembrī, 19. lpp.
Pieejams: http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/42-60-VESTURE-Dzenis.pdf [aplūkots 20.04.2017.],

„Stāvoklis pasliktinājās pēc lielā mēra 1710. gadā, kad hercoga Kuldīgas muižai pietrūka strādnieku, un muižas pārvaldnieki ķoniņiem pamazām uzspieda arī muižas lauku apstrādāšanas darbus.”³⁷ Tie bija mazāki kā dzimtļaudīm, taču, juridiski nepamatoti, ko saprata arī paši ķoniņi (jau septiņu brīvcieņu apvienības veidā zem viena dominējošā ciema nosaukuma) un meklēja kā juridisku tā tiesiski pamatotu risinājumu.

„Pēc hercogistes iekļaušanas cariskās Krievijas sastāvā 1795. gadā kuršu ķoniņi, lai atgūtu zaudētās tiesības un privilēģijas, uzsāka desmitiem gadu ilgu tiesas prāvu, kamēr 1854. gadā senāts atzina, ka kuršu ķoniņu zeme nav zemnieku zeme, tāpēc muiža tai nevar uzlikt klaušas.”³⁸ Ķoniņi piesaistīja savai aizstāvībai advokātu Kārļa Augusta Neumaņa personā, kas bija studējis tiesības Tērbatā, vēlāk kādu laiku strādājis kā Kurzemes galma virstiesas sekretārs. „Viņu uzskatīja nevien par labu tiesībnieku, bet pat par autoritāti kā praktiskos, tā teorētiskos tiesību jautājumos.”³⁹

Tikai apvienojoties savu prasību ziņā un kopīgi to finansējot ķoniņi spēja izturēt tiesasprāvas vairāku desmitu gadu periodā. Par to viņiem nācies advokātiem un tiesas nodevās, pēc Kurzemes bruņniecības arhivāra Johana Georga Cigra datiem samaksāt 300- 400 rubļu gadā. Tie samaksājuši divreiz vairāk nekā būtu nomaksājuši nodokļos. Tas liecina, ka naudai bija mazāka nozīme, kā pierādīt savas tiesības un atjaunot privilēģijas. Visai Latvijas tautai, tāpat kā ķoniņiem, šādi apvienoties izšķirīgos (grūtos) brīžos nācies daudzkārt, tādēļ to varētu uzskatīt par nācijas mentalitātes pazīmi.

Ap 19. gadsimta vidu visos brīvciešos bija palielinājies laukstrādnieku, amatnieku, tirgotāju (vācu un ebreju tautības), kā arī pašu ķoniņu skaits. Iespējams, tādēļ plaši izplatījušās ziņas par kuršu ķoniņu izcilajiem zirgiem. Ziņas par šo faktu saglabājušās jau no 11. gs., kas liecina, ka kuršu zirgi slavu ieguvuši jau pirms vācu kolonizācijas laikiem. „13. gs. karos zirgi bij vērtīgākais kara laupījums, ko vairākkārt apliecina Latviešu Indriķa un Atskaņu chronikas. [...] kurši daļu no ienaidniekam atņemtiem zirgiem ziedoja Dievam. Jāja nevien vīrieši, bet arī sievietes. [...] kurzemnieki ļoti reti iet kājām; arī zemnieki vai nu jā, vai brauc ratos. Laikam gan tāpēc, ka kuršu zirgiem bij laba slava, Vācu ordenis taisni Kuldīgas komturijā ierīkoja valsts

---

³⁷Dzenis, Agris. Brīvību mīlošie anarhisti – kuršu ķoniņi. Kuldīgas vēstules. Liepāja: Kurzemes vārds, 2012. marts, 21

³⁸100 Latvijas vēstures relikvijas / darba grupas vadītāja Irina Zeibarte. Rīga : Lauku Avīze, 2012, 56 - 57

³⁹Švābe, 1938, 220

ķēvnīcu un zirgkopības centru. Pēc K. Zalta pētījumiem Kursā audzināja galvenokārt bēros (brūnos) zirgus, pie kam izšķīra aramos un ecējamus, jājamus un braucamos kumeliņus.”⁴⁰ Parasti šāda tipa audzētavas ierīko izdevīgākajās vietās, kam ir potenciāls. Domājams, ka kuršu ķoniņiem ar audzētavu bija kāda sadarbība pie genofonda radīšanas, viņiem brūnais zirgs bija ģerbonī, kas liecina par konkrētas zirgu sugas uzturēšanu.

1930. gadā K. Zalts savā darbā „Jāšana un jājamie piederumi” apraksta Pieminekļu valdes iegūtās sīkās ziņas no „Vidussētu” māju saimnieka J. Peniķa par jājamiem piederumiem 17. gs. iesākumā, kas liecina, ka aptuveni trīssimt gadu četras paaudzes lietojušas un vēlāk glabājušas „dižo segli”, nu vairs palikuši tikai misiņa kāpšļi, laužņi ar attiecīgām siksnām un atmiņas. Tas bijis lietots svinīgos gadījumos, piemēram, jānot panāksniekos, tādēļ arī ieguvis tādu nosaukumu.⁴¹ Šāda veida relikvijas, izdaiļotas ar ornamentiem vai īpašiem apkalumiem, izceļ ķoniņu brīvcieņu tiekšanos nodalīt, ikdienas sadzīves lietas no svētkos izmantotajām. Tas, iespējams, palīdzēja viņus prezentēt kā turīgus un vareņus, kas dzīrēs vairs nelīdzinājās zemniekam, kā darot lauku darbus, bet kungam. Reizēm tautasdziesmās ir minēti „zelta kāpšļi” vai „zelta iemaukti”:

“Lai tā tumsa, ko tā tumsa,
Man tā tumsa nekaitēja:
Vēl manam kumeļam
Spoži zelta iemauktiņi,
Spoži zelta iemauktiņi,
Sedziņš zelta maliņām.”⁴²

K. Zalts savā darbā uzsver, ka „zelts” nav jāsaprot pārāk burtiski. Iemaukti un kāpšļi būs bijuši spoža, zeltam līdzīga metāla. Peniķu dzimtas „dižajam seglim” pārklājums bija no misiņa, kas izskatījās kā zelta, vairojot lietas krāšņumu.⁴³

Ķoniņciema „Atālmauļu” saimniecei Initai Peniķei vīramāte Milda stāstījusi, ka par zirgiem rūpējušies īpaši labi, sedzot ar segām, lai tie būtu spīdīgi un izskatīgi, labi barojuši un darījuši visu zirga labklājībai. Braucot uz bērēm vai kāzām kuršu ķoniņi jūguši pa vairāk zirgiem kopā,

---

⁴⁰Švābe, 1938, 106 – 107

⁴¹Zalts, Kārlis, Jāšana un jājamie piederumi. Rīga : Literatūra, 1930, (9087), 4, 14

⁴²Dailes lokā : tautasdziesmas par daiļumu / J.A. Jansona izlase un sakārtojums. Rīga : Liesma, 1970. (LD 30006.6), 166

⁴³Zalts, turpat, 20

par ko senāk saņēmuši aizrādījumu no Vilgāles muižkunga, bet brīvās Latvijas laikā varējuši jūgt pēc saviem ieskatiem.⁴⁴ K. Zalts gan uzsver, ka apzīmējums „sega” tomēr reti lietots, biežāk aizguvums „deķis”.⁴⁵

“ Bur man buri, skauž man skauģi

Nevar manis izpostīt;

Bij manam kumeļam

Zvaigžņu deķis mugurā.”⁴⁶

Ķoniņciemā „Atālmauļu” mājās vēl 20. gs. deviņdesmitajos gados bijusi sena zvaigžņu sega, ko Milda Peniķe atdāvinājusi savai meitai.

---

⁴⁴Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

⁴⁵Zalts, turpat, 7

⁴⁶Zalts, 1930, 7

1.3. Reliģijas līkloči

No savas pastāvēšanas pirmsākumiem kuršu ķoniņi bija saglabājuši daudzas brīvības, izņemot reliģisko kultu. Ja kādreiz tika piekopta elku dievība (kults), kas saistīta ar dabas reliģiju, tad pēc līguma noslēgšanas ar vācu ordeni nācās pieņemt kristīgo ticību.

„Jau Atskaņu hronikas autors - kāds 13. gadsimta beigās dzīvojis ordeņbrālis - kuršus raksturo kā drošus, lepnus, brašus, kauties kārus, varonīgus, uzticīgus. Tiem piemīt visas kristīga karotāja labās īpašības, izņemot dievbijību, kaut gan tās trūkumu hronikas autors arī tieši neuzsver un nepārmet. Kā pašsaprotamu lietu hronikas autors vēsta, ka, dodoties cīņā, ordeņbrāļi piesauca Dievu, bet kurši „pēc savas paražas sauca savu karasaukli”. Pirms kaujas kurši metuši zīlkociņus, kas solījuši veiksmi cīņā. Tas attiecināts uz 1259. gada notikumiem, bet, visticamāk zīlēšana pirms kaujas piekopta arī 13. gadsimta beigās. To redzējis vai par to dzirdējis hronikas autors un izmantojis senāku notikumu ilustrēšanai.”⁴⁷ Ordeņbrālis raksturojot kuršus ir nosaucis četras pozitīvas īpašības (drošs, brašs, varonīgs un uzticīgs), kas darītu godu jebkurai cilvēkam. Vēl viņš raksturo kuršus kā lepnus. Ja kristīgajā ticībā lepība ir nosodāma, tad karavīra lepnums nav nekāda tukša cilvēka pārākuma izrādīšana. Tā ir lepošanās ar pārbaudījumu pierādītu īpašību un prasmju kopumu, kas nepieciešams jebkuras sabiedrības veiksmīgā nodomu realizēšanā. Sākotnēji liekas, ka tāda īpašība kā „kauties kārus” ķoniņus raksturo negatīvi, bet, ņemot vērā, ka runa iet par karotāju, tad tas bija viņu pienākums. Pat savstarpējās cīņas trenēja izveicību, modrību un spēku, kas nepieciešams īstā kaujā. Kopumā jāsecina, ka kuršu karavīrs bija spilgta personība, jo nevienā citā avotā nav nācies lasīt, ka kāda cilvēku grupa raksturota ar sešām pozitīvām rakstura iezīmēm vienkopus.

Kuršu ķoniņu un ordeņbrāļu atšķirīgajai izpratnei par reliģiju ir izskaidrojums: katrai sabiedrības grupai nāk līdz sava mentalitāte un gadiem piekoptas tradīcijas un rituāli. Lai globāli kaut ko mainītu cilvēku paradumos un uztverē jānotiek milzīgam apvērsumam, bet tāds nenotiek, jo kurši kā bija brīvi pirms ordeņbrāļu ierašanās, tā arī saglabāja brīvību. Tātad viņu tradicionālajām reliģijas izpausmēm paralēli piepulcējās kristīgā ticība, ar baznīcu, svētdienas dievkalpojumiem un, galvenais, vienu Dievu un vēl daudz ko citu. Iepriekš baznīcas vietā (mūsdienu izpratnē, jo neviens nevar būt garīgi cita vietā) ķoniņiem bija Elku birzs.

Senatnē Elku birzs bija kulta vieta, kur tika dedzināti mirušie un noteiktas reizes gadā piekopti rituāli. “Liecība par kuršu ķoniņu svēto mežu kā apbedīšanas vietu sastopama franču

---

⁴⁷ Dzenis, 2014, 97-98

bruņnieka Žilbēra de Lanuā 1414. gada ceļojuma aprakstā: „Kuršiem ir kāda sekta, kas savus mirušos, greznotus ar labākajām rotām, sadedzina kādā tuvākā birzī vai mežā tīras ozolu malkas sārtā un tic – ja sārta dūmi ceļas stāvus gaisā, mirušā dvēsele ir glābta, bet, ja dūmus nes sānis, dvēsele ir pazudusi.”⁴⁸ Minētā sekta ir domāti kuršu ķoniņi, jo viņu kopīgā saimniekošana un dzīvesveids no malas raugoties tā izskatās. Mirušo dedzināšana (kremēšana) Latvijā, tieši kuršu ķoniņiem saglabājusies visilgāk, līdz 15. gadsimta sākumam. “Indoeiropiešu un citu pasaules sentautu mitoloģijā – svētie meži ir saikne ar pasaules sievišķo pirmelementu, matēriju – Lielo jeb Zemes māti.”⁴⁹

Cita ceļotāja (pēc profesijas aptiekāra un publicista) Reinholda Lubenaua 1586. gada aprakstā ir lasāms par kuršu ķoniņu šķietami neparastām izdarībām Ziemassvētkos. „Tā kā bija Ziemassvētku diena, viņi devās medībās savā svētajā mežā, kurā citādi visu gadu nenogalina nevienu dzīvnieku, nedz arī cērt kādu nūju; samedītām stirnām, briežiem un zaķiem novilka ādu, gaļu izcepa, novietoja uz gara galda un ap galdu salipināja daudz vaska svecīšu par savu vecāku, senču, bērnu un radnieku dvēselēm, un pēc tam, stāvēdami un uz priekšu un atpakaļ iedami, ēda un dzēra un piedāvāja arī mums; vēlāk atnesa tukšu alus mucu un sita pa to ar divām rungām, un sievas un vīri dejoja ap galdu, tāpat arī bērni; tas ilga visu nakti. Kad nu visi gāja gulēt, viņi lūdza mūs ēst un ņemt arī līdzi, kas tīk; jo viņi atlikušo neēd, bet suņi to aprija; viņi arī neņēma no mums nekādu maksu par apēsto.”⁵⁰ No apraksta izriet, ka kuršu ķoniņi 1586. gadā vēl arvien piekopa pagāniskos rituālus godā turot „svēto mežu”. „Cik nozīmīga tradīcija ķoniņiem saistījās ar svēto mežu, liecina tas, ka vēl 1678. gadā Lipaiķu baznīcai dāvātā ķoniņu zvana apmalē ir attēlots ķoniņu medību skats svētajā mežā.”⁵¹

Peniķa pirmā lēņa brīvlaišanas grāmata, kas saglabājusies, ir datēta ar 1439. gada 1. decembri (pārāpstiprinājums no iepriekš esošas), tātad, viņiem bij jābūt kristītiem. Vairāki avoti liecina, ka ķoniņi ir bijuši kārtīgi kristieši, raugoties no baznīcas apmeklējuma biežuma, godīgi pildījuši baznīcas rituālus, bet kā tradīciju uzturējuši arī pagāniskos rituālus. Par to liecina J. K. Heinsiusa vēstule studiju biedram Dobeles mācītājam Dāvidam Flūgratam: „Tādus svētkus veicināja ne tik daudz paši ķoniņi, kā toreizējie mācītāji, kuri viņiem no kanceles ne tikai devuši mājienu par seniem laikiem, bet daži no viņiem pat piedalījušies [ķoniņu svētkos], [...] kā man to

---

⁴⁸Dzenis, 2014, 105

⁴⁹Dzenis, turpat, 105 – 106

⁵⁰Cit. pēc: Dzenis, turpat, 104 – 105

⁵¹Dunsdorfs, Edgars. Ķoniņu svētie meži // Archīvs, 2.sēj., Melnburna, 1971, 46

ir stāstījis kāds vecs kuršu ķoniņš, kurš tiešām cēlies no Peniķiem un miris ne agrāk kā pirms 7 gadiem, 90 gadu vecs. [...] Varu teikt, ka viņi mani savās mājās uzņem ar lielu godu, bet es [...] ielūgumu piedalīties viņu [svētkos] nekad neesmu izmantojis, lai kļūtu līdzdalībnieks viņu muļķībās.”⁵²

No J. K. Heinsiusa vēstules var secināt, ka mācītāji pret ķoniņu darbībām izturējās ne tikai iecietīgi, bet pat saprotoši. Protams, ja par saprašanu var uzskatīt J.K.Heinsiusa vēstules noslēguma daļu, kurā viņš ķoniņu svētku svinēšanu ir nodevējis par muļķībām. Jautājums ir cits - kādēļ citkārt tik uzticami, nosvērtie un likumpaklausīgie kuršu ķoniņi vēl arvien piekopa šos rituālus Elku birzī un Svētajā mežā? Domājams, ka ķoniņu uztverē visu labo un pārticību gādā senču rituālu piekopsana, bet apzinīgums un līgumu pildīšana mudināja pakļauties kristīgai ticībai. Par to, ka viņiem bij grūti atteikties no gadsimtiem piekoptas notikumu un rituālu kārtības, liecības atrodamas J. Juškeviča darbā „Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē”. „Visi koningi stingri skatījās uz tikumīgu dzīvesveidu savās ģintīs, bija cītīgi baznīcēni un noslēdza laulības bez mācītāja, tikai burmestera priekšā.”⁵³ Tas liecina, ka, lai arī baznīcu apmeklēja regulāri, visādi citādi arī bija tikumīgi kristieši, bet laulāja – pēc vecas paražas - ciema vecākais. Kārtība, kas saglabājās no laikiem pirms reliģijas maiņas.

16. gs. Livonijā sākās izteikta noslāņošana, kad „[...] augstākās kārtas sāka nicināt zemniekus. Vācu luterticīgo muižnieku attieksmi lielā mērā ietekmēja arī vadošā reformācijas ideologa Mārtiņa Lutera naidis pret zemniekiem pēc zemnieku kara Vācijā. Livonijā arvien izteiktāka kļuva nacionālā norobežošanās, kas izpaudās terminu „vācieši” (Teutsche) un „nevācieši” (Unteutsche) lietošanā.”⁵⁴ Šāda attieksme nebija pieņemama kuršu ķoniņiem, jo draudēja tos nostādīt zemākā kārtā kā tie bija. Lai arī kuršu brīvciešos nodarbojās ar zemkopību, tie negrasījās pakļauties, un uz jebkuru apdraudējumu no M. Lutera piekritēju puses savām zemēm vai tiesībām risināja caur tiesu. Viņi saskatīja jaunajā ticībā apdraudējumu savam stāvoklim un tam, „ka vācu vasaļi- muižnieki- uz latviešu vasaļiem, kuri saglabāja savu tēvu tautību un paturēja zemkopja nodarbošanos, šajā laikā jau sāka raudzīties kā uz zemākstāvošiem un savai kārtai nepiederīgiem”⁵⁵, tāpēc ķoniņi turpināja piekopt savas vecās paražas un rituālus, kas tos bija sargājuši vairāku gadsimtu gaitā.

---

⁵²Latvijas arhīvi, Dzenis, 2000, 19

⁵³Juškevičs, Jānis, Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē. Rīga : Valstspapīru spiestuve, 1931, 395

⁵⁴ Dzenis, 2014, 101

⁵⁵ Dzenis, turpat

Kuršu ķoniņu un citu latviešu dubulto atbildību pret senču Dieviem un kristīgo Dievu Arveds Švābe (kā jurists) skaidro sekojoši: „Tautas tradīcijās lēmējs ir Dievs un Laima. [...] Ar vārdu „lemt” konkurē vārds „likt”, kam tautas tradīcijās ir īpaša nozīme: tā ir liktens dieve Laima, kas bērnu jau dzimstot „liek” puīša vai meitas kārtā. Tā kā Laima ir arī sabiedrības kārtotāja, kas ļaudis dara nelīdzīgus, šķirodama tos kārtās, tad dažreiz Laimu sauc arī par Kārtu. [...] Tā ir saistoša sakrālo tiesību norma, ko cilvēks nevar grozīt, un tāpēc uzskata to par nenovēršamu likteni. [...] veselās kārtās likteni. Šo latviešu tautas tiesisko pārliecību rūgta fatālisma veidā apdzied vairākas tautas dziesmas:

Bēgu dienu, bēgu nakti,
Laimes likta, neizbēgu.”⁵⁶

Kuršu ķoniņi paši novēroja, ka cilvēks nav noteicējs pār savu dzīvi. Tie, kas izrādīja necieņu pret Elku birzi, bieži saskārās ar visādām nebūšanām. „Kāds 35 gadīgs vīrs pirms pāris gadiem, neko ļaunu nedomājot, gribējis sakopt Elku birzi. Drīz pēc tā ne no kā nomiris. Kāds cits tur izdomājis zāgēt malku. Viņam pēkšņi nomirusi meita. [...] Šādu stāstu bez gala. Ķoniņciemā apkārtnes iedzīvotāji savus laukus agrāk saukuši par elku laukiem.”⁵⁷ Tas nav tikai pagātnē, bet joprojām tiek ievēroti svētvietai raksturīgi nerakstīti likumi. Ķoniņciema “Atālmāļu” mājas saimnieki Inita un Juris Peniķi saviem četriem bērniem vēl mūsdienās (21. gadsimtā) pret Elku birzi mudina izturēties ar pietāti. Turlavas pag. “Atālmāļu” saimniece Inita Peniķe saka: „Tad, kad pie mums bija atbraucusi Latvijas televīzija, un prombraucot iekurināja Elkā ugunsgrēku, nākamā rītā nodega netālās mājas „Lejas-Kruķiņi”. Esmu kristīta, iesvētīta un laulāta baznīcā, ticu un paļaujos uz Dievu, bet pret Elku birzi iztuos kā pret vīra senču atdusas vietu. Nemāku pielūgt citas Dievības un necenšos to reanimēt, bet nosodīt senčus arī nevēlos. Tie bija viņu laiki, viņu lēmumi un patiesība. Kā tie mācēja, tā dzīvoja.”⁵⁸

Arveds Švābe savā darbā „Straumes un avoti” akcentē, ka senči baidījās nepildīt Dieva likumus, lai kādi tie bija. Tādēļ arī pielūdza gan vecos, gan „jauno Dievu”. „Arī attiecībā uz Dieva likumiem mūsu senči turējās pie raksturīgā sakrālo tiesību principa, ka dievības likums ir bargs un negrozāms: kā Dievs dos, tā būs, un pret to velti cīnīties: viņam vara dot, bet vara arī katrā laikā atņemt atpakaļ. Tāpēc Dieva un ļaužu attiecības manttiesiskā sfērā var konstruēt kā

---

⁵⁶Švābe, 1938, 13 -14

⁵⁷ Kursīte, Janīna, Sfumato nesfumato : Ekspedīciju ceļi un neceļi / Janīna Kursīte. Rīga : Madris, 2008, 133

⁵⁸Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

prekārija un beneficija attiecības, t. i. devums līdz ņēmumam, ko latvietis izteicis sakāmvārdā: „Dievs dod, Dievs ņem.”⁵⁹

Spilgts piemērs tam, ka ķoniņi nebija tikai kristīgās ticības piekritēji, ir 78 gadus vecā Andreja Peniķa vārds, kurš, juzdams sava mūža galu, gribēja atvadīties no piederīgiem. Pats pie senās ticības turēdams, bērniem dod pamācību: „Bet turiet, kādu ticību turēdami, tikai turiet godā arī mūsu tautas senenos tikumus - pildiet savus solījumus, esiet pazemīgi pret vecākiem, žēlsirdīgi pret grūtdieņiem, laipni pret svešniekiem, drošsirdīgi pret ienaidniekiem. Tad Dievs, kuram jūs kalposiet, neliegs jums savu svētību.”⁶⁰ Šī cienījamā Peniķa vārdos nav ne nosodījuma, ne viltības, ne vienpusīga kategorisma. Pamācība liecina, ka reliģiskā ziņā šai periodā, kuršu ķoniņi bija liberāli, bet svarīgākais, ka pastāvēja vienota izpratne par labo un ļauno.

Kuršu ķoniņu Elku birzs (*1.3.1. att.*) atzīmēta ar norādi vēl šodien, bet tajā – diemžēl - nav vairs tā lielo koku varenība kas agrāk bija. Guntis Eniņš ir fiksējis: „Birzī aug trīs dižliepas. Veselīgākajai un skaistākajai Elku birzs liepai (sinonīms - Elkas liepa) stumbrs ir monolīts, saglabā resnumu līdz 7 metriem. Koks par 10° sasvēries uz dienvidiem, tā sēru formas zari līgani liecas līdz zemei.”⁶¹

Pagāniskā un kristīgā sinkrētisms šajā vairāku gadsimtu periodā ir bijis vērojams ne tikai Ķoniņciemā, bet visā Latvijā. Oficiālajos ziņojumos latvieši 18. gadsimtā it kā pilnībā bija kristiešu tauta, bet daudzu mācītāju „amats un personīgā pārlicība prasīja ikdienas praksē cīnīties pret joprojām spilgtajām pagānisma izpausmēm. No otras puses, cenšoties atspēkot tendenciozos argumentus par latviešiem kā „barbariem”, nepieciešami šķita meklēt pierādījumus, ka senlatviešiem bijusi sava pietiekami bagāta mitoloģija un organizēts kults.”⁶² Hupelis, raksturojot latvieti, piedēvē tam sekojošas īpašības: cītīgs saimniecībā, pieklājīgs, starp vairākām citām raksturiezīmēm arī ārkārtīgi māņticīgs un vienaldzīgs pret reliģijas mācībām. Kuršu ķoniņiem māņticību iespējams varētu piedēvēt (zinot par Elku birzs rituāliem), bet ne vienaldzību pret kristīgo ticību uzturošo pasākumu atbalstīšanu.

Sākotnēji Ķoniņciems, Kalējiems, Ziemeļciems un Pliķu ciems bija pierakstīti pie Lipaiķu baznīcas, bet Viesalgi, Dragūni un Sausgaļu ciems pie Kuldīgas vācu draudzes. Tikai pēc 1820.

---

⁵⁹Švābe, 1938, 15

⁶⁰Pāvuliņa, K. Andreja Peniķa nāve. Atpūta, 1935, nr. 577, 22. novembris, tulkots no vācu val. (Rusvurms, K. Rigacher Almanach. Rīga, 1864), pārpublicēts, 22

⁶¹Eniņš, 2008, 67

⁶²Johansons, Andrejs, Latvijas kultūras vēsture. Rīga : Jumava, 2011, 29

gada Viesalgi un Dragūni pierakstījās Kuldīgas latviešu draudzē. Sausgaļu Bergholtus turēties pie vācu draudzes stimulēja vācu valodas lietošana. Tas nozīmē, ka šī brīvcieņa pārvācošanās iemesls sākotnēji bija reliģija. Arī Viesalgos un Dragūnos lietotā izloksne stipri atšķīrās no apkārtējo ļaužu valodas. Tāda varēja būt reakcija uz Reformācijas gaitu, kur „Evaņģēliskās savienības”formālais mērķis bija „tīrās evaņģēliskās ticības izplatīšana”, bet īstenībā tā centās padarīt luterismu par valsts reliģiju, kas nozīmētu katoļu baznīcas organizācijas - Livonijas ordeņa - likvidēšanu un tā īpašumu sadalīšanu starp katoļticību atmetušajiem ordenbrāļiem un lēņavīriem.”⁶³ Tas nenotika starp latviski runājošiem lēņavīriem, bet tikai vācu, vai tiem, kas pārvācojās. Tādējādi viņi saglabāja savu turību, bet zaudēja kuršu ķoniņiem tik raksturīgos vaibstus visā, arī reliģijā.

Par laimi tādu nebija daudz, un kaut arī brīvcieņu iedzīvotāji ar katru paaudzi attālinājās no senču ticības un rituāliem, tad tomēr tie ieguva tradīciju veidolu, bet daļa pārtapa par nostāstiem vai mītiem.

Celt pirmo Lipaiņu baznīcu noteikts hercoga Gotharda Kethera 1567. gada 28. februāra rēcesā. Tā uzcelta 1573. gadā brīvzemnieku ciemā uz Ziemeļciema zemes pie ziemeļu kapiem. Tā bija koka ēka, tādēļ vizitācijā 1624. gadā baznīcu atzīst par sagruvušu. Jau 1630. gadā hercogs Fridrihs liek celt mūra baznīcu Ziemeļu zemē kādu 1 versti no vecā dievnama. Nopietni pārbūves darbi izdarīti no 1780. – 1783. gadam, bet dekoratīvi uzlabojumi 1858. gadā, piešķirot baznīcas fasādei neogotiska dekora elementus. Kosmētiskais remonts un jauns krāsojums veikts 1896. gadā; torņa atjaunošana 1911. gadā. 2017. gadu Lipaiņu Dievnams (*I.3.2. att.*) sagaidīja ar jaunu jumtu, jo iepriekšējais cieta lielas vētras laikā, kā arī ar iekšējo un ārējo kosmētisko remontu. Draudzē jau vairāk par desmit gadiem kalpo mācītājs Didzis Skuška, un draudzes vecākā Velta Krūmiņa, kas pēdējo gadu laikā ir rūpējusies, lai minētie remontu darbi notiktu.

J. Juškeviča darbā „Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē” rakstīts: „Lipaiņu (draudzē pierakstītos) ciemus sauca par koningu (ķoniņu) ciemiem, pārējos par novadnieku ciemiem. Tomēr jāaiizrāda, ka mūsu laikos tikai Penikes ģints tiek saukta par „kuršu koningiem”. Lipaiņu baznīcai koningi dāvināja zvanus ar tiesībām tos lietot bez maksas, bet 1708. g. šīs tiesības ir atņemtas. Zvanu ārpusē attēloti koningi zaķu un vilku medībās.” (Juškevičs, 1931, 395) Šeit zvanu skaits tiek lietots daudzskaitlī, savukārt, K. Heinsiusa vēstulē Dobeles mācītājam Dāvidam Flūgrātam 1761. gadā teikts: „[...] vienīgais baznīcas zvans ir viņu (kuršu ķoniņu) dāvināts. Uz zvana viņi ir attēlojuši medības, kur viņi, (tērpti) savā parastajā apģērbā, sēžot zirgos, turot

---

⁶³Dzenis, 2014, 101-102

pavadās suņus un rokās šķēpus, dzenas pakal zaķiem un vilkiem. Viņu priekšteči ir dāvinājuši šo zvanu ar nosacījumu, ka uz mūžīgiem laikiem par velti tiks apzvanīti viņu mirušie, bet arī šo priekšrocību viņi jau kopš 1708. gada pamazām ir zaudējuši, un tagad, nomirstot kādam no viņējiem, par apzvanīšanu jāmaksā [...].”⁶⁴

Analizējot J. Juškeviča darbu jāatzīst, ka zvani šo gadsimtu gaitā ir bijuši vairāk par vienu, jo 2017. gadā dievkalpojumu iezvana vienkārši veidots bez aprakstītajām medību ainām. Šā brīža zvans ar uzrakstu „LIPAIKU DRAUDZE” datēts ar 1927. gadu (1.3.3. att.). Iespējams, ka zvans ir pārliets no jauna, jo pēdējā gadsimta laikā ne mācītāji, ne pārējie ļaudis nav bijuši tik saprotoši un iecietīgi pret kuršu ķoniņu senču senvietām (Elku birzi), tradīcijām un esību kā savulaik mācītājs K. Heinsiuss. Patreizējais mācītājs Didzis Skuška izsaka varbūtību, ka zvans noņemts un pārkausēts kara vajadzībām, jo tā esot noticis Kuldīgā Annas baznīcā.⁶⁵ Jāpiekrīt mācītāja teiktajam, jo arī Agris Dzenis savā darbā „Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā” raksta: „Diemžēl šis zvans Pirmā pasaules kara gados evakuēts un pazudis Krievijas plašumos.”⁶⁶

Mūsdienās tiek stingri nošķirti baznīcas noteiktie rituāli (svētki) un pārējās latviešu tradīcijas (bluķa vilkšana u.c.). Varbūt pat pārāk stingri, dažkārt bluķa vilkšanai piedēvējot negatīvu ietekmi, kas skaužama. Tā, piemēram, pirmajās Kuršu ķoniņu dienās 2010.g. starp mācītāju un etnodemogrāfu, folkloras pētnieku Ilmāru Mežu izraisījās diskusija tieši par bluķa vilkšanu. Jāpiezīmē, ka pašiem kuršu ķoniņiem baznīcas tradīcijas un tautas tradīcijas gadsimtu gaitā ir mierīgi sadzīvojušas kopā. Ķoniņi zināja gan vienas, gan otras un respektēja abas.

Kuršu ķoniņi baznīcai dāvināja arī traukus, kas lietojami dievkalpojuma norises laikā. Uz dažiem no tiem ir gravējums ar dāvinājuma tekstu. Cilvēku un mācītāju apbrīnots ir sens kristību trauks (1.3.4. att.), kas savu misiju pilda arī 21. gadsimtā. Vēl dievkalpojumos izmanto ciboriju (kārbu ar vāku dievmaizēm 1.3.5. att.), lielo krūzi vīna papildināšanai (1.3.6. att.) un biķerus (skatīt 1.3.7. att.; 1.3.8.att. un 1.3.9. att.). Ikdienā tiek lietots 1.3.8. attēlā redzamais biķeris. Ņemot vērā, ka pie Lipaiķu draudzes bija četri brīvciemi (Ķoniņciems, Ziemeļciems, Kalējiems un Pliķu ciems), zīmīgi, ka biķeri kopā ir četri, pa vienam no katra ciema. Dāvinājumu veica nevis ciems, bet dominējošā dzimta: Ķoniņciemā - Peniķi, bet Pliķu ciemā - Tontegodes. Taču divdesmitā gadsimta deviņdesmitajos gados tieši Ķoniņciema biķeri teicās nozaudējis (vai arī nozadzis) mācītājs, kas slimoja ar narkotiku atkarību. Ķoniņciemā dzīvojošā Inita Peniķe redzēja

---

⁶⁴Latvijas arhīvi, Dzenis, 2000, 19

⁶⁵Didzis Skuška, 2017, Turlava (intervija)

⁶⁶Dzenis, 2014, 131

kā mācītājs šo pazudušo biķeri (kas bija grezns ar rubīna krāsas akmeņiem rotāts un gravējumu: Peniķu dāvinājums...) ielika savā diplomātā un devās noturēt dievkalpojumu Klosteres (Ķikuru) baznīcā. Pēc tam mācītājs ilgāku laiku netika redzēts un biķeris bija pazudis. I. Peniķe domā, ka kādreiz tas atradīsies pie kāda kolekcionāra; un būtu labi, ja biķers tiktu vienkārši (kaut vai anonīmi) atvests un nolikts Lipaiķu baznīcā.⁶⁷

Apkopojot ticības virzību no dabas reliģijas līdz pilnīgai kristietībai, vērojama mierīga, līdzsvarota un pakāpeniska ticības maiņa ar pārejas periodu, kas kuršu ķoniņiem izvēles posmā neprasija cilvēku upurus kā citviet. Nav dzirdēts, ne arī atrastas liecības par šeit notikušām raganu prāvām. Cauri gadsimtiem kuršu ķoniņi vienmēr ir bijuši ticīgi un likumpaklausīgi cilvēki ar izteikti lielu atbildību un dzīves gudrību. Viņu elku dievi ir mūsu mitoloģijas daļa, bet, kristietību atbalstot, tie cēlušies un atjaunojušies Lipaiķu baznīcu, kas savā graciozitātē gadsimtu gaitā ir izveidojusies par visiem apkārtnes iedzīvotājiem, kuršu ķoniņiem un to tālākām atvasēm (visā pasaulē) piederīgu vietu.

Vēl arvien aktuāls ir E.Dunsdorfa uzdotais jautājums: „kā izskaidrot, ka kristīgās ticības izplatīšanai dibinātais ordenis gadsimteņiem ilgi atļāva un, kā liekas, pat aizsargāja kuršu ķoniņu pagāniskās paražas? Kamēr, piemēram, Latgalē, svētos mežus iznīcināja, kuršu ķoniņu svētmeži pastāvēja visu ordeņa valdīšanas laiku.”⁶⁸ Domājams, ka tik ilga perioda notikumiem nav rodams viens izskaidrojums. Brīnumainā veidā apstākļi sakrīta tā, ka vieta pati sevi sargājusi, jo pirmajos PSRS varas gados uz Sibīriju deportētie ķoniņi paši to nespēja fiziski pasargāt. Varbūt jaunās iekārtas darboņi baidījās no Elku birzs? Nostāsti noteikti ietekmēja arī viņu prātus.

Iepriekš ordenis, kā militārs formējums, kuršu ķoniņus uzskatīja par labiem un uzticamiem sabiedrotajiem, kādus visos laikos atrast ir grūti, bet par ienaidniekiem noteikti nevēlējās iemantot. It sevišķi Reformācijas laikā, tādēļ arī respektēja sava sabiedrotā tradīcijas. Turklāt ordeņbrāļi bija daudz pieredzējuši karotāji, kas savās gaitās redzēja dažādu reliģiju izpausmes, tādēļ, „Ja zinām, ka ordenis pret pagāniskajām paražām, kas atklāti nezaimoja Dievu, izturējās iecietīgi, šāda ķoniņu rīcība nešķiet neparasta.”⁶⁹ Ordeņbrāļu skatījumā kuršu ķoniņu iedibinātos paradumus uztvēra tikai kā paradumus, jo kristiešiem noteikto viņi pildīja bez iebildumiem.

Ķoniņi apvienojušies sevī joprojām godbijīgu attieksmi pret senajām elka vietām (Elka birzis), māju aizsargzīmēm, folkloras mantojumu ar luteriskajā baznīcā iešanu un tās atbalstīšanu.

---

⁶⁷Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

⁶⁸Dunsdorfs, 1971, 46

⁶⁹Dzenis, 2014, 105

Ja ko dara, tad pamatīgi un uz ilgu laiku. Ne vienmēr visā vajadzētu meklēt pagānisko šī vārda negatīvā nozīmē, kristietiskajai reliģijai tik netīkamo. Sākotnēji nodomi, kas ir pamatā jebkuram saprātīgam rituālam senatnē, var būt pavisam vienkārši un cilvēcīgi. Tā, piemēram, “paražu veļu mielasta pārpalikumu sadedzināt vai atdot mājdzīvniekiem, viesiem un nabagiem, lai nezustu mielasta nestā svētība”⁷⁰. Šajā ziņā kristietīgajai reliģijai un tikko aprakstītam veļu mielasta nobeigumam ir daudz kas kopīgs. Ja raugās no tāda aspekta, kad dalās ar “mielastu”, vienkāršoti varētu salīdzināt baznīcā ejot pie Dievgalda. Kristīgajā reliģijā atrodas vieta kapos noturētam svečīšu vakaram, kuru tāpat var raksturot kā veļu laiku. Savukārt pēc kapusvētkiem parasti tik steidzīgi radi apsēžas kopā pie bagātīgi klāta galda un piemin savus tuviniekus, kas aizgājuši mūžībā.

Šādu tradīciju ir iedibinājuši tagadējie Ķoniņciema “Atālmauļu” māju saimnieki Inita un Juris Peniķi, kad pēc kapusvētkiem Orzaku kapos, kur dus 20. gs. beigās un 21. gs. sākumā aizgājušie tuvinieki, tie dodas uz vecajiem “Ķoniņu kapiem”, kur jau vairāk kā 150 gadu atdusas šo māju senči, lai noliktu ziedus kā apliecinājumu atmiņai par senčiem. Tieši šīs tikšanās reizes vasaras viducī veicina radu kopā būšanu un neļauj vienam no otra atsvešināties. Sarunas bieži aizklīst līdz Sibīrijas bargajām ziemām, labiem un ne tik labiem cilvēkiem, kas sagādājuši mokpilno represiju periodu, un nožēla, ka par maz ir izzināts vecākiem vēl dzīviem esot.

Sarunā ar Initu Peniķi noprotams, ka uz vecajiem “Ķoniņu kapiem” pirmoreiz viņu aizvedusi vīramāte, tādēļ pēc viņas aiziešanas mūžībā, pārņēmusi tradīciju aicināt vīra brāļus un māšas, lai katru gadu kapusvētkos tiem dzimtās mājas atgādinātu par bērnību vai jaunību un vecākiem, kas tos izaudzinājuši par labiem cilvēkiem. Viņa izsaka nožēlu, ka par maz cilvēki zina par kuršu ķoniņiem, par maz izprot to būtību. Tas varbūt tāpēc, ka pēdējās ziņas ir par 1929. gada zemes reform, bet nav tāda apkopojuma kas atspoguļotu visu (vai vismaz daļu) ķoniņu dzimtu likteņstāstus par vēlāko periodu. Ir par maz konstatēt to kā nav (Pliķuciema, Kalējciema, Ziemeļciema), vispirms ir jāpriecejas par Ķoniņciema esamību, par to, ka Latvijas reģistros ir tik daudz Peniķu, Tontegodu u. c. Būtu labi, ja mēs ar savu paveikto, mācētu atstāt paliekošas vērtības nākotnē, lai nepārtrūktu tā saikne ar pagātni.⁷¹

Inita Peniķe atzīst, ka nostāstiem par Elku birzi gan jāpaliek tikai nostāstiem, jo labākais kā cienīt Elku birzi ir nedarīt neko, jo to, ko un kā darīt vajadzēja nodot no paaudzes uz paaudzi, ja reiz tas ir zudis, tad ar cilvēka gribu un prātu vien ir par maz. Elks pilda savu misiju bez mums,

---

⁷⁰ Dzenis, 2014, 105

⁷¹ Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

bet ķoniņu un citu cilvķku varā ir saglabāt ŗos stāstus, lai nākamā paaudze nepārkāptu seno tabu robežas.⁷²

Initā Peniķē ir jaušams liels garīgums un viedums, kas viņai palīdz audzināt bērņus, kopā ar vīru Juri vadīt saimniecību un, galvenais, visā dzīves gaitā uzturēt līdzsvaru. Kuršu ķoniņu sievietes vienmēr rūpējušās par savas dzimtas garīgajām lietām un notikumiem.

“Par Ķoniņciema Elka birzi kā Lielās mātes svētnīcu vistiešāk liecina nostāsti, ka birzī senāk bijis akmens upuraltāris, uz kura Jāņos sadedzināti jēri un kazlēni kā ziedoņums Zemes, Ūdens, Lauka, Meža mātēm. Zīmīgi, ka rituālus svētbirzī veikušas sievietes- vēl pagājušā gadsimta trīsdesmitajos gados vecas Ķoniņciema iedzīvotājas Elka birzī “barojušas gariņus”. Iespējams, ka svētbirzī notikušas arī citas sieviešu svētdarbības - meiteņu iniciācijas, līgavu un grūtnieču rituāli, par kuriem ziņas nav saglabājušās.”⁷³

Mūsdienās Peniķu ģimene garīgumu smeļas luterāņu dievnamā, kur no bērņa kājas, sākumā ar vīramātes Mildas, vēlāk ar mātes Initas gādību vedināti visi četri viņu bērņi. Tas, protams, nebūtu iespējams, ja saimnieks Juris Peniķis to neatbalstītu. Tātad arī viņā ir garīgums, bet tas tiek pieturēts un pieklusināts, kā jau vīrietim pieder.

Īsos vārdos kopsavelkot: kuršu ķoniņi – kādreizējie savu zemju valdnieki, nekad nav bijuši paverdzināti. Visiem kuršu ķoniņu brīvcieņiem apvienojoties, viņiem ir izdevies nosargāt savas privilēģijas līdz Latvijas neatkarības iegūšanas brīdim, kad Latvijā notika agrārā reforma. Līdz pat 20. gs. sākumam kuršu ķoniņi vienlaicīgi piekopa divus ticības virzienus: pagānisko un kristīgo (sākotnēji ordeņbrāļu katoļticību, vēlāk luterāņu).

---

⁷²Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

⁷³Dzenis, 2014, 106

2. PENIĶU ESĪBAS ASPEKTI

Sākotnēji E. Brastiņš savā pētnieciskajā darbā „Latvijas pilskalni” (1923, I) pētījis Kuršu zemi, vēlāk J. Juškeviča 1931. gada izdevumā „Hercoga Jēkaba Laikmets Kurzemē” var iepazīties ar ķoniņu kārtu un vairākiem kuršu ciemiem ar savdabīgām priekšrocībām. 1937. gadā žurnālā „Senatne un Māksla” (II) tiek sniegtas ziņas par brīvciemiem, kuršu ķoniņiem, kā arī tiek iepazīstināts ar dažādiem vērtīgiem ķoniņu eksponātiem - relikvijām. Taču juridiski vispamatotākais pētījums, kas secīgi dokumentē ķoniņu brīvības, tiesības un pienākumus no pirmās lēņu grāmatas līdz pat neatkarīgas Latvijas valsts dibināšanai un zemes reformai ir jau minētais un vairākkārt citētais Arveda Švābes darbs „Straumes un avoti” (1938, I).

Pēdējais apjomīgākais pētījums par kuršu ķoniņiem ir Agra Dzeņa 2014. gadā izdots darbs „Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā”. Šajā darbā autors senatni papildinājis ar nesenām ķoniņnieku domām, pieredzi un atmiņām.

Šajā nodaļā pievērsīšos tieši Peniķu dzimtas pastāvēšanas aspektiem. Praktiskais pētījums skars „Atālmauļu” – vienīgo māju, kurās vēl dzīvo ķoniņu pēcteči Ķoniņciemā, iemītņieku dzīvei, sadzīvei un nodarbošanās līdz 2017. gadam. Viņi ir vienīgie, kas var izsekot savas dzimtas gaitām Ķoniņciemā nosacīti no „pirmsākuma”, cauri gadsimtiem līdz mūsdienām, kad, domājams, tiem būs iespēja sagaidīt brīvas Latvijas simtgadi.

Pētniecības gaitā skaidri iezīmējās divi galvenie virzieni Ķoniņciema darbībā. Viens ir Peniķu dzimtas vēsturiskais tradīciju pārmantojamības aspekts, bet otrs – jauns un saistīts ar īpašniekiem, kas iegādājušies zemi šeit 20. gadsimta deviņdesmitajos gados. Pēdējie izvēlējušies veidot vēsturisku vidi pēc brīvdabas muzeja parauga, kas atspoguļotu Ķoniņciema dzīvi senatnē.

„Atālmauļu” Peniķi, paužot savu viedokli, saka, ka nevēlas dzīvot muzejā, kas liecinātu par apstāšanos laikā un telpā, radot iespaidu, ka kuršu ķoniņu ēra ir beigusies. Tas arī nenodrošinātu ģimenei iztiku, tādēļ viņi izvēlējās turpināt Ķoniņciemam gadsimtu gaitā raksturīgāko nodarbošanos – lauksaimniecību, vienlaikus sekojot Raiņa vārdiem: „Pastāvēs, kas pārvērtīsies”. Piebilstot, ka būtu skumji, ja kaimiņu nodarbe aprobežotos ar primitīvām, lai arī izklaidējošām nodarbēm, jo kuršu ķoniņu gudrību, garu un laukos praktizēto vienkāršo dzīvesveidu apvienojumā ar greznību ir grūti prezentēt kopā.⁷⁴

Šeit arī vērtēšu laikabiedru attieksmi pret kuršu ķoniņiem dažādos laikos, kā arī iespējamos konkrētā viedokļa rašanās iemeslus. Analīzei izvēlēts gan vēsturiskais materiāls, gan

---

⁷⁴Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

samērā bagātīgi pieejamie mūdienu materiāli: pārsvarā Kuldīgas novada vietējais laikraksts „Kurzemnieks” un Kuldīgas novada pašvaldības informatīvais izdevums „Kuldīgas novada vēstis”.

Kuršu ķoniņu tēma vietējos novada laikrakstos ar nelieliem intervāliem sastopama regulāri, bet tās saturs norāda uz redaktoru un raksta autoru zināšanām, bet visbiežāk – uz to trūkumu par Ķoniņiem vai tā pašreizējiem iemītniekiem, iespējām, sasniegumiem jeb nodomiem.

2.1. Peniķu dzimtas pēctecība un nodarbošanās

Nav iespējams noteikt pirmo dienu un gadu, kad Peniķi sāka apdzīvot Ķoniņciemū, bet to, ka viņi tur dzīvoja vēl pirms Vācu ordeņa pirmā lēņa piešķiršanas, secināms no 1439. gada lēņa: „Peniķim līdz ar viņa likumīgiem, īstiem mantiniekiem ir tiesība [visu to] turēt, itneko neizslēdzot; tādā pat mērā, kādā minētais Peniķis augšā aprakstītos 3 arklus zemes jau agrāk ir valdījis, tādā minētais Peniķis ar visiem saviem likumīgiem, īstiem mantiniekiem arī turpmāk var un drīkst tos brīvi turēt, valdīt un lietot ...”⁷⁵ No tā, ka ķoniņciema ļaudis apsaimniekoja 3 arklus zemes, kas bija apmēram 350 ha (uz 1439. gadu), noprotams, ka tur nedzīvoja viena ģimene, bet liela dzimta (saime). Precīzu hektāru daudzumu nav iespējams aprēķināt, jo nav zināms 15. gadsimtā lietotais arkla lielums: „Cik liels bij kuršu ķoniņu arkls, nav zināms, 1853. g. Kuldīgas virspilskungs Emīls Rops ziņoja ģenerālgubernatoram. Tagad Ķoniņu brīvciena platība ir 707,3 ha, kas laikam aptver visus Peniķa lēņus 6 arklū vērtībā.”⁷⁶

Vienas no senākajām ziņām par Ķoniņciemū un Peniķiem ir aptiekāra no Kēnigsbergas Reinholda Lubenava novērojumu apraksts 1585. gadā. „Viņi visi dzīvo lielā, plašā sētā, precas tikai savā starpā; sētas vidū ir liels nams, tur viņi dod pajumti svešiniekiem [...]. Bez tam sētā ir vesela čupa mazu ēciņu, kas līdzinās mazam miestīnam, kur apmetas uz dzīvi precētie pāri.” „Ķoniņu ciema vidū bija ciltstēva - pirmā lēņavīra - māja, ap kuru pamazām viņa pēcnācēji sabūvēja savas sētas. Kalpus saimniecībās tikpat kā nemanīja, jo dzimtas bija kuplas un ar darbiem lielākoties tika galā pašas. Galvenokārt saimes strādāja lauku darbus. [...] ciemam bija savs vecākais, kuru ciema pirmsākumos, iespējams, dēvēja par veco tēvu, tā apliecinot viņa uzkrātās zināšanas un piederību ciltstēva līnijai. Vēlākais no 18. gadsimta vecākos dēvēja par burmeistariem. Sākotnēji tas bija mantots amats - ciema ciltstēva ģimene to nodeva no paaudzes paaudzē -, bet aptuveni no 19. gadsimta vidus burmeistaru uz mūžu ievēlēja ciemu saimnieku kopsapulcē.”⁷⁷

Arveds Švābe, pētot juridiskās attiecības starp ķoniņciema iedzīvotājiem, burmeistaru un valsts amatpersonām, norāda, ka tieši burmeistars pārstāvēja ciema iedzīvotāju intereses pārvaldes institūcijās un izšķīra iedzīvotāju savstarpējas ķildas, ja tādas radās. Ciema vecākais glabāja lēņa grāmatas (vācelēs vai arhīva lādēs) un citus svarīgus dzimtas dokumentus. Īpašu

⁷⁵Dzenis, 2014, 245 - 246

⁷⁶Švābe, 1938, 152

⁷⁷Ilustrētā pasaules vēsture, Lapiņa, 2010, 27 - 28

atzinību, autoritāti un cieņu 19. gadsimta vidū bija iemantojis Kristaps Peniķis (Ķoniņciema burmeistars) savas rakstītprasmes un rakstura īpašību dēļ.

Kaut arī Peniķiem bija dižciltīga jeb ķoniņiska izcelsme, tie paši praktiski nodarbojās ar lauksaimniecību, kas bija viņu galvenais ienākumu avots. Gadsimtu gaitā to varētu uzskatīt par kuršu ķoniņu lielāko atšķirību no vācu muižniecības. Ja pārējie muižnieki pārsvarā izmantoja algotu darbaspēku, tad ķoniņš visus darbus mācēja un varēja padarīt kopā ar savas saimes locekļiem. Tas norāda, ka viņi bija pašpietiekami, no citu darbarokām neatkarīgi.

Konstatējot šo faktu un redzot Ķoniņciema apbūvi, sabiedrība ne senāk, ne tagad neizprot ķēnišķo izcelsmes savienojamību ar praktisko realitāti. Tā nevēlas pieņemt, ka ķoniņu dižā izcelsme un plašā lauku darbu spektra apvienojums ir viņu pašpietiekamības būtība. No pārējās muižniecības tos šķīra ikdienas vienkāršība, bet no apkārtējiem zemniekiem izcelsmes privilēģijas, daudzās priekšrocības (ieskaitot atļauju lietot dzimtas ģerboni), kas bija atļautas muižniecībai. Ķoniņciema Peniķi lietoja zīmogu likumīgi, jo pretējā gadījumā nevarētu dokumentus, kas adresēti varasiestādēm, zīmogot ar savas dzimtas ģerboņa spiedogu.

Atšķirība no apkārtējās Latvijas sabiedrības statusa, īpatnējo tradīciju piekopšana un pašpietiekamība vairākus gadu simteņus sadzīvē nošķīra brīvcīemā dzīvojošos Peniķus no apkārtējo Kurzemes zemnieku interesēm un norisēm. Izmaiņas lauksaimniecībā, kā arī visā pārējā Ķoniņciema sadzīves kārtībā sākās tikai 20. gadsimta pirmajā pusē.

Turpmāk analizēšu Ķoniņciema „Atālmāļu” saimniecības iespēju pastāvēt līdz mūsdienām, atzīmējot, kas tajā ir saglabājies, zaudēts vai nācis klāt. Šo saimniecību 1908. gadā no tēva Mārtiņa Peniķa (pēc aiziešanas mūžībā) pārņēma vecākais dēls Juris Peniķis (2.1.1. att.), viņa portrets iemūžināts Jāņa Krēsliņa bildēs.⁷⁸ Savukārt viņa brālis (vēlākais ģenerālis) M. Peniķis ir piedalījies neatkarīgās Latvijas dibināšanā. „Atālmāļu” saimnieki apsaimnieko 59,30 ha zemes un saimniekam ir ģimene (2.1.2. att.). Anna Tontegode (saimniecība - Vidussēta) no Pliķu brīvcīema par sievu tiek ņemta, ievērojot gadsimtiem piekoptās precību tradīcijas. Dēls (arī Juris), beidzot tuvējo skolu, tālāk pilsētā mācības neturpina, jo - kā vienīgais dēls - tiek iesaistīts saimniecības darbos.

1929. gadā varas iestādes konstatē, ka Ķoniņciema zeme mantojuma rezultātā vairāku paaudžu periodā ir kļuvusi pārlietu sadrumstalota (2.1.3. att.). Vienīgais risinājums ir visus ķoniņu brīvcīemus sadalīt viensētās. Zemes reformas rezultātā Ķoniņciems zaudēja savu agrāko kopību, jo tika sadalīts viensētās. Pētot muzeja materiālus var secināt, ka ciema zeme jau iepriekš

---

⁷⁸ Kresliņš Jānis. Latviešu tradicionālo kultūras vērtību izzinātājs. Rīga : Neputns, 2015, 157

bija nosacīti sadalīta daudzās slejās. Tas radīja zināmas neērtības to apsaimniekojot. No A. Peniņa Kalna Ķīkāļu saimniecības īpašnieka Ķoniņciemā rakstītās vēstules (2.1.4. att.), kas adresēta Kuldīgas Vēstneša redakcijai var secināt, ka paši ciema saimnieki vēlējas zemes dalīšanu. Par to liecina izvilks no vēstules: „Par to ir rūpējušies vairākums Ķoniņciema saimnieki, griezāmie ar lūgumu Rīgā, lai izbrauktu un apskatītu uz vietas komūnā dzīvojušos pilsoņus. Valdības pārstāvji redzēdami mūsu bezizejas stāvokli ir savukārt rūpējušies, lai izdotu likumu brīvciešu sadalīšanai.”⁷⁹ Tālāk no vēstules noprotams, ka ciema priekšstāvis ir aicinājis visus saimniekus pie sevis un dabūjis vairākuma gribu mērīšanas projektam. Nojaušamas kāda saimnieka bažas par zemes dalīšanas godīgumu, kas izpaužas neikdienišķās darbībās. Tomēr no kopējā vēstules teksta secināma izsvērtu cilvēku rīcība un vēlēšanās mainīt īpašumtiesību kārtību. Šāds solis, kas liecina par ekonomiski domājošu Latvijas iedzīvotāju daļu, apgāz visus tos aizspriedumainos apgalvojumus par neizglītotiem, iedomīgiem un slinkiem kuršu ķoniņiem.

1929. gada 30. aprīlī Saeimā tiek pieņemts likums par Kuldīgas apriņķa brīvciešu sadalīšanu viensētās. Atālmauļu saimniekam lauksaimniecībā sokas labi. Svētdienās ģimene apmeklē dievnamu, pērk un lasa avīzi, kurā ir informācija par nemieriem Eiropā. Dēls ir izaudzis par glītu jaunekli (2.1.5. att.), dienējis neatkarīgās Latvijas armijā (2.1.6. att.). 1939. gadā viņš bez vecāku svētības bildina Līzi Mildu (2.1.7. att. meitas uzvārds Piķe). Juris ar Mildu divas reizes liek mācītājam uzsaukt saderināšanos, bet vecāki liek atsaukt. Tad jaunais pāris apprecas Platgalē, kur dzīvoja Mildas māte. Baidoties zaudēt vienīgo dēlu un mantinieku, Atālmauļu saimnieki pa kuršu ķoniņu modei iejūdz pajūgā trīs zirgus un brauc jaunajiem pakaļ. Fakts, ka dēla izraudzītā vedekla nenāk no brīvcieša, bija par iemeslu vēsām attiecībām abu sieviešu (sievās un vīramātes) starpā. Latvijā visi cilvēki bij vienlīdz brīvi un varēja neuztraukties, ka ar precēšanos ārpus brīvcieša zaudēs gadsimtiem koptās privilēģijas, jo daudzas no tām kļuva par pieejamām visiem tautiešiem. Vai tāpēc kuršu ķoniņi zaudēja savu individualitāti? Nē! Precību ziņā Ķoniņciemā vēl arvien vecāki vēlējas saprecināt savus bērnus ar bijušo brīvciešu saimnieku atvasēm. Tātad 1939. gadu „Atālmauļu” mājās var uzskatīt par būtisku brīdi, kad izzūd viena no ķoniņu fundamentālākajām tradīcijām: precēties tikai brīvciešu robežās. Domājams, ka tās tomēr bija pozitīvas pārmaiņas, jo laikā, kad visi Latvijas iedzīvotāji bija vienlīdz brīvi gadsimtiem iedibinātā (ne visai pozitīvā) tradīcija zaudēja savu aktualitāti.

Toties kopīgās kulšanas un mēslu talkas ar visām dzīrēm savu aktualitāti vēl nebija zaudējušas. Vietas pie klātiem galdiem dalījās saimnieku un strādnieku galda galos, kur pirmie

---

⁷⁹KNM krājums 2530; 03.03.1929

apsrieda ražu un radu lietas, bet otrie darba vieglumu vai grūtumu. Arvien biežāk saimnieki no avīzēm un atbraukušiem talciniekiem dzird par nemieriem citās zemēs.

Ierasto kuršu ķoniņu kārtību izjauc 1940. gada notikumi, kad PSRS, pārkāpjot Latvijas - PSRS 1932. gada neuzbrukšanas līgumu, militāras agresijas rezultātā okupē Latviju. 1941. gadā represijas tiek pielietotas arī pret Ķoniņciema burmeistara ģimeni, kas dzīvoja “Kalna Ķīkāļu” mājā. Pirmo no ģimenes atšķir saimnieku Ādamu Peniķi Skrundas stacijā un izved uz Kirovas nometni, kur viņš iet bojā. Māte Irma, meitas Vera un Zenta nonāk Krasnojarskas apgabala Iļinkas ciemā un arī tiek šķirtas. Pāris gadu laikā piecpadsmitgadīgā Vera sver tikai 29 kilogramus, kas norāda uz milzīgu badu. Pēc ilgiem meklējumiem pa daudzajiem Krievijas bērnu namiem 1946. gadā mātei rodas iespēja abas meitenes sameklēt un atvest atpakaļ uz Latviju.⁸⁰

Vācu okupācijas laikā „Atāлмаuļu” saimnieka dēlu Juri Peniķi paņēma uz Liepāju leģiona papildināšanai, bet sieva Milda, pieliekot pilnu koferi ar gaļu, dodas pie Latvijas leģiona ģenerālinspektora Rūdolfā Bangerska lūgt viņu atbrīvot. Nesatiekot mājās un izprašņājot kalpotājus par inspektora gaitām, dodas uz norādīto parku. Satiekoties un uzzinot ģenerāļa M. Peniķa radnieces lūgumu, saruna par situāciju Latvijā izveidojas sirsnīga un ļoti atklāta. Šķiroties R. Bangerskis mierīgā, līdzsvarotā balsī esot teicis, lai viņa braucot mājās, jo drīz visi tikšot laisti vaļā (un gaļu, lai neatstājot, nav vajadzības). Ģenerālinspektors savu vārdu turēja un jaunais Juris Peniķis drīz atgriezās pie savas ģimenes.⁸¹

Kara noslēgumam tuvojoties, Ķoniņciema Vidusmauļu saimnieks ar ģimeni dodas bēgļu gaitās uz Rietumiem. Arī Atāлмауļās gatavojoties pieliek ratus ar mantu, bet pēdējā brīdī, pēc vairāku dienu minstināšanās pārdomā, jo nespēj atstāt zemi, mājas un visu kas šai vietai piesaista. No bumbas šķembas saimniecība zaudē pirmo no sešiem zirgiem. Sprotot, ka Latviju atkal okupēs krievu karaspēks un zinot tā sekas, četri zirgi tiek pārdoti uz Latgali.⁸²

Iestājoties krievu okupācijas periodam uz kāda ziņojuma pamata J. Peniķis (2.1.8. att.) jaunākais tiek arestēts un nonāk Vorkutas nometnē, bet viņa tēvs Juris Peniķis no lieliem pārdzīvojumiem mirst 1946. gada 24. martā. Ne katram bija pa spēkam pārdzīvot un izdzīvot tai moku vietā, ko veci cilvēki sauc par lēģeri. Rokas stiepienā aiz žoga, nemaz nerunājot par pašu ieslodzījuma teritoriju, nebija atrodama neviena zāle, jo katrs dzinumiņš remdēja kāda ieslodzītā mūžīgo izsalkumu. Vieglāk neklājās Jura mātei Annai, sievai Mildai un viņas pieciem bērniem

---

⁸⁰Juris Peniķis, 2017, Ķoniņciems (intervija)

⁸¹Juris Peniķis, 2017, Ķoniņciems

⁸²Juris Peniķis, 2017, Ķoniņciems

(jaunākajam: gads un trīs mēneši), jo padomju varas uzliktais nodoklis spiež pārdot pēdējo zirgu un daudzas citas vērtīgas lietas. 1949. gada 25. marta represijas ir par iemeslu viņu un citu Ķoniņciema saimnieku deportēšanai uz Sibīriju. Viss ciems paliek bez ķoniņiem.⁸³

Smagie pārbaudījumi daudzu gadu garumā sākas ar bruņotu vīru ierašanos un pavēli: posties ceļam. Gaida, kurai nākošmēnes paliks septiņi gadi, bez mīļās omas nekur netaisās doties. Uz atbraucēja jautājumu, *kur ir tā vecene*, Gaida labprāt atbild, ka Orzakos uz bērēm, jo tad viņas varēs doties kopā. Braukšana smagās mašīnas kravas kastē noslēdzas Skrundas vilcienu stacijā, kur visi tiek sadzīti lopu vagonos, nezinot galamērķi. Nosalušos bērnus vēsā marta rītā Milda piesedz ar līdzpaņemto lielo aitādas kažoku. Vēlāk vedeklai Initai Peniķei viņa atzīst, ka iespēja pamukt pašai esot bijusi, bet tādēļ jau vīri ar „flintēm” ļāva tai brīvi pārvietoties, lai savāktu nepieciešamo, jo bez bērniem tam nav jēga un tiem viņi sēdējuši klāt kā ķīlniekiem.⁸⁴

Vagonā kopā ar ķoniņiem ir ģimene no Kabiles. Garais ceļš satuvina kā bērnus, tā pieaugušos. Sieviete ar trīs bērniem, kuru visi sauca par Angereni, nomira zīdainītis. Nākamajā pieturā, kad vīrus, sievas un bērnus vienkopus izlaiž no vagona, turpat, visiem kopā nokārtot dabiskās vajadzības uzraugu klātbūtnē, iedota balandu zupa un ūdens, atskan jautājums: “Mīrušie ir?” Tālākā sargu zvērīgā rīcība lika katram savu bērnu piespiest tuvāk un domāt par šausmām, kas sagaida. Uzraugi mīrušo bērnu (nepilnu gadu vecu) brutāli izvilka no vagona aiz kādas ķermeņa daļas un pasvieda grāvī, kur netālu skraidelēja suņi. Milda savu mazo Veltu ar krūti baro vēl četrus gadus, lai tikai izdzīvotu.⁸⁵

Krievijā Omskas apgabala Čerlakas rajonā ģimeni izmitināja kādas būdas neapkurinātā priekšnamā uz salmiem. Nākamā dienā Mildai strādājot lauka brigādē, „krievene” nozog līdzpaņemto (kūpināto) cūkas cisku, vienīgo pārtiku septiņiem cilvēkiem. Kad beidzās no Latvijas līdzpaņemtā maize Peniķi to vairs nedabū līdz pat Staļina varas beigām (nāvei). Rudenī, kad Mildai sākas darbs fermā pie govju slaukšanas, lielākie bērni slepus lienot gar govju silēm rod iespēju padzerties pienu. Sasalušie kartupeļi ko lasītāji pavirši atstājuši uz lauka mazliet atvieglo iztikšanu, bet izrādās, ka arī tos nedrīgst lasīt un brigadieris, kas apstādina māsas Gaidu un Ilgu ar kulē salasīto, liek iebērt ratos, lai aizvestu uz savām mājām. Mazliet vieglāk kļūst, kad Milda sāk palīdzēt kādam kara invalīdam mašīnēt pienotavā pienu. Tur tāpat slepus varēja vairāk

---

⁸³Juris Peniķis, 2017, Ķoniņciems

⁸⁴Gaida Jakšta, 2017, Liepāja (intervija)

⁸⁵Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

ēst krējumu un biezpienu, bet līdzī nēmt nevarēja, jo, ja tas tiktu atklāts, viņiem visiem draudētu bargs sods. Gaida atzīst, ka ne visi krievi bija slikti, bija arī labi.⁸⁶

Apbrīnojama ir klusas latviešu sievietes meistarība saimniekot tā, lai noturētu visus septiņus pie dzīvības, pati smagi strādā darbā par kuru algā saņem gurķus un arbūzus, kas ziemai nenoderēs un vēl rod iespēju līdzpaņemto vīra uzvalku iemainīt (pirms ziemas) pret apkurināmu būdu. Pēc trīs gadiem Milda ar bērniem kopā uztaisa labu velēnu būdu ar logu, krāsni un labi „nomāzētām” sienām. „Javu” taisa no govīs mēsliem, māliem un salmiem. Otrajā izsūtījuma vasarā Peniķiem ierāda zemes gabaliņu kartupeļu stādīšanai, zeme ir auglīga un raža laba. Kartupeļi Sibīrijā bija tas produkts, kas daudzas latviešu ģimenes noturēja pie dzīvības.⁸⁷

Par darbu kolhozā vēl joprojām nemaksā ne naudu, ne graudus, bet saņem mazu teliņu, un izaudzinot ir pašiem „gosniņa”, kas nodrošina ar piena produktiem. Viņiem izdodas tikt pie sivena un ar zirgu mēsli palīdzību nobaro lielāko cūku „ģerevņā”. Daudzas citas krievu sievietes nāca brīnīties. Savu noslēpumu ņoniņietes neatklāj; oma Anna ik pārdienu gāja uz zirgu staļļiem un prasīja mēslus priekš istabas mālēšanas. Sargs vēl esot izteicis repliku: „Ko var katru dienu mālēt?”. Šajos zirgu mēslos esot bijis daudz auzu, kas nebija pārstrādājušās, tādēļ nedrīgstēja atklāt, ka neaizliedz tos turpmāk ņemt. Gaida kopā ar omu Irtišas krastos, diezgan tālu no ciema, lasa savvaļas lauku skābenes, jo katru dienu jāpabaro septiņi cilvēki.⁸⁸

Trīs vecākie bērni (Ilmārs, Ilga, Gaida) mazā Atmasas ciemā mācās pirmās četras klases. Sākumā tas ir ļoti grūti, jo bērni krieviski nesaprot. Gaida atzinīgus vārdus velta skolotājam, jo viņa pret latviešu bērniem izturas labi (ar pacietību). Mācības piektajā klasē tiek uzsāktas desmit kilometru attālajā Tatarkas ciemā, kur sākumā dzīvo internātā, bet vēlāk kopā ar Igauņu meiteni irē istabiņu no krievu sirmgalvjiem. Tā kā lielāko garās ziemas daļu bērni pavada skolā, tad savā starpā sāk runāt krieviski. Tikai sarunās ar māti un omu tiek uzturēta latviešu valoda. Pirms izvešanas Gaidai vienu gadu Latvijā izdevās apmeklēt „ābečniekus”, tādēļ retās vēstules tēvam uz lēģeri latviešu valodā, māte uztic rakstīt tieši viņai.⁸⁹

Periodā, kad Gaida dzīvo Tatarkas internātā, kāda krievu meitene viņu nosauc par fašisti. Bērns šādu apzīmējumu pats neizdomātu, tas norāda uz dažu pamatiedzīvotāju naidīgumu pret

---

⁸⁶Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁸⁷Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁸⁸Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁸⁹Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

latviešiem. Šis gadījums netiek noklusēts un minēto meiteni par pārkāpuma atkārtošānu draud izslēgt no skolas.⁹⁰

Kopumā Gaida konstatējoši secina, ka krievi no latviešiem daudz iemācījās. Iepriekš viņi nemācēja uzglabāt cūkgaļu. Pa lielai daļai „cūku bērēs” saradās gandrīz visa „ģerevņa” un kopā to apēda, bet, kad latvieši nokāva cūku, tā tika žāvēta/ kūpināta ģimenes pārtikai visam gadam.

Pēc Staļina nāves dzīve Sibīrijas ciemā pakāpeniski kļūst labāka, jo kolhoza vietā nodibina sovhozu, kur sāk maksāt naudu un ir iespēja saņemt graudus, lai samaltu miltus maizes cepšanai. Primitīvā malšana ar dzirnakmeni ļauj tikt pie miltiem, kas pilni ar sēnalām, bet, pēc astoņiem gadiem Ķoniņciema Peniķiem ir iespēja izcept pirmo maizi. 1956. gadā uz Sibīriju pie ģimenes atbrauc Juris Peniķis (1914 – 1978) no Vorkutas lēģera. Pēc šiem verdzības gadiem katorgā, miesu viņš vēlāk mazliet uzaudzēja, bet pie īstiem saimnieka apaļumiem netika. Atgriešanos Latvijā aizkavē ģimenes pieaugums ar diviem dēliem, bet 1958. gadā, kad jaundzimušajiem Jurim un Andrim ir vienam pusotrs, otram pusgads tie dodas nezināmajā atpakaļceļā.⁹¹

Aizbraucot uz Sibīriju kā pilnīgi tukšinieki, ne tikai Peniķi, bet arī citas latviešu ģimenes, mācēja čakli strādāt un iedzīvoties kā mantā, tā lopos, jo pārdodot to visu, iznāca nauda mājupceļam.⁹²

Sākumā lielā Peniķu saime apmetas pie “Kalna Ķīkāļu” saimnieces Irmas, kas dzīvo netālu no Aizputes, jo savās mājās atpakaļ netiek. Viņa bija Latvijā atgriezusies ātrāk un sarakstījusies ar Mildu, informējot par situāciju Ķoniņciemā. Daļai no izsūtītajiem bija bail atgriezties pagastā, bet ne Jurim no “Atālmaulām”. Ģimeni atstājis drošā vietā tas dodas uz Turlavas pagasta pārvaldi ar prasību, ka grib atpakaļ savā mājā. To atpakaļ nesaņem, taču, pēc remonta, kad sabūvēšot vairākus dzīvokļus kolhozniekiem, varēšot vienu dabūt. Izrādījās, ka mājā bija nojaukta nesošā siena, lai iznāktu kluba telpas, tad bija sviestas uzglabāšanai bites, novedot ēku līdz griestu iebrukumam.⁹³

Lai varētu nopelnīt naudu pārtikai, ikdienas vajadzībām un likumīgi saņemt dzīvokli, bijušais saimnieks spiests strādāt kolhozā, tādēļ visa ģimene pārceļas uz “Kalna Žumpjiem”, netālu no “Atālmaulām”. Jāatzīst, ka raugoties uz periodu, kad Ķoniņciema ļaudis tika represēti apkārt bija daudz nodevības, bet priecē, ka bija cilvēki ar atvērtu sirdi un namdurvīm.

---

⁹⁰Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁹¹Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁹²Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

⁹³Gaida Jakšta, 2017, Liepāja

Vecākie J. Peniņa bērni pamazām atrod darbu netālu no Turlavas, bet vecāki pēc pus gada gaidīšanas tiek atpakaļ savās senču mājās. Viņi nebija vairs tās īpašnieki, tikai īrēja no pašvaldības divas istabas un virtuvi. Juris bij priecīgs arī par tām, jo tieši šajās viņš bija dzimis un audzis, tās agrāk bija saimnieka istabas (saimnieka gals).

Gaida un Ilga strādājot Aizputes sovhozā savā starpā turpina sarunāties krieviski, vietējām sievietēm tas liekas tik nepieņemami, ka viņas aizrāda: jūs taču esat latviešu meitenes. Vairākus gadus viņām, apzināti piedomājot, pakāpeniski izdodas pāriet uz dzimto valodu. Tā nekad vairs nebūs tik tīra un bagāta, jo periodā, kad jauns cilvēks skolā apgūst daiļliteratūru, meitenes mājās aprobežojas ar latviešu sarunu valodu, bet skolā ar krievu literatūru. Tas ir par iemeslu, ka Gaidai runājot šodien latviski, spilgtākai domas izteiksmei teikumā iestarpināti vārdi krievu valodā.

Arī svešumā ķoniņi saglabāja sevī kristīgo ticību. Par to liecina fakts, ka Juris un Andris tiek kristīti, bet Gaida un Ilga iesvētītas (2.1.9. att.). Tiek rīkotas arī ķoniņiem ierastās dzīres, kaut arī padomju gados tās svinēja vairs tikai vienu dienu. Kuplajai “Atālmauļu” Peniņu svinētāju saimei pievienojas aicinātie “Kalna Ķīkāļu” Peniņi (kas dzīvo ārpus Ķoniņciema), brālēni, represiju gados gūtie draugi no Kabiles un citi kaimiņi (2.1.10. att.). 1961. gadā ģimenē ir pieaugums ar meitu Anitu (Anete), kā astoto bērnu. Taču reizēm ir jāsamierinās ar zaudējumu, jo 1963. gadā astoņdesmit sešu gadu vecumā mūžībā aiziet Gaidas mīļā oma, Atālmauļu pēdējā tradicionālā ķoniņu stilā ieprecinātā saimniece Anna.

1970. gadā Līze Milda Peniņe, pieprasot izziņu, kurā būtu apliecināts darba stāža periods represiju gados, ir pārsteigta, jo tās papīrs un noformējums neliecina par dokumenta statusu (2.1.11. att.). Nākas secināt, ka latviešiem, pamatot šo teritoriju, visa attīstība apstājās. Milda, iesniedzot šo dokumentu, cenšas vairs nedomāt par Sibīrijā piedzīvoto un jaunākajiem bērniem daudz nestāsta, jo bail, ka kaut kas no tā varētu atkārtoties. Visu aizmirst neļauj kaimiņu aizrādījumi: “Maulen, priekš kam tev jāstāda tik liels dārzs? Budžos gribi ierakstīties, atkal izvedīs?!” Bet jāstāda ir, jo senču dārzā bērniem tiek liegts ik katrs ābols. Tos, kurus kaimiņi paši neapēd, izbaro lopiem.

J. Peniņš strādāt māc tikai labi, jo tēvs neatkarīgās Latvijas laikā paspēja daudz iemācīt par saimniekošanu un lauku darbiem. Pienāk brīdis, kad viņu ieceļ par brigadieru, bet situācija, kad jāatbild par padomju varas trulajām kļūdām, noved konfliktā ar vadību. Juris bija nepakļāvīgs un paštaisns cilvēks, tādēļ izvēlas sevi piecdesmit gadu vecumā apliecināt mācoties un ceļot profesionālo kvalifikāciju. Viņš nekautrējās sēdēt skolas solā, kaut lielākā daļa pasniedzēju bij jaunāki par viņu. Beigu atestāts liecina par labām un teicamām sekmēm (2.1.12. att.). Izglītības

apliecinošu dokumentu saņemot (2.1.13. att.) sejā jaušams gandarījums, un ar tik jaudīgu „zirgu”, kāds bija jaunais traktors, kuru viņš saņēma kolhoza darbam uzreiz pēc skolas absolvēšanas, vēl nekad nebija braucis. Seko ikdienišķs darbs kolhozā, Juris ar Andri iet tēva pēdās pabeidzot Cīravas lauksaimniecības skolu. Taču 1978. gadā pēc smagas plaušu slimības ko veicināja Vorkutas nometnē pavadītie gadi, Juris aiziet mūžībā.

Visi “Atāļmauļi” bērni ir izklīduši pa Latvijas pilsētām, citi strādā un atkal tiek pie turības, kāds mācās, bet divu istabu dzīvoklītī, tiem bija par šauru. Līdz Atmosdas laikiem Ķoniņciemā vēl arvien dzīvo Milda, kas brīvdienās labprāt savā šaurībā uzņem nu jau bērnu ģimenes ar mazbērniem. Grūtas izvēles priekšā nonāk Peniķu ģimene, kad ir iespēja saņemt atpakaļ savu senču saimniecību. Visi bērni ir labi iekārtojušies savā dzīvē. Rodas jautājums: kurš būs tas, kas dosies „nezināmā” dzīvē, jo padomju gadu periods ir pārāk liels pārrāvums lauksaimniecībā, lai apgūtu saimniekošanu agronomijā, lopkopībā, finansēs un plānošanā. Pirmā roka, protams, vecākajam dēlam, bet viņš atsakās, jo esot sasniedzis pusmūža vecumu un mainīt dzīvi esot grūti. Visi ir iekārtojušies, taču vienam būs jāuzņemas tā misija. Kad neviens cits nevar, tad dēls (atkal) vārdā Juris ar visu ģimeni sper šo pārdrošo soli un, mātes atbalstīts, turpina ķoniņu tradīcijas senču zemē un mājā.

Saimniekošanas sākums ir ļoti grūts, jo nav ne darbarīku, ne tehnikas, ne zināšanu. Arī ēkas un vide bija degradētā stāvoklī, neviens necentās uzturēt to, kas ir iedots uz laiku lietošanā. Šajā grūtajā brīdī pieteicās ceturtais bērns ģimenē, kuru nosauc par Juri (jaunāko). Latvijas lauksaimniekiem otrās neatkarības pirmie desmit gadi bija pārbaudījums uz izturību, - par saražoto produkciju samaksu gaidīja pus gadu, ja vispār samaksāja. Ģimenēm nācās „pievilkt jostas” ciešāk, lai iegādātos kādu tehniku. Šo pārbaudījumu izturēja visa “Atāļmauļi” kuplā saime, jo bērni strādāja kopā ar vecākiem un vēlmju „jostas” ciešāk savilka visa ģimene. Ārpus kārtas tika atbalstītas mācības un talantu izpausmes. Milda vairāk rosās ap mazbērniem, bet saimniekošanu uzņemas Juris un Inita. Viņi iziet pirmā līmeņa apmācību kursu lauksaimniecībā, jo tehnoloģiju ziņā ir sperts plats solis, lai sasniegtu Rietumvalstu līmeni. Aktīvi darbojoties, viņi realizē vairākus ES projektus un iegādājas kā jaunu, tā lietotu tehniku.

Inita Peniķe stāsta, ka ap gadsimtu miju, vakaros laukā darbojoties un ieskatoties vīramātes logā, bieži redzējusi viņu lasām Bībeli, dzirdējusi dziedot baznīcas dziesmas vai skaitot lūgšanas. Ja senāk pati Inita Peniķe to esot darījusi tikai baznīcā, tad tagad arvien biežāk lūdzoties arī mājās. Viņa ir pārliecināta, ka mātes lūgsnām ir liels spēks. Tādas domas nākot tikai ar gadiem.

Juris ar Initu prot novērtēt sakāmvārda jēgu: savs laiks darbam, savs atpūtai. Arī šajā paaudzē svinību netrūkst, daudzi gadi pavadīti Birzes estrādē Jāņus svinot kopā ar bērniem, Lieldienās ripinātas olas un kārtas šūpoles, bet bērnu kristībās un iesvētībās lūgti tuvāki un tālāki radi. Arvien vairāk iezīmējas abu saimnieku pretpoli raksturā un rīcībā, bet brīnumainā kārtā viņi sader kopā „kā cimds ar roku”, jo viens otru papildina un abiem ir viena vērtību skala. Juris kā ķoniņš un īsts sava tēva dēls ir noslēgts, nelokāms savā nostājā un bezkompromisa cilvēks, bet vienmēr atbalsta savu ģimenes locekļu centienus. Savukārt Initā redzamas divas mentalitātes. Vienubrīd viņa ir atvērta, runātīga un smaidīga, tā ir viņas latgaliskā puse, ko viņa mantojusi no mātes, bet darījumos izpaužas tēva kurzemnieciskā gudrība. Tā kā pēc Kuldīgas pamatskolas absolvēšanas viņa ir mācījusies Rīgas 64. vidusskolā ar teātra novirzienu, tad nav jābrīnās par iegūto runātprasmi pie Veras Gribačas un aktiermeistarību (stāju ieskaitot), ko iemācījies Artūrs Bērziņš. Tas viss viņai noderējis tik daudzās situācijās! Lauksaimniecībā, ko šodien sauc arī par biznesu, liela daļa no iecerētā ir atkarīgs no veiksmīgām sarunām, precizitātes, darba un neatlaidības. Grūtos brīžos Inita neļāva padoties un teica, ka katrs pats valda pār savu prātu un gribu, nevis slinkums vai nevarēšana. Šiem vārdiem pašas dzīvē ir segums un ģimenes locekļiem stimulants (vai pat grūdiens). Juris saimniecībā ir tā otra puse, kas māc un var braukt, remontēt jebkuru tehniku. Viņi ir viena ābola divas puses.

Dzīve laukos saistās ne tikai ar grūtībām, bet arī ar ieguvumiem, jo, saimniekojot mūsdienīgi, Jura uzraudzībā visi četri bērni apgūst jaunās tehnoloģijas. Tas saistās ne tikai ar šoferu apliecības iegūšanu astoņpadsmit gadu vecumā, tā ir sadarbība visai ģimenei, katram darot to, kas iespēju robežās izdarāms. Dēli Ivars un Juris (jaunākais) kopā ar tēvu Juri vairāk nodarbojas ar zemes apstrādi, bet Inita ar meitām raksta projektus, plāno, apmeklē seminārus un bieži pilda arī sagādnieka pienākumus (degvielas, minerālmēslu, sēklas un rezerves daļu jomā). Darbdienās, kad vecākie bērni (Ivars, Anita) ir darbā, bet jaunākie (Liene, Juris) skolā, Juris ar Initu iztiek vieni, jo vajadzības gadījumā viņa vada otru traktoru.

Saimniecība krīzes gadus pārdzīvo diezgan viegli, bet meitas Anitas ģimene paliek bez iztikas līdzekļiem, jo abi ar vīru zaudē darbu. Nespējot to atrast Latvijā ar maģistra izglītību ekonomikā, Anita ar abiem dēliem 2013. gadā dodas vīram līdz uz Zviedriju. Tur viņa mācās un saņem augstākās kategorijas apliecību zviedru valodas apguvē. Šodien tas palīdz tēvam pārrunās ar zviedru uzņēmējiem tehnikas jautājumu risināšanā saimniecības vajadzībām.

Šis Peniķu dzimtas stāsts tika iegūts, aptaujājot un pa kriptai kopā vācot gan Juri, gan Initu Peniķus. Maģistra darba autores ziņā bija sazarotā stāsta zīmīgāko fragmentu atlase un komentāri,

skatoties no jaunās paaudzes skatu punkta. Pamatsecinājums būtu, ka ķoniņi joprojām paļaujas visvairāk uz savu dzimtu, veidojot ciešu kopību, tādējādi turpinot gadsimtiem iekopto dzimtas kopāturēšanās likumu. Tādā veidā viņi ir pratuši tikt pāri smagiem dzīves pārbaudījumiem – gan izsūtījumam, gan kolhozu laiku absurdaļām norisēm, gan 1990.gadu pārmaiņu laiku grūtumiem. Allaļ viņi stingri turējušies pie zemes, kuru kopuši dziļā mīlestībā un pietātē. Atbalsts grūtos brīļos bijis dievavārds un ticība Dievam, kurā saskatāmi kā kristietģie, tā pirmskristietisma vaibsti.

Salīdzinot Ķoniņciemu, tā tradģcijas, nodarbošanos un iedzģvotāļus vēsturiski pieejamos avotos, kā arī pētot attģstģbas gaitu līdz mūsdienām, varam secināt, ka sākotnģji ķoniņos nodarboļās ar lauksaimniecģbu un arī šodien tā ir galvenais ienākuma avots. Tomēr lauksaimniecģba savā attģstģbā ir mainģjusies, un ja kādreiz ķoniņi bija pašpietiekami, saraļojot sev visu pārtģku, tad mūsdienās notģkusi izteikta vienas jomas attģstģba. ES stingrā lauksaimniecģbas politika (ar konkrģtām prasģbām) bija par iemeslu Atāļmauļģu saimniecģbai pģc 2004. gada pakāpeniski atteiktģes no lopkopģbas un attģstģt tikai graudkopģbas nozari. Šodien saimniecģbā ir sagādāta tehnika visam graudkopģbas ciklam. Vģrtģjot var secināt, ka Ķoniņciema saimniekošanas sistģma ir mūsdienģga. Tā iekļauļas kopģjā lauksaimniecģbas politikā un ir izteikts ģimenes zemnieku saimniecģbas modelis. Padomju varas periods ar saviem kolektģvizāģcijas pārspģļģjumiem nav spģjis kurzemniekos izskaust vģlmi tiektģes pģc savas zemes un saimniekot ģimenes robeļās.

Lielas pārmaiņas ir notģkušas Ķoniņciema apdzģvotģbas blģvumā. No 13 saimniecģbām, kas tģka reģģstrģtas 1933. gadā pģc zemes reformas mģrniecģbas darbiem, palģkusi tikai viena - “Atāļmauļģas”. Tam ir vairāki iemesli: 1) bijušie saimnieki pģc padomju varas represģjām netģka savās māļģās, jo tās apdzģvoja kolhoza strādnģieki; 2) daudzas ēkas nodeģa un vairs netģka atļģaunotas; 3) pģc ģpašumtiesģbu atļģaunošanas mūsdienās, zemju ģpašņieki, turpināģa dzģvot padomju varas perioda iekoptos vai uzceltos mģtekļģos ārpus ciema un apsaimniekot to braukāļģot, kā piemēram, “Leļas Ķģkāļģu” saimnieki; 4) pus gadsimtu ilģgais okupāģcijas periods bija pārk liels pārtraukums saimniekošanas zināšanu nodošanai nākamām paaudzģm; 5) mūsdģenu intensģvās lauksaimniecģbas modelģ, tik mazā ciemā, 13 zemnieku saimniecģbām nebģtu vietas attģstģbai.

Paši “Atāļmauļģu” saimnieki un viņģu bērņģi uzskata, ka ar Ķoniņciema attģstģģbu gadsimtu gaitā viss esot kārtģbā, jo Penģķģ, neskatģties uz represģju un citģem pārbaudģjģmu periodģm, vģļ arvien apdzģvo ciemu, glabā dzimtas relikvģjas, uztur spģkā daudzas no tradģcijām un ar cieņu izturas pret senģģu sasņģegģmiem. Savukārt laikabģdri, abos Latvģjas brģvvalsts periodos, daļģādi ir

raudzījušies un to vērtējuši. Kuršu ķoniņu būtību nav viegli saprast, reizēm tas prasa labas vēstures zināšanas, jo tikai tad var izzināt viņu patiesās vērtības. Kam tas izdosies, sapratīs, ka tūristiem tīkamās ārišķības nav jāvērtē atsevišķi no darba, saziņas, godīguma un daudz kā cita, viss vērtību kopums veido kultūrvēsturisko mantojumu, kā tāds tas arī vērtējams.

Vidiņam, nav iespējams no agra rīta līdz vēlam vakaram iesaistīties praktiskos lauku darbos. Katrs ķoniņš apzinājās, ka saimniekošanai nepieciešama jaunās paaudzes palikšana līdzās, lai apgūtu praktiskās lauku prasmes. To varētu saukt par “pieturēšanu”. Īpaši ievadīts saimnieka mācībā tēva uzraudzībā bija vienīgais dēls ģimenē (piemēram „Atālmāuļu” Juris Peniķis 1914 - 1978), kas pirmās Latvijas brīvvalsts laikā beidzot 4 klases tuvākajā skolā, pie tēva mācījās saimniekošanu. Ieskatoties šīs ģimenes iepriekšējā paaudzē, vecākais dēls (arī) Juris Peniķis (1866-1946) paliek saimniekot tēva saimniecībā, bet jaunākais Mārtiņš Peniķis (1874-1964) tiek atbalstīts mācībās Kuldīgas ministrijas skolā un tālāk izvēlas militāro karjeru, iegūstot ģenerāļa pakāpi. Par ķoniņiem var teikt, ka viņu rīcībā, kas attiecas uz darbu un bērnu nākotni, vienmēr bij praktisks, lietišķs skatījums.

Izdzirdot par ķoniņu privilēģijām vairāku gadsimtu garumā, īpašiem rituāliem un netipiskiem rituālu priekšmetiem tiek sagaidīts, ka, iebraucot Ķoniņciemā, ieraudzīs pili vai vismaz muižu. Te atkal praktiskais latvietis pārsteidz visus ar vienkāršu apbūvi. Nākamais, kas seko izteiktajos viedokļos ir tas, ka ķoniņi ir izputējuši, nevīžīgi un vēl citi neglaimojoši spriedumi. Novērojumi liecina, ka šiem izteikumiem nav pamata, jo nav pareizi savu vilšanos aizpildīt ar nepamatotu kritiku.

Mūsdienās Ķoniņciems un viss, kas ar to saistās, no ārpuses tiek uztverts kā vēstures fakts, bet ne tās organisks turpinājums dzimtas jaunu atvašu attīstībā, tādēļ turpmākajā darba gaitā tiks apskatīti jaunākie materiāli, kā arī analizēta sabiedrības attieksme pret kuršu ķoniņiem kā Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma turpinājumu.

Tiks pielietota biogrāfiskā pieeja, kā arī kontentanalīzes pētniecības metode, ar kuras palīdzību tiks analizēts iegūtā materiāla saturs un kura lieti noder, lai pētītu komunikācijas saturu ne tikai tā formālajās, bet arī semantiskajās izpausmēs.

Salīdzinoši šaurais laika posms, kas tiks apskatīts (20. un 21. gs.) ir tādēļ, ka daudziem zināma ķoniņu vēsture un pagātnes liecības, bet nav skatīts laika posms, kas tuvāks mūsdienām. Par konkrēto tēmu ir diskutēts daudz, bet nav analizētas konkrētas darbības. Laika gaitā, mainījies kultūrvēsturiskā mantojuma veidols, kas par spīti negatīvajiem, senāk presē publicētajiem vārdiem, vēl aizvien pastāv un diženi audzē jauno paaudzi. Ķoniņi sastāv no vēsturiskas vietas un īstajiem pēcnācējiem. Kā viens tā otrs posms pastāv vēl šobaltdien, tādēļ, turpmākajā teksta analīzē tiks vērots, kā attieksme pret šo sastāvu un posmiem, kurus veido daudz dažādu viedokļu, un kuri vijās cauri, lai norādītu, ka ir Ķoniņciems ar Peniķu ģimeni, bet tai pašā laikā paralēli ir Ķoniņciems, kas vēlas atdzimt muzeja veidolā.

“Kuršu ķoniņi – Lameikina pēcteči”⁹⁶ Lasot materiālu no 1991. gada izdevuma “Bandava”, vērojama plaša laika posma konspekts. Minētajā izdevumā stāstīts par kuršu ķoniņiem kā Lameikina (tradicionāli gan lietota forma Lamekins) pēctečiem, tāds arī ir konkrētā raksta nosaukums “Kuršu ķoniņi – Lameikina pēcteči”. Raksta autors pauž nožēlu, ka visus apkopotos materiālus nav iespējams ievietot vienā laikraksta izdevuma numurā, jo to ir tik daudz. Publikācijā minētais laika posms ir no pašiem pirmsākumiem, kad parādās rakstiskie dokumenti kuršu ķoniņu titulam, ko pirmo reizi min ordeņa mestrs Pletenbergs 16. gs. sākumā, savukārt esība izsekojama jau 12. un 13. gs. Salīdzinoši īsi aprakstītas divu ceļotāju liecības, kurās figurē kuršu ķoniņu nodarbošanās, dzīres, bēres u. c. Viens no tiem bija Burgundijas bruņinieks Gilbērs de Lannuā, kurš ceļoja pa Latviju, otrs ceļotājs Reinholds Lubenavs, kurš pie ķoniņniekiem nonācis Ziemassvētkos. Darbs kopumā vēsta par pagātnes notikumiem un vēstures faktiem, ķoniņu dzimtām un to sadzīvi. Laikrakstā redzams arī vizuālais materiāls. Turlavas pagasta Lipaiķu baznīca, kas kuršu ķoniņiem bija būtiska vieta, jo logos atradās četru ciemu vāpēni (Ķoniņu, Pliķu, Kalēju un Ziemeļu), kā arī zvans, ko paši ķoniņnieki dāvināja baznīcai. Lai gan Ķoniņciems savus pagāniskos rituālus saglabāja laikā, kad kristietība jau bija ieviesta, otrā materiālā redzamas Ķoniņciemā esošās “Atāl – Mauļu” mājas. Laikam mainoties, jāpiemin, ka, tagad viensēta izskatās savādāk, konkrētā klēts, stallis un malkasšķūnis vairs nav, ēkas ir iemūžinātas fotogrāfijās, kas atrodas saimnieku personiskajā arhīvā. Publicētais materiāls kopumā uzskatāms kā informatīvs un faktoloģisks.

“Bij Ķoniņciema erģeles no tīras cīnnes stabules”⁹⁷ Alvis Elksnis Kuldīgas novadā vietējā laikrakstā Kurzemnieks raksta par ķoniņu pašlepnūmu, kas, spītējot dažādām nebūšanām un grūtībām, vienmēr bijis. Autors izceļ konkrēto īpašību kā pašu galveno cilvēkā. Publikācijā tiek secīgi uzskaitīti kā ķoniņnieki dabūjuši savu vareno stāvokli un kā vairākus gadu desmitus cīnījušies par savu privilēģiju un mantojuma saglabāšanu. Pievēršot pastiprinātu uzmanību raksta autora personiskajam viedoklim, ievērojama, nepārprotama, iedvesmojoša attieksme. Tādejādi, analītiski vērojot, bināros pretstatus, konkrētajā darbā, jāsecina, ka, atšķirībā no iepriekšējā raksta, ir novērojama pozitīvāka un personiskāka attieksme pret kuršu ķoniņiem. Apbrīnojama ir autora spēja atzīt īpašības, kas ir vērā ņemamas, zinot kādas grūtības cauri gadsimtiem ir bijušas dzimtām, kas atradušās brīvcīemos.

---

⁹⁶Bērtiņš, Atis. Kuršu ķoniņi – Lameikina pēcteči. Bandava. – Nr. 7 (1991, novembris), 2

⁹⁷Elksnis, Arvils. Bij Ķoniņciema erģeles no tīras cīnnes stabules. Kurzemnieks. – Nr. 108 (1996, 14. septembris), 3

“Peniķu ģimene mīt Ķoniņciemā”⁹⁸ Trešais analizējamais darbs ir raksts no Kuldīgas vietējā izdevuma Kurzemieks. Raksts vēsta par laiku, kad gados jaunieji saimniekiem ir ieceris un spars būt sava tēva mājās un strādāt tur, turpinot senču tradīcijas. Vairākus gadus desmitus Ķoniņciems dzīvoja bez mantinieka, bet tajā mirklī, kad īstais pēctecis, Juris (trešajā paaudzē) Peniķis ar ģimeni (kurā arī ir Juris ceturtajā paaudzē) atgriezās pie mātes dzimtas mājās, vēsture, kas tai ir, iemantoja savu spēku un nozīmīgumu. Saimniekošana senču mājās nav tikai strādāšana un ģimenes audzināšana, tā ir kā mantojuma daļas izpildīšana, kas, paaudzēm mainoties, uztur būšanu par ķoniņu. Manuprāt, ķoniņu fenomens saglabājas tikai tad, ja abi posmi ir vienoti t. i. Ķoniņciems (vieta) un Peniķis (uzvārds). Vēstures gaitā šo mirkli var vērtēt kā nozīmīgu ķoniņu turpinājumu. Šī raksta secinājums – kā šķiet pašiem kuršu ķoniņiem – ir precīzi centrēts un atspoguļo Peniķu dzimtas credo.

“Strīds par Turlavas karogu”⁹⁹ Ilzes Dambītes raksts atspoguļoja jaunu pavērsienu Peniķu dzimtas, kā arī paša Ķoniņciema vēstures gaitā. Heraldikas komisija 2000. gadā oficiāli apstiprina Turlavas pagasta ģerboni, kas daudzos un dažādos aspektos sakrīt ar kuršu ķoniņa Peniķa ģerboni. Nepatīkama situācija Ķoniņciemā dzīvojošiem Peniķiem radās, kad šo juridiski vēsturiskos materiālos apliecinātu vienas dzimtas ģerboni stilizē un ar heraldikas komisijas atļauju bez Peniķu piekrišanas sāk lietot Turlavas pagasta pārvalde. Katrs konkrēts ģerbons ir noteiktas cilvēku grupas piederības apzīmējums. Ja to sāk lietot visi apdzīvotās vietas iemītnieki, tad notiek vispārēja izlīdzināšanās vai svešas identitātes piesavināšanās. Visi pagasta iedzīvotāji nav nedz Peniķi, nedz kuršu ķoniņu pēcteči. Savukārt Zigfrīds Peniķis heraldikas komisijai iesniedza lūgumu apstiprināt viņa dzimtas ģerboni – kuršu jātnieka karognesēju, kuru komisija neakceptēja, jo tas bija pēc Z. Peniķa vēlmes uzlabots, modernizēts oriģinālā ģerboņa vizuālais materiāls. Tam bija arī neskaidrs grafiskais risinājums, kas bija galvenais iemesls, kādēļ komisija atteica ģerboņa oficiālo apstiprinājumu. Agris Dzenis, kas pētījis Kuršu ķoniņu vēsturi, uzsver, ka pagastam nav tiesību uz šo ģerboni, jo līdz pat 1920. gadam brīvciešiem bija eksteritorialitātes tiesības, proti, tie nemaz neatradās pagasta pārraudzībā. Laikā, kad konkrētās lietas par ģerboņu tiesību piešķiršanu notikušas (2000.g.) Latvijā nebija institūcijas, kas apstiprinātu dzimtas ģerboņus. Sākot ar 2005. gadu 30. decembri Latvijā stājas spēkā likums par ģerboņiem, tajā

---

⁹⁸Spuleniece, Inguna. Peniķu ģimene mīt Ķoniņciemā. Kurzemieks. – Nr. 19 (1997, 16. septembris), 7

⁹⁹Dambīte, Ilze. Strīds par Turlavas karogu. Kurzemieks, 2001, 15. novembris, 3

iekļaujas arī dzimtas ģerboņi.¹⁰⁰ 2017. gadā ir reģistrēti vairāki desmiti dzimtas ģerboņu, ar kuriem var iepazīties oficiālajā laikrakstā “Latvijas vēstnesis”.¹⁰¹ Preses izdevums izvēlējies aktuālu tēmu un, atšķirībā no pašvaldības laikrakstiem, atspoguļojis vairākus savstarpēji pretējus viedokļus: Turlavas pašvaldības vadītājas Laimdotas Lauriņas, Zigfrīda Peniķa, Valsts heraldikas komisijas priekšsēdes Ramonas Umblijas, īsu komentāru sniedzis arī ģerboņu krājējs Rolfs Vitals. Rakstā ir īss ieskats vēstures faktos, kas palīdz publikācijas lasītājiem izprast problēmu, ja viņi nepārzin šos vēstures faktus.

“Aizstāv diplomdarbus mākslas skolā”¹⁰² Salīdzinoši neliels, bet būtisks bija raksts, kurā Ķoniņciemā dzīvojošā Peniķu dzimtas pēctece Liene Peniķe, Kuldīgas mākslas skolu beidzot, kā diplomdarbu izvēlējās izveidot savas dzimtas ģerboņa atveidojumu. Izstrādes gaitā daudzi fakti (agrās jaunības un nepietiekošo vēstures faktu zināšanu dēļ) netika izprasti, tāpēc rezultāts nebija autentisks Ķoniņciema ģērbonim, tomēr šis notikums vairāk piesaistīja vietējo rajona iedzīvotāju interesi par kuršu ķoniņiem, kuri bija brīvi ļaudis daudzus gadu simtus. Lai gan darbs nebija precīzi izstrādāts, tomēr semantiskā simbolisma vēstījums, ko tas nesa, izrādījās daudz būtiskāks. Jāpiebilst ka ar šo arī pašas diplomdarba autorese interese par savas dzimtas vēstures zināšanu, izprašanu un saglabāšanu palielinājās.

“Vēsturnieki Kuldīgā”¹⁰³ Nozīmīgs bija Ritas Kuzņecovas raksts, jo tāda notikuma rezultātā ķuršu ķoniņi iemantoja ne tikai vēsturisku nozīmību, bet arī iekļāvās zinātniski akadēmiskajā vidē – izglītībā. Protams, par kuršu ķoniņiem un to varenību jau iepriekš lasāms grāmatās, bet viedoklis nedaudz mainījās, kad vēstures skolotāju biedrība ieradās Kuldīgas novadā, lai apmeklētu ne tikai pašu Kuldīgu, bet tās piesaistītos pagastus, tajā skaitā Ķoniņciemu. Pateicoties Sanitai Ermanei, Kuldīgas vēstures skolotāju metodiskās apvienības vadītājai, kura uzņēma 12. vasaras dienas organizēt un pieaicināt no daudziem Latvijas novadiem, skolotājus un vēsturniekus, kā arī citus interesentus, tika apzināti popularizēts Kuldīgas (reģionālais) vēsturiskais mantojums. Manuprāt svarīgi, ka redzētais un dzirdētais caur skolotāju nokļuš pie jaunās paaudzes daudzās Latvijas skolās. Informācija nemitīgi jāatjauno, jo arī vēsturiskie

---

¹⁰⁰Saeima. Ģerboņu likums. 2005, 16. Decembris. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=123815> [aplūkots 29.04.2017.].

¹⁰¹Latvijas Republikas oficiālais izdevums, Latvijas vēstnesis

¹⁰²Grīniņa, Iveta. Aizstāv diplomdarbus mākslas skolā. Kurzemnieks. Nr.64 (2006, 3. jūnijs), 13

¹⁰³Kuzņecova, Rita. Vēsturnieki Kuldīgā. Kurzemnieks. 2009, 30. jūlijs, 5

mantojumi dzīvo un ir vēl mūsdienās, tikai mainījuši kādu no iepriekšējam laikmetam raksturīgajiem kanoniem.

“Brauc kuršu ķoniņu bagātības skatīt”¹⁰⁴ Kuldīgas novadā Turlavas pagastā 2010.g. pirmo reizi notiek kuršu ķoniņu diena. Ingunas Spulenieces rakstā atrodama pasākumu norises gaita, kur visiem viesiem esot dota iespēja apciemot un iepazīties ar katru no brīvcieniem. Plaši aprakstītas ķoniņu relikvijas. Jāpiebilst, ka vērienīgs bija interesentu skaits, par ko bija pārsteigti organizatori Turlavas pamatskolas direktore Ināra Uzulēna un pagasta kultūras nama vadītāja Zanda Spulģīte. Nenoliedzami pasākums bija kas vairāk par kopā sanākšanas brīdi vai informatīvi izklaidējošu norisi. Liels solis sperts kuršu ķoniņu kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā, tie ieguva jaunus apveidus un kļuva par vērtību visai Latvijai, apzinoties, ka ķoniņi nav tikai vēstures fakti un relikvijas, bet gan spēcīgs paraugs mūsdienām.

“Grib izcelt vērtīgo”¹⁰⁵ Biedrība Dižavots dibināta 2014. gada janvārī. Antras Grīnbergas rakstā tika uzskaitīti biedrības mērķi un minēti konkrēti kultūrvēsturiskā mantojuma objekti, kurus biedrība vēlētos atjaunot un popularizēt, uzsverot to, ka vēsturiskais mantojums, ko tā nes, ir Latvijas kopējā bagātība. Pirmais, ko vēlējās paveikt biedrības aktīvisti, bija Ķoniņciema “Vidusmauļi” (senāk “Vidus – Mauļi”) māju pārveidošana par muzeju, kur atrastos dažādas brīvcieņu relikvijas un informatīvie teksti. Kā vadmotīvs ir latviešu tautas pašapziņas celšana, rādot piemēru, - kā spēcīgu kultūrvēsturisko mantojumu saglabāt līdz mūsdienām.

“Sirsnīgā gaisotnē atver grāmatu par kuršu ķoniņiem”¹⁰⁶ Nākamais nozīmīgais pacēlums kuršu ķoniņu kultūrvēsturiskajā telpā bija Agra Dzeņa grāmatas “Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā” atvēršanas svētki, kas ļaus tiem, kas par kuršu ķoniņiem neko nezina, iepazīties ar šo mūsu tautas vēstures lappusi. A. Dzeņa ieguldījums ķoniņu mantojuma saglabāšanā ir neizmērojams, jo šo fenomenu viņš cītīgi pētījis 14 gadus. Rūpīgi apzināti tie, kas septiņsimt gadu garumā spējuši saglabāt savu brīvību un noslēgto vidi, lielāko uzsvaru liekot uz brīvzemnieku kopienas demokrātisko hierarhiju, kā arī pašnoteikšanos, pašpietiekamību un pašapgādi.

---

¹⁰⁴Spuleniece, Inguna. Brauc kuršu ķoniņu bagātības skatīt. Kurzemnieks. 2010, 4. septembris., 6 - 7

¹⁰⁵Grīnberga, Antra. Grib izcelt vērtīgo. Kurzemnieks. Nr.45 (2015, 22 apr.), 5

¹⁰⁶Dubļinska, Kristīne. Sirsnīgā gaisotnē atver grāmatu par kuršu ķoniņiem. Kuldīgas novada vēstis. – Nr. 132 (2015, 26. februāris), 1

Liela šīs publikācijas atšķirība no pārējām ir tā, ka uztverta grāmatas autora uzrunas galvenā doma, kas izskaidro kuršu ķoniņu būtību. Raksts nav tikai vēstures faktu pārstāsts, tas ir fiksējamā notikuma dalībnieka teiktā saprotams un precīzs atstāsts. Nezinātājam, kas neizprata ķēnišķās izcelšanās savienojamību ar zemnieka dzīvi ikdienā, varēja veidoties pirmais vai galīgais iespaids par šo fenomenu. Raksts lasītājam paver ķoniņu garīgo un tradicionālo vērtību bagātību, kuru pozitīvo daļu, manuprāt, varētu ņemt par paraugu arī valsts veidojumā.

“Cels godā kuršu ķoniņu kultūrvēsturisko mantojumu”¹⁰⁷ Viens no nesenākajiem notikumiem kuršu ķoniņu mantojuma saglabāšanas ziņā bija parakstītais līgums starp Kuldīgas novada pašvaldību un biedrību “Dižavots”, kurā “Vidusmauļas” un “Kalna Ķīkāļus” īpašnieki (Rita un Kristaps Tontegodi) nodod lietošanā pašvaldībai, lai veicinātu Turlavas pagasta attīstību, kā arī kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu, atjaunošanu un popularizēšanu. Biedrība “Dižavots” plāno piesaistīt dažādu fondu finansējumu, lai atjaunotu kādreizējo Ķoniņciema teritoriju. Jāpiebilst, ka Ķoniņciemā 1933. gadā tika pabeigta viensētu iemērīšana, kā rezultātā izveidojās 13 viensētas: “Atāl – Mauļi”, “Vidus – Mauļi”, “Būvmeisteru – Mauļi”, “Veckaiļi”, “Jaunkaiļi”, “Jaunkupšas”, “Veckupšas”, “Dižgaiļi”, “Mazgaiļi”, “Jaunkrūķiņi”, “Veckrūķiņi”, “Kalna Ķīkāļi”, “Lejas Ķīkāļi”.¹⁰⁸ Biedrība arī iecerējusi atjaunot un uzstādīt Dižgaiļu klēti un Ķoniņciema stabu.

Pozitīvi vērtējot biedrības “Dižavots” labos nodomus Ķoniņciema popularizēšanā, bet ar neizpratni skatoties uz vājam vēsturisko relikviju konteksta zināšanām, pēc iepazīšanās ar publikāciju rodas jautājums - kā uz šādu darbību raugās Ķoniņciemā dzīvojošie Peniķi. Nevienam no biedrības nav Peniķis un nedzīvo Ķoniņciemā, bet Arveds Švābe savā darbā “Straumes un avoti” akcentē, ka pastāvēja “Peniķa stabs”, nevis “Ķoniņciema stabs”. Publikācijā nav vērojama diskusija vai tās iespēja. Domājams, ja tas būtu sabiedriskais Kuldīgas laikraksts Kurzemnieks, tad taptu diskusija par minētās biedrības darbībām, bet Kuldīgas novada pašvaldības informatīvajā izdevumā jebkādas ziņas tiek (maigi sakot) šķirotas: vēlamās un nevēlamās. Apsveicama ir pagasta vēlme izzināt un attīstīt sava reģiona kultūrvēsturisko mantojumu, tomēr detaļās vēlams iedziļināties, lai patiesums, kas vēstures gaitā bijis nepazustu.

---

¹⁰⁷Dubļinska, Kristīne. Cels godā kuršu ķoniņu kultūrvēsturisko mantojumu. Kuldīgas novada vēstis. – Nr. 149 (2015, 12. novembris), 4

¹⁰⁸Latvijas valsts vēstures arhīvs, 1679.f., 172.apr., 857.l., Brīvcieņu sadalīšana/Ķoniņciemā, 140. – 148.lpp

“Gatavo Ķoniņciema atdzimšanas svētkus”¹⁰⁹ Biedrība “Dižavots” rīko pasākumu par godu Ūsiņu jeb Zirgu dienai Ķoniņciemā. Pēc vēstures faktiem zirga nozīme Ķoniņciemā bija liela, jo konkrētie mājdzīvnieki tika attēloti vairāku Ķoniņu ciemu ģerboņos, tāpēc biedrība izvēlējusies tieši šādu tematiku. Jāpiebilst, ka zirgus izmantoja gan kara gājienos, gan darbā, gan godos. Rakstā plaši izklāstīta pasākuma programma, kas iesaista ne tikai pieaugušos, bet arī bērnus, jo norises vietā būs apskatāmi īsti zirgi. Organizatoriskā darbā aktīvi piedalās piecas personas: Eva Muižniece, Rita Tontegode, Iveta Pļaviņa, Inese Rubīna un S. Kristovska.

Pasākuma plāna un sagatavošanās procesa atspoguļošana publikācijā ir laba un saprotama, izņemot, virsrakstu, kam nav “salasāms kopsaucējs” ar pārējo rakstu. Latvijas pastā nosūtīt sūtījumu uz Ķoniņciemu, adresē neparādās šī ciema nosaukums, tas neparādīsies arī pēc minētajiem svētkiem. Nav saprotama raksta autores doma izvēloties akcentu nosaukumā.

Analizējot 20. gadsimta otro pusi un 21. gadsimta sākumu preses un sabiedrības attieksmē vērojama mainīga un nenoteikta interese. Pētot materiālus, veidojas būtisku notikumu virkne, kas pierāda to, ka Ķoniņciemā notiek aktīva darbība. Rezultāti tika apkopoti hronoloģiskā secībā. Jāpiebilst, ka daži būtiski notikumi laikrakstos nav atrodami, bet tika ņemti vērā sastādot kuršu Ķoniņu notikumu gaitu 20. un 21. gs.

Kuršu Ķoniņi 20. gs. beigās un 21. gs. sākums.

1958. g. Peniķi atgriežas Latvijā no izsūtījuma Sibīrijā. Pusgada laikā arī Ķoniņciemā, “Atālmāļu” mājās (divas istabas un virtuve).

↓

1992. g. Juris Peniķis (dzimis 1957. g.) pieprasa apsaimniekošanā/ lietošanā “Atālmāļu” zemi Ķoniņciemā.

↓

1996. g. Saņem zemesgrāmatu par “Atālmāļu” saimniecības atgūšanu īpašumā.

↓

1997. g. Ķoniņciemā saimnieko Peniķis (ar ģimeni: četri bērni).

↓

2001. g. Strīds par ģerboni. Gan Peniķu ģerbonī (pastāvējis vairākus gs.), gan Turlavas pagasta ģerbonī (apstiprināts 2000. g.) ir atainots kuršu jātnieks, atšķirības nelielas.

↓

2007. g. Ķoniņciemā apmeklē prezidente Vaira Vīķe Freiberga.

---

¹⁰⁹Grīnberga, Antra. Gatavo Ķoniņciema atdzimšanas svētkus. Kurzemnieks. – Nr. 50 (2016, 2. maijs), 4

2009. g. *Ḳoniņciemu apciemo vēstures skolotāju biedrība (12. vasaras dienas).*

2010. g. *Pasākums - *ḳoniņu dienas.**

2014. g. *Biedrība “Dižavots” dibināšana. Mērḳis – saglabāt un popularizēt *Ḳoniņciemu.**

2015. g. *Agra Dzeņa grāmatas “Kuršu *ḳoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā*” prezentēšana.*

Ḳoniņciema “Vidusmauļās” top muzejs.

2016. g. *Biedrības “Dižavots” rīkotais pasākums *Ūsiņi. Zirgu dienas *Ḳoniņciemā***
“Vidusmauļās”.

Varam secināt, ka *Ḳoniņciems* aktīvi darbojies un spējis saglabāt savu kultūrvēsturisko nozīmīgumu līdz pat mūsdienām. Kā jau visam laikmetīgajam uz šīs zemes: katrai lietai, relikvijai vai mantojumam ir savs laika limits, kuru cenšamies paildzināt un saglabāt, bet notikumiem tādu nav, tie “dzīvo” ik reizi, kad lasām, atceramies vai kādam par to stāstām. *Peniķu* dzimta gadsimtu gaitā ir piedzīvojusi radikālas pārmaiņas savā attīstībā, bet saglabājusi tās nemainīgās raksturiezīmes, nodarbošanos un nostāju, kas tai bijusi jau pirmsākumos. Svarīgi, ka *Peniķi* vēl arvien apdzīvo *Ḳoniņciemu*.

3. GARĪGĀ UN MATERIĀLĀ MANTOJUMA ANALĪZE

Svarīgi ir fiksēt kuršu ķoniņu garīgo un materiālo pienesumu Latvijas cilvēka pašapziņas, sadzīves un etnogrāfijas veidošanā. Visi priekšmeti no Ķoniņciema, kas atrodami muzejos, ir Latvijas kultūras mantojums, bet vēl jo lielāka vērtība, ja senatnē izmantotiem priekšmetiem, zīmēm vai dzīvesveidam ir pielietojums mūsdienās. Tas ir tas, kas nes enerģētisko kodu un veido Ķoniņciema Peniķu vai citviet dzīvojoša atzara pašapziņu, vērtību skalu un piederības sajūtu kaut kam lielam un vērtīgam. Šajā nodaļā tiks apskatīts gan tas mantojums, kas vēl šodien kalpo Peniķu ģimenei, gan tas, kas tiek glabāts kā relikvija un pārcilāts īpašos brīžos. Fašistiskās Vācijas un padomju okupācijas, kā arī deportācijas un represijas gadi ir iznīcinājuši lielāko daļu no mazākām relikvijām un fotogrāfijām, kuras nekad vairs nevarēs atgūt. Tā mūsu (Ķoniņciema un Latvijas) vēsturē stāstu varoņiem paliks neredzamas daudzas sejas, bet liela daļa pēcteču nepaņems rokās senču bībeli, kura palika mājās pirms spaidu ceļiem svešumā.

Starp garīgā mantojuma ieguvumiem ir tradīcijas, cilvēki un to morāle, kas kaut kādā veidā ir veidojuši latvieti pagātnē, devuši dzīvesziņas pieredzi šodienai un būs paraugs nākotnē. Ne vienmēr visas norises jāsaglabā autentiskā un sākotnējā līmenī. Tā būtu „konservācija”. Pareizi ir tad, ja var izsekot saiknei no pagātnes līdz mūsdienām, fiksēt attīstību (kā, piemēram, lauksaimniecībā) un konstatēt ieguvumus vai zaudējumus.

Liela vērtība jebkurā sabiedrībā ir izglītots un inteligents cilvēks. Tādu netrūka arī starp ķoniņniekiem. Pirmais ar augstāko izglītību 19. gadsimta vidū bijis Rūdolfs Bergholes no Sausgaļiem (viens no 7 brīvciekiem). Kā nākamo jāmin Vidiņu dzimtu, kas no paaudzes uz paaudzi ir skolojušies un devuši savu pienesumu Latvijas valodniecībā un žurnālistikā, inteligences aprindās Jānis Juris Vidiņš (1862-1921) uzturējis draudzību ar Raini un Aspaziju. Brīvas Latvijas dibināšanā savu ieguldījumu devis ģenerālis Mārtiņš Peniķis (1874-1964). Ģenerālis nāk no dzimtas, kas vēl arvien saimnieko Ķoniņciemā.

Dažkārt grūti nodalīt materiālās vērtības no nemateriālām vērtībām, jo jebkurš priekšmets sniedz tā īpašniekam arī emocionālu iespaidu. Kā materiāla vērtība tiks analizēti īpaši ķoniņus raksturojoši eksponāti, kas pašreiz atrodas Latvijas muzejos.

Kuršu ķoniņu zemi Peniķim, kas to apstrādā tieši Ķoniņciemā, ir grūti nosaukt tikai par nekustamo īpašumu, jo, kontaktējoties kļūst saprotams, ka tā dod spēku, jēgu darbam, dzīvei un perspektīvu nākotnē.

Lai saglabātu vēsturi, ne vienmēr visam ir jābūt nemainīgam. Peniķi savas dzimtas vēsturi saglabā senajās zīmēs, vecmāmiņas lindrakā, seģenē, kā arī uzticīgā lauku darbā. Ne nieka nepiepildās Jāņa Vidiņa, ne Voldemāra Zālīša nievas par neizglītotiem un atpalikušiem kuršu ķoniņiem. Ģenerālis M. Peniķis šos apgalvojumus apgāž ar savu dzīves gājumu, bet, lai izprastu rezultāta nozīmību, ir jāsaprot: kā tas sākās un veidojās par garīgu, vai relikvijas par materiālu vērtību.

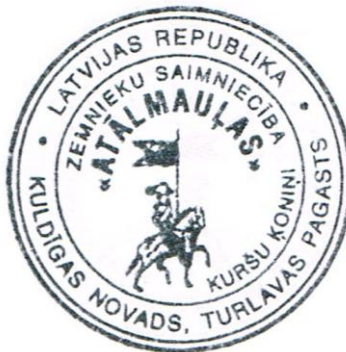
3.1. Materiālās vērtības

“Izskaidrojums Peniķu izcilajam stāvoklim ordeņa karaspēkā sniegts ordeņa rakstveža Johana Rennera hronikā: kuršu ķoniņi Peniķi bija kuršu lēņavīru vieglās kavalērijas pulka komandieri, saukti par karodzniekiem, jo komandieris kaujā nesa karogu, kas pulka karavīriem norādīja uzbrukuma virzienu.”¹¹⁰ Lai arī hronists piemin, ka uz to brīdi Peniķim jau bijis ģerbonis ar lauvu, tad zināms, ka pēc sasniegumiem karagājienos, šis veselu dzimtu raksturojošs elements, ir ieguvis citus apveidus.

Tā kā Peniķis bija vieglās kavalērijas pulka komandieris, saukts par karodznieku, tad ģerboņa veidolā lauva tika nomainīts pret jātnieku (3.1.1. att.). Attēlā redzams, ka pagatavots spiedogs dokumentu apstiprināšanai. Atjaunojot savu senču saimniecību pēc ilgā padomju okupācijas perioda 1992. gadā Ķoniņciema “Atālmauļu” saimnieks Juris Peniķis (dzimis 1957. gadā izsūtījumā Sibīrijā) savā darījumā zīmogā ievieto kuršu ķoniņu ģerboni, kurā atveidots jātnieks ar karogu (3.1.2. att.).

3.1.1. att. **Ķoniņu brīvcieņa zīmogs** (pēc Rigasche Illustrierte Zeitung, 22.04.1923)

3.1.2. att. **Ķoniņciema (z/s Atālmauļu) zīmogs**, (Peniķu ģimenes personīgais arhīvs)

---

¹¹⁰Dzenis, 2014, 65

1664. gadā Lipaiķu baznīcas logos tiek ievietoti Ķoniņciema, Ziemeļciema, Pliķu ciema un Kalējiema ģerboņi. Mācītājs J. K. Heinsiuss Lipaiķos rakstot vēstuli savam bijušajam studiju biedram Dobeles mācītājam Dāvidam Flūgrātam 1761. gadā raksta šādi: “[..]logos ievietoti ģerboņi[..] Ķoniņciemam- jātnieks zirgā, ar spalvu pie cepures, zobenu pie sāniem, pāri pistoļu pie segliem un plīvojošu karogu pie labās kājas, ar parakstu: Kuršu Ķoniņu ģerbonis, 1664. (3.1.3. att.); pārējie ģerboņi ir gandrīz tādi paši.”¹¹¹ No mācītāja vēstules noprotams, ka baznīcas logos ģerboņi ievietoti tikai 1664. gadā, bet agrīnāki zīmogi ar jātnieka veidolu ir sastopami jau 1491. gadā. Patreiz Lipaiķu baznīcas logos saglabājušies Ziemeļciema un Kalējiema ģerboņi, bet tas nenozīmē, ka Ķoniņciems savu Peniķa ģerboni nelietotu. Tā kā E. fon der Rops savā 1853. gada 29. aprīļa ziņojumā raksta, ka Lipaiķu baznīcā bijuši uz loga stikliem uzgleznoti 5½×4½ collas lieli Ziemeļu, Kalēju un Ķoniņu ģerboņi, bet pēdējo vētra 1850. gadā izgāzusi un sasitusi¹¹², tad Dievnāmā tā nav. Ķoniņciema “Atālmāuļu” mājas lielākās istabas logā ievietots stilizēts ģerbonis - stikla vitrāža.

3.1.3. att. Lipaiķu baznīcas logā ievietotā Ķoniņciema ģerboņa kopija. 1788. gads. (Švābe, Arveds, Straumes un avoti. Rīga, A. Gulbis, 1938.)

¹¹¹Dzenis, 2014, 251 - 252

¹¹²Švābe, 1938, 192

Privilēģiju apjomu vēsturē nozīmīgāku padara fakts, ka ķoniņos dzīvojošiem Peniķiem bija savs ģerbonis ne tikai spiedoga veidā, bet arī liela ozolkoka staba galā. Tam bija sava praktiska nozīme, bet J. Kursīte izsaka arī vēl kādu pielietojumu. “Iespējams, staba [...] (zemes un debesu līmeņa savienotāja, kosmosa ass marķētāja) funkcija relikta veidā saglabājusies [...] t. s. ķoniņu staba [...] veidolos.”¹¹³ Parasti šis stabs atradās pie ciema vecākā, saukta par burmeistaru, mājas. Gadsimtu gaitā stabs ir mainījies, jo tad, kad ozols savu laiku nokalpoja laika apstākļu ietekmē, izveidoja jaunu. Fotografijās (3.1.4. att. un 3.1.5. att.) apskatāmi, iespējams, divi pēdējie, kurus sauca par Peniķa stabu. Arveds Švābe darbā “Straumes un avoti” ir ievietojis 1925. gada fotokopiju no Pieminekļu valdes krājuma, kurā ir redzama Pliķu saimnieka Brieža glezna. Aprakstā minēts, ka stabs ir apmēram 8 pēdas augsts, bet galā uz dēļa uzotēts Peniķa ģerbonis un tas atrodas Ķoniņu ciema burmeistara mājas priekšā.

Inita Peniķe novērojusi, ka Ķoniņciema pamatiedzīvotāji ir ļoti praktiski un taupīgi, bet ienācējiem PSRS periodā viss bijis tikai uz laiku. Tāda attieksme izpaudās pret ēku jumtiem, ja tie iebruka, pārcēlās uz citu ēkas galu (neko neremontēja), jo tas jau nav pašu. Akai nobrūk koka grods - aizber to ciet, bet pēc ūdens iet uz citu (tālāku) aku. Īsa domāšana. Vīramāte Milda Peniķe (1920-2007) gan esot organizējusi talku ar bērniem znotiem un vedeklām, lai savu stallīša, malkasšķūņa vai mājas daļu remontētu, kaut arī tai laikā viņai tas nemaz nepiederēja.¹¹⁴

Atgriežoties pie Peniķu staba tēmas var rasties jautājums: kāpēc viņi vienmēr izvēlējās koka stabu? Praktiskāk būtu akmens (ar kādu atšķirības zīmi uz tā) vai kāds cits materiāls, lai ik pa pārdesmit gadiem nebūtu jāatjauno un it kā izteikti praktiskiem cilvēkiem, nosacīti nelietderīgi jātērē vērtīgs lietaskoks.

Zinot ķoniņu vēlmi uzturēt senču tradīcijas, stabs ar ģerboni galā bija tā izskaidojums laicīgai pasaulei, bet paliek vēl svešiniekiem neatklātais mītiski maģiskais aspekts. Šajā ziņā jāpiekrīt folkloristes J. Kursītes viedoklim: “Koka laikmeta nepārejamībai pamatā, kā šķiet, ir ne tikai koka praktiskās īpašības, ne tikai zemapzinīgi saglabājušies totēmiskie priekšstati, bet arī sensenā ideja par koku kā pasaules centru (asi) [...]”¹¹⁵

Uzmanības vērts ir jautājums par kokmateriāla izvēli. Ja raugās no tāda aspekta, ka gana izturīgs koks būtu arī goba, tad kāpēc tieši ozols? To, ka Ķoniņciemā bija pieejamas gobas, liecina saruna ar Juri Peniķi (dz. 1957). Māte Milda saimniecības sētā esot centusies atstāt katru

---

¹¹³Kursīte, Janīna, Latvieša māja. Rīga : Rundas, 2014, 193

¹¹⁴Inita Peniķe, 2017, Ķoniņciems

¹¹⁵Kursīte, 2014, 192

gobas jauno dzinumu, jo vīratēvs Juris Peniķis (1866-1946) ierādījis, ka tiem sasniedzot noteiktu resnumu un garumu sanākot labi un izturīgi dakšu (pārsvarā siena dakšām) kāti.¹¹⁶ Domājams, ka senāk cilvēki katram kokam piedēvēja kādas īpašības un pielietojumu. Piemēram J. Kursīte savā darbā “Latvieša māja” ozolu vērtē šādi: “Kad stāvbūves tika aizstātas ar guļbūvēm, tad šo mikrokosmosa centra ideju ietvēra svētkoki (vesela birzs vai galvenais svētkoks, parasti ozols) mājas tuvumā, vārtu stabs vai īpaši izveidots stabs, kas vienlaikus bija arī patības zīme, iestiprināta “pašā centrā”- vissvētākajā vietā.”¹¹⁷ Līdzīgu spriedumu izsaka arī Juris Peniķis, ka Peniķa stabs jau neesot vienkārši stabs, ko kādi gidi izrādīs tūristiem, tas jau esot nozīmējis tomēr vairāk.¹¹⁸ Lai arī tālāks izskaidrojums viņa mazrunības dēļ neseko, redzams, ka izjūtu līmenī šiem vārdiem ir segums.

Ķoniņu staba augšējās daļas autentisks elements vēl šodien saglabājies Liepājas muzejā (3.1.7. att.). Attēlā redzamais rāmis tapis eksponātam nonākot muzejā. Apraksts liecina, ka Andreja Peniķa vāpenis gatavots 19. gadsimta vidū uz skārda. Uz 70 x 80 liela vāpeņa attēlots bruņiniecisks jātnieks brūnā zirgā, turot labajā rokā karogu, augšējā un apakšējā daļā uzraksti. Atradies stabā pie Peniķa nama Ķoniņciemā līdz maiņas ceļā iegūts pret jaunas kopijas izveidošanu par 15 latiem. Šī abpusējā vienošanās ar Turlavas pagasta vecāko notikusi 1935. gadā. Pētot šo gadījumu neatbildēts paliek jautājums par to, kāpēc darījums noticis caur Turlavas pagasta vadību. Pēc zemes reformas, kas sākās 1929., bet beidzās 1933. gadā, visas Ķoniņciema zemes jau bija sadalītas viensētās, tātad 1935. gadā noteicējam par stabu vajadzēja būt Peniķim, uz kura zemes tas atradās. Liepājas muzejā par šo notikumu vairāk skaidrojumu nav, tātad atliek minēt, ka Turlavas pagasta vecākais uzskatīja šo stabu par varas simbolu savai amata darbībai, ko pārņēmis no Ķoniņciema vecākā. Pozitīvi bija tas, ka vietā pagatavoja jaunu, jo iepriekšējais savu graciozo izskatu laika apstākļu un rūsas ietekmē bija zaudējis.

Zīmīga ir Ķoniņciema materiālo vērtību vienotība. Nostāsti vēsta, ka staba iesvētīšanā tika lietots Peniķa lielais alus kauss (3.1.8. att.), kura tilpums ir apmēram seši litri. Par to liecina kāda Peniķa atmiņas: “No tā varējuši dzert tikai Peniķi. Stāstītājs atcerējās, ka viņš divpadsmit gadu vecumā arī dabūjis dzert no tā. Pēc Peniķa staba, saukta arī par Ķoniņciema pieminēkli, atjaunošanas tam apkārt sapulcējās visi Peniķi un dzēra no lielā kausa. Arī mazais Ādams

---

¹¹⁶Juris Peniķi, 2017, Ķoniņciems

¹¹⁷Kursīte, 2014, 192

¹¹⁸Juris Peniķi, 2017, Ķoniņciems

piesaukts klāt, lai dzerot, jo šis arī ir Peniķis.”¹¹⁹ Stāsts liecina, ka šīs kultūrvēsturiskās relikvijas, bija kuršu ķoniņu dzīvē iesaistīti priekšmeti ar noteiktu statusu un uzdevumu. Lai arī Ķoniņciema Peniķi bija vienoti ar lēņa grāmatu privilēģijām, tad sarkanais gobas kauss ar zeltītiem zvaigžņu un pusmēneša rotājumiem, svinību vai īpašu gadījumu norisēs viņus apvienoja vēl vairāk. Mūsdienās kauss glabājas Kuldīgas novada muzejā un netiek izmantots.

Ķoniņciemā dzīvojošo Peniķu īpašumā arī ir senču relikvijas, kas netiek lietotas, bet tām ir liela emocionāla, vēsturiskās pašapziņas un atbildības nozīme, jo tā ir vienojoša saikne ar iepriekšējām paaudzēm, kas mobilizē darbam vai tradīciju turpinājumam. *3.1.9. attēlā* redzamā aprobe ģimenes īpašumā nonāca remontējot mājas pamatus, kad, rokot un vēlāk izlīdzinot zemi, saules gaismā piesaistījusi uzmanību ar neparastu krāsu, kas atšķīrās no parasti atrodamajiem sadzīves lūžņiem. Saimnieci Initu Peniķi tā fascinējusi ar saviem rakstiem. Viņa vērs uzmanību to saistībai ar vecās ēkas baļķī redzamo slīpo krustu. Saimnieki ēku ir pārbūvējuši, saglabājot autentiskos materiālus, to skaitā guļbaļķi ar slīpo krustu (*3.1.10. att.*). “Cilvēki senāk ar slīpajiem un cita veida krustiem aizsargāja ne tikai savas ēkas, bet arī mājdzīvniekus un paši sevi. Slīpie krusti uz ēkām redzēti visos novados, bet visvairāk un vislielākajā intensitātē pie suitiem. Suitiem katoļticība palīdzējusi vai varbūt nav traucējusi savas telpas aizsardzībai izmantot gan pirmskristietiskās zīmes, gan kristietiskās. Abi zīmju veidi gluži labi sadzīvo.”¹²⁰ Jāpiebilst, ka arī ķoniņiem šīs zīmes kalpojušas paralēli kristīgajai reliģijai. Kā redzams *3.1.10. attēlā* ir izcelta saules zīme, kas nes sevī auglību un vienlaikus aizsardzību. Viens no vērbaļķiem arī ir autentisks ar minēto elementu. Tikai jumts ir no pašu saimnieku zāģētiem kokmateriāliem, jo šķindeļi, kā ēkas pārsegums tik ilgi nekalpo. Atjaunoto koka ēku būvēja patreizējā saimnieka abi dēli Ivars (1981) un Juris (1993), kas liecina par labu darba pieredzi tēva saimniecībā, bet šķindeļu klājumu lika pats saimnieks Juris Peniķis (1957).

Daudz dažādu rakstu (ieskaitot slīpo krustu) var saskatīt saimnieces adīto zeķu kātos (*3.1.11. att.*). Viņa rēķina, ka kamēr dzīvo vīra senču mājās, lielas un mazas uzadījusi vairāk kā simt. Pārsvārā tās ir darinātas no 2-3 dzijas pavedienus savērpjot vienā, papēdī un pēdā iestrādāti papildus,- izturībai. Zeķu adīšanu Inita (1961) pārņēmusi no vīramātes, jo strādājot laukos, vilnas zeķes ir tikpat nepieciešamas kā apģērbs.

“Atālmauļu” mājās ir saglabājies krēsls (*3.1.12. att.*), kurā nav izteikti senu zīmju, bet tā atzveltni rotā apmēram 20. gs. sākumā grebta ozollapa. Šī varenā koka elementi, piemēram zīle,

---

¹¹⁹Dzenis, 2014, 217

¹²⁰Kursīte, 2008, 183

sastopami arī savu laiku nokalpojuša skapja ornamentā (3.1.13. att.). Jāpiebilst, ka abas šīs mēbeles gatavotas no ozolkoka. Saimnieki novērojuši, ka, atgriežoties no Sibīrijas, neatrada savas sīkās privātās mantas, bet palikušas bij koka lādes, kāds vecāks skapis vai krēsls. Domājams padomju laikos cilvēkiem, kas bieži mainīja dzīvesvietu laimes meklējumos, bija par grūtu paņemt arī šīs lietas.

Viena no “Atālmauļu” lādēm, kuru pat mūsdienās grūti pārvietot, atrodas mājas bēniņos (3.1.14. att.), apkalumi mēreni ieturēti, to rotā dzīvības jeb auglības koka elementi un datēta ar 1864. gadu. Tā varētu pārsteigt ar saviem izmēriem: 140×70×70. 3.1.15. attēlā redzamais lādes apkalums ir vienkāršs, bet tā piesaista ar sirsnīguveida izgriezumiem metālā, kas liecina, ka tā bijusi tieši pūralāde. Par īpaši skaistu varētu dēvēt 3.1.16. attēlā redzamo (ar grezniem apkalumiem), ja vien padomju gados to nebūtu izlikuši mitrā vietā lopbarības glabāšanai. Divām pieminētajām lādēm vairs nav oriģinālu vāku, tādēļ kopumā netiek lietotas un tās kalpo kā vēstures relikvijas. Šodien goda vietā tiek turēta lāde, kas ir diezgan līdzīga Līzes Mildas Peniķes (1920-2007) pūralādei, bet īstā, diemžēl, bij aizceļojusi līdz kādam padomju laika perioda darbonim. Ja ko nozaga vai atņēma, Mildai esot bijis tāds teiciens, - laikam jau viņam vairāk vajadzēja.

Negaidīti (1980. gadā) kāzu priekšvakarā, pašai par pārsteigumu, tēvs sagādāja pūralādi tagadējai “Atālmauļu” saimniecei Initai. Dzimušai un augušai padomju varas gados, tāds priekšmets likās visai vecmodīgs, bet tēvs, izglītots cilvēks, zinot vēsturi, teicis, ka pie kuršu ķoniņa par sievu nevarot iet bez pūralādes. Tas liecina, ka Ķoniņciema slava un tradīcijas pat latviešiem sveša režīma apstākļos nebij pieklusušas vecākās paaudzes cilvēkos. 3.1.18. attēlā redzamā Initas pūralāde, kas, iespējams, nav tik pamatīga kā iepriekš aprakstītās, bet tai, noteikti ir pūralāžu tradīcijās ieturēts raksturs.

Miļa relikvija Initai Peniķei no vīramātes Mildas ir uz pleciem liekama seģene (3.1.19. att.), kas vīramātei noderējusi aukstās Sibīrijas ziemās sedzot bērņus, tas ir atgādinājums par pacietību, izturību un nepadošanos.

No Mildas vīramātes Inita kā greznu piemiņu glabā apakšējos lindrakus (3.1.20. att.), kas savā senatnīgā skaistumā pārspēj vienu otru virsējo svārku. Saimniece Anna (1877-1963) ar tiem esot izvesta uz Sibīriju un arī atgriezusies ģērbusies tajos pašos lindrakos. Vilnas audums no kā tie šūdināti, karstā laikā neļāva saskrāpēt, bet aukstā nosalt. Pēc rehabilitācijas atgriezusies Ķoniņciemā, viņa turpinājusi valkāt savus lindrakus, kategoriski atsakoties no modernāka

apgērba. Virsējās garās kleitas vai svārki nodiluma dēļ tika mainīti, bet šie apakšējie lindraki valkāti līdz pat 1963. gadam, kad Anna aiziet mūžībā.

Kuršu ļoniņi saudzīgi un ar pietāti ir izturējušies pret materiālām vērtībām, protams, neizslēdzot arī garīgās. Kā liecina saglabājušies priekšmeti un lietas, tad katra paaudze ar rūpību un saudzību tās uzturējusi kārtībā. Lietas saista ne tikai paaudzes, bet arī kalpo par atmiņu no dzīvesveida, kas, mainoties apstākļiem, vairs netiek piekopts. Kaut arī mūsdienās drēbes vairs neglabā pūralādēs, pūralāde liecina par tiem laikiem, kad tas tā bija. Vai tas ir svarīgi – to zināt? Kādam tas varbūt ir retorisks vai pat lieks jautājums. Kuršu ļoniņiem tā ir daļa no viņu patības un būtības – saudzēt senču radītās lietas.

3.2. Nemateriālās vērtības

Ķoniņciema Peniķi, tāpat kā citi kuršu ķoniņi, gan pagātnē, gan tagadnē ir Latvijas daļa, jo kopā ir pārilaistas svešas varas, kopā atjaunota brīva Latvija. „Visievērojamākais ķoniņu izcelsmes vīrs Mārtiņš Peniķis (1874-1964) sekoja senču - kuršu karavadoņu- pēdās un izvēlējās militāro karjeru. Pēc Kuldīgas ministrijas skolas beigšanas viņš iestājās Krievijas armijā, kā apakšvirsnieks piedalījās krievu - japāņu karā, 1913. gadā iestājās Nikolaja kara akadēmijā. Pirmā pasaules kara cīņās Peniķis izpelnījās vairākus apbalvojumus un pulkveža pakāpi. 1916. gadā viņš panāca savu iecelšanu par 2. Rīgas latviešu strēlnieku pulka komandieri, veda pulku Ziemassvētku un Ložmetējkalna kaujās.”¹²¹

Edgars Dunsdorfs savā darbā „Mūžīgais latviešu karavīrs” analizē latviešu iespējas ķlūt par virsniekiem, piemēram, cariskās Krievijas armijā. Būtisks ir jautājums: vai mūsu tautieši vispār vēlējas sastāvēt svešas varas formējumos? Noteikti nē! Taču izņēmums ir gadījumi, kad cilvēks pats izvēlas militāru karjeru un aicinājumu sasniegt tajā izaugsmi. Tieši šī ir Mārtiņa Peniķa situācija. Izvērtējot viņa gūto pieredzi un izaugsmi dienesta laikā stratēģijas pielietošanā un karamākslas vadīšanā, jāatzīmē, ka tā palīdzēja Latvijas neatkarības cīņās un jaunās valsts militāro formējumu veidošanā, jo ar patriotismu un steigā radītas armijas esamību vien varēja izradīties par maz.

Stingrākai analīzei pakļaujams vēl viens Dunsdorfa apgalvojums. „Jauna parādība bija, ka latvieši sāka ķlūt par virsniekiem. 18. gadsimtenī viņi varēja ķlūt par virsniekiem tikai, dodoties svešumā. Tādas ziņas ir, piemēram, par Peniķiem. Krievijā latvieši varēja ķlūt par virsniekiem tikai pārtautojoties.”¹²² Pirmais apgalvojums par došanos svešumā ir pilnīgi pamatots, bet ne nosodāms, jo daudzi Latvijas inteliģences gaišie prāti ir skolojušies Krievijā vai kādā citā zemē. Tālāk tekstā pieminētais Peniķa uzvārds daudzskaitlī nav precizēts, tādēļ zaudē iespēju to atspēkot no Peniķu puses. Pēdējais apgalvojums par „pārtautošanos”, iespējams uz kādu arī attiecas, bet ne uz Mārtiņu Peniķi, jo uzvārdā nav pamanāmas nedz fonētiskas, nedz ortogrāfiskas izmaiņas, kas to varētu apliecināt. Laikabiedru un radu atmiņās nav liecību par Mārtiņa Peniķa „pārtautošanās” pazīmēm.

Pēc Latvijas Republikas proklamēšanas Mārtiņš Peniķis brīvprātīgi pieteicās armijā un nodarbojās ar karaspēka organizēšanu komitejā. 1919. gada 11. novembrī viņa vadībā atbrīvoja

---

¹²¹Dzenis, Agris. Peniķu dzimtas dārgumi. Mājas viesis. 2004, nr. 233, 22 – 23

¹²²Dunsdorfs, Edgars. Mūžīgais latviešu karavīrs. Melnburna, 1967, 189

Torņakalnu no bermontiešiem. Par to viņam piešķīra Lāčplēša Kara ordeni. 1920. gadā Mārtiņam Peniķim piešķir ģenerāļa pakāpi un ieceļ par Armijas štāba priekšnieku, bet 1928. gadā Latvijas armijas komandieris (3.2.1. att.).

Atbrīvošanās cīņās piedalījās arī kāds Peters Jura dēls Tontegode, savukārt ģenerālis Peniķis, vēl esot galvenā štāba priekšnieks parakstījis apliecību „Latvijas atbrīvošanas kara piemiņas zīmes” saņemšanai (3.2.2. att.). Tas liecina, ka arī citu brīvcieņu iedzīvotājiem rūpēja savas neatkarīgas valsts izveide.

Mārtiņš Peniķis palīdzēja izveidoties neatkarīgai Latvijas valstij, ar iekārtu, kur visi varēja būt brīvi ar pašnoteikšanās iespēju, kur nevajadzēja (kā kuršu ķoniņiem) gadsimtiem ilgi tiesāties, lai vienmēr no jauna apzinātos sevi kā brīvu cilvēku. Tas liecina, ka viņi cienīja un veicināja arī citu latviešu brīvību. “Sasniedzot maksimālo pensionēšanās vecumu 1934. gadā viņš beidz dienestu armijā un nodarbojas ar militārās vēstures pētīšanu. Vācu okupācijas laikā 1943. gadā M. Peniķis, apzinoties iespējamās represijas no fašistiskās Vācijas puses, atsakās no piedāvātā latviešu leģiona ģenerālinspektora amata.”¹²³ Ilgus gadus pētot militāro stratēģiju viņš labi apzinājās, ka tas ir svešas valsts formējums, un šajās darbībās tik zinošs armijas cilvēks (lai arī bijušais) nesaskatīja Latvijai perspektīvu. “Savukārt tuvojoties padomju armijai, Mārtiņš Peniķis kopā ar ģimeni (sievu Olgu) devās bēgļu gaitās uz Vāciju, bet nonākot padomju okupācijas zonā ir spiests atgriezties Rīgā.”¹²⁴

Dzimis un audzis Ķoniņciema “Atāļmauļū” mājās; kā ceturtais bērns (no sešiem) un trešais dēls (no pieciem) ģimenē nemantoja tēva saimniecību, tādēļ izvēlējās militāro karjeru. „Ģenerāli Peniķi laikabiedri raksturoja kā stingru, bet taisnīgu virsnieku, labsirdīgu, sirsnīgu un satīcīgu cilvēku ar apbrīnojamu atmiņu, lielām darba spējām, mērķtiecību un prasmi vissarežģītāko jautājumu analīzē rast visvienkāršāko atrisinājumu.”¹²⁵ Kļūstot par ģenerāli Mārtiņš Peniķis turpināja uzturēt radniecīgās saites ar savu brāli Juri Peniķi (1866 -1946), par to stāstījis 2.1.2. attēlā redzamais zēns (arī) Juris Peniķis (1914-1978).

Pie vērtībām var pieskaitīt Kulta vietu - Elku birzi. Ed. Šturms un E. Brastiņš savos darbos izsaka novērojumus, ka kuršu zemēm raksturīga īpatnība ir pilskalnu un Elka vietu topogrāfiskā sakarība. „Kursas Elka kalni ir reliģiskā kulta vajadzībām speciāli ierīkotas vietas, kas atradušās

---

¹²³Dzenis, Majas viesis, 2004, 23

¹²⁴Dzenis, turpat, 23

¹²⁵Dzenis, turpat, 22 – 23

pilskalna, kā valsts politiskā centra tuvumā. [...] varētu būt bijušas ciemu kulta vietas.”¹²⁶ Tā nav tikai kuršu ķoniņiem raksturīga attieksme pret svētvietām, to sastop arī citviet Latvijā un arī pie citām tautām. Jau pirms E.Brastiņa un Ed.Šturma A. Bīlenšteins vairākkārt pētījis un minējis Kurzemes Elku kalnus, bet ar Ķoniņciemu cieši robežojas Elku birzs. “Elks, elka – 1) senču (pagānu) svētvietā, svētnams [...] Visvairāk ar sakni elk- saglabājušies vai bijuši māju, kalnu, pļavu nosaukumi. Kurzemē fiksēti pāri par 50 vietvārdi ar sakni *elk-: Turlavas pagastā vairākas ELKA birzis, Laidu pagastā ELKUPĪTE, Priekules pagastā, kurā ietilpst agrākais Asītes pagasts, arī vairākas kapsētas ar nosaukumu ELKA; 2) nostiprinoties kristietībai, ar vārdsakni elk- sāka apzīmēt pagānisko dievestību, dievus un pagāniskās ticības piekopējus [...] Vārdam pamatā ide. *el- liekt.”¹²⁷

Domājams, ka pašā ceremoniju procesā dažādās vietās bija atšķirīgas izpausmes, bet šādu vietu esamība tieši uzkalnos vai kalnos, norāda uz to izcelsmes laikmeta iezīmi. Katrā reģionā šo reliģiskās izpausmes attīstību noteica un veicināja vide (sadzīve) un mentalitāte. Šajā kontekstā analizējot nostāstus par Ķoniņciema Elku birzi ir vieglāk saprotams apstāklis, ka viņi to apmeklēja pie konkrētiem notikumiem jeb nosacījumiem. Apzinoties, cik maz ir zināms par rituāliem, kas svētajās birzīs ir veikti, nevar atjaunot to darbību. Tādēļ prātīgākā katra cilvēka rīcība ir, cienot pagātņi, neveikt nekādas darbības, un zinot, ka ķoniņu birzī senatnē ir dedzināti mirušie, attiekties pret to kā pret senču atdusas vietu. Ķoniņu pēctečiem ir gandarījums, ka kolhoza gados izdevies svētbirzi nosargāt no meliorācijas tranšejām un citām aktivitātēm, kas mērķtiecīgi virzījās, lai izveidotu līdzenus laukus bez pagātnes piemiņas vietām. Precīzi Ķoniņciema Elku birzi raksturo Janīna Kursīte: „Dzīvu elkvietu ticību un elkvietu noteikumu ievērošanu Latvijā esmu sastapusi tikai turlavas pagastā un saistībā ar kuršu ķoniņiem. [...] Šos tabu zināja gan gados veci, gan pavisam jauni (skolēni), gan iedzimtie ķoniņnieki un turlavnieki, gan neseni iebraucēji.”¹²⁸ Par to liecina pagasta iedzīvotāju nostāsti: „[...] vietējās skolas zīmēšanas skolotājai laikā, kad viņa ar bērniem atradās svētbirzī, aizdegās dzīvoklis. [...] cilvēki, kuri dzer Ķoniņciema svētbirzī vāktu liepziedu tēju, mirst.” (Barkāns 41). Lielu nožēlu izraisa cilvēki, kas neko nav dzirdējuši vai īsti neizprot Elkvietas būtību. Nav gan zināms kādas likstas piemeklējušas tos, kas, izkāpjot no mašīnām nelielās ēnas vilināti, lai izlocītu kājas un ignorējot

---

¹²⁶Pagātne un tagadne I : vestures skolotāju biedrības rakstu krājums / Rīga : Vēstures skolotāju biedrība, 1936, 1. sēj., 89

¹²⁷Kursīte, Janīna, Tautlietu vārdene. Rīga: Nemateriālā Kultūras Mantojuma valsts Aģentūra, 2009, 127

¹²⁸Kursīte, 2008, 133

norādi par kultavietas esamību, smēķējot izmestu visu lieko, kas vēlāk pilsētā būs jānes veselus septiņus soļus līdz konteineram. Taču, arī labu nolūku vadītiem nevajadzētu pārcensties. „[...] kāda folkloras ansambļa vadītājai, kuras vadībā birzī darbojās rīkstnieki, māte nomira ar insultu. Turklāt tieši tajā laikā, kad viņa atradās svētbirzī.”¹²⁹ Tas liecina, ka Elku birzs turpina pastāvēt, veidojot daļu no Ķoniņciema kultūras mantojuma.

Analizējot nemateriālās vērtības, nav iespējams novilkt kādu robežu tam, kur tās sākas vai beidzas. Katrs nodzīvotais gadsimts zem citu valstu varām kā brīviem cilvēkiem augstdzimušu ļaužu statusā ir vērtība. Septiņsimts gadu nepakļaujoties svešzemnieku mēģinājumiem sevi prettiesiski izmantot, ķoniņi veicināja juridiski tiesisko nozīmi konfliktu risinājumos. Kā vērtību var minēt tiesas prakses attīstību iztiesājot latviešu prasības.

Liels ieguvums visiem ķoniņu pēctečiem ir būt neatkarīgas Latvijas valsts sastāvdaļai, jo vēl nesenos laikos mūs dalīja dažādas varas, gribēdamas „pārliecināt ne tikai sevi vien, bet arī pašus latviešus un visu pasauli, ka latvieši nav tauta, bet kārtā, zemnieku, arāju kārtā; lai viņa kā tāda uz visiem laikiem atsakās no domas iegūt kādreiz tautisku patstāvību, nerunājot nemaz par politisko.”¹³⁰ Ja iepriekšējos gadsimtos, par brīvības atjaunošanu, apvienojās tikai kuršu ķoniņu brīvcieņi, tad patreizējo brīvību nodrošināja visas Latvijas vienotība. Domājams, ja nebūtu kuršu ķoniņi un citi lēņavīri, kas nemitīgi tiesājās par latvieša kā indivīda tiesībām uz savām privilēģijām, tad valsts dibināšanas procesā būtu bijusi vāja tiesu un politiskā sistēma, un būtu bijis grūti izglītoto Eiropu un ne tik izglītoto, bet fiziski spēcīgo Krieviju, profesionāli un argumentēti pārliecināt, ka mēs spējam būt valsts. Tādejādi var secināt, lai arī ķoniņi zaudēja savu noslēgtību, sāka pakļauties visas valsts likumiem, pārticības vai nabadzības ziņā pielīdzinājās pārējiem latviešiem, tad tomēr ar savu uzvārdu, relikviju glabāšanu, pilsonisku attieksmi pret likumiem un senču nodarbes turpinot, tie ir Latvijas sastāvdaļa, iederoties valstisko vērtību sarakstā.

Kā saka ķoniņciemnieki: lai Dievs svētī katru, kas ir rakstiski izteicies par ķoniņiem un Ķoniņciemu, jo tas labais vai ļaunais ir vienmēr brīvu cilvēku pēdas, kuras tie ar savu esību ir atstājuši. Mutiskie stāsti sniedzas gana tālu, bet rakstītais, kas aizsākas ceļotāju piezīmēs un lēņu grāmatās ar bezgalības zīmi sākumā („zemes jau agrāk ir valdījis [...] arī turpmāk var un drīkst tos

---

¹²⁹ Barkāns 2006, 41

¹³⁰ Pagātne un tagadne II : vēstures skolotāju biedrības rakstu krājums / Rīga : Vēstures skolotāju biedrība, 1938, 2 sēj., 97

brīvi turēt, valdīt un lietot, līdzīgi citiem brīviem kuršiem, pēc kuršu tiesībām uz mūžīgiem laikiem.”¹³¹) iespējams ir sasniedzis tūkstots gadu.

Varbūt ir pienācis laiks Ķoniņciema popularizēšanā pārņemt pirmās Latvijas brīvvalsts laika pieredzi, kad K. Vanaga diezgan pabiezā, bet izmēros nelielā grāmatā „Ceļvedis pa dzimto zemi” ieskicē tūristu ceļojumu maršrutu Latvijā, kas apraksta katras vietas svarīgāko. Tas aicina doties pa maršrutu Kuldīga- Ķoniņciems- Aizpute un bez gida palīdzības iepazīstina ceļotāju ar redzēto. Savukārt, to ko neredz, var izlasīt izsmeļošajā. četru lapaspušu aprakstā. Tur lasāma kuršu ķoniņu vēsture, nostāja dažādu valdību laikos, tradīcijas, izglītības iespējas, nopietnākie uzņēmumi, saimniekošanas sistēma pirms un pēc 1929. gada reformas, vietas apraksts, reliģijas aspekti, pieminētas personības, dabas un reljefa izteismīgums, ir atsauce uz Bīlenšteina un Brastiņa atziņām kā arī vērsta uzmanība uz īpatnībām ēku elementos.¹³² Pielikumā ir attālumu rādītājs starp pilsētām , kas ļāva ceļotājam saplānot savu maršrutu, lai vakars nepārsteigtu nesagatavotus. Izlasot šādu informāciju un, piemēram, braucot ar riteni jebkurš (arī mūsdienās) var izbaudīt ceļot prieku un iegūt iespaidus klātienē. Tikai vajadzētu papildināt šo aprakstu ar iztrūkstošā laika perioda (1939-2017) ziņām. Ķoniņciems arī mūsdienās ir atvērts ļaužu acīm, viegli pārskatāms, bez augstiem žogiem.

E.Barkāns publikācijā par kuršu ķoniņiem izmantojis atsauces uz interviju ar folkloristi Janīnu Kursīti, kuras vadībā 2007.g. LU folkloristikas fakultātes studenti kuršu ķoniņu ciemos veica lauka pētījumu: „Profesore Janīna Kursīte uzskata, ka noteicošās bijušas trīs rakstura īpatnības: neatlaidība, gudrība un spītība. Tieši šīs trīs lietas, pēc Kursītes domām, esot svarīgas arī šodienas situācijā, kad esam iekļāvušies ES struktūrās. Tieši ķoniņu rakstura īpatnības latviešiem pašlaik ir vitāli nepieciešamas, lai spētu nepazust ES globālajā vidē un saglabātu savu neatkārtojamo patību.”¹³³ Jāpiebilst, ka Ķoniņciema „Atālmauļās” dzīvo gana gudri Peniķi, jo paši uzrakstījuši un realizējuši septiņus lauksaimniecības projektus; gana neatlaidīgi, jo nav nobijušies no daudzajām formalitātēm un gana spītīgi, lai nepamestu visu uzsākto ikdienas grūtību ietekmē. Inita un Juris Peniķi Ķoniņciemā ir kapitāls, kuru kā kaut ko unikālu nevar novērtēt, bet tas, ka tiek domāts un darīts, lai arī bērni izprastu un mācētu godāt savu piederību

---

¹³¹Švābe, 1938, 178

¹³²Vanags, Kārlis, Ceļvedis pa dzimto zemi: tūristu ceļojumu maršruti Latvijā / K. Vanags. Rīga, Sabiedrisko lietu ministrijas, Tūrisma nodaļas izdevums, 1939. 2 sēj. Tūristu bibliotēka, Nr. 10, 352 – 355.

¹³³Barkāns, 2006, 40

kuršu ķoniņiem, ir tālredzība nākotnes nodrošināšanai. „Tieši šeit mītošie cilvēki un viņu senči varētu dot atbildes, kā latviešiem nepazust globalizētajā pasaulē, kā lepni un pašpārliecināti pastāvēt mūsdienu kosmopolītiskajā vidē”¹³⁴ un prast novērtēt neatkarību, jo 2018. gadā mēs visi varēsīm svinēt savas vienotības simtgadi.

Tādējādi ir secināms, ka kuršu ķoniņu materiālā mantojuma novērtēšana un saglabāšana ir tas slēptais, enigmātiskais kods, ko viņi nodod nākamajām paaudzēm.

Lai arī padomju okupācijas gadu postošās ietekmes rezultātā ķoniņu dzimtu īpašumā materiālo vērtību nav daudz šobrīd, toties ģenerālis Mārtiņš Peniķis palīdzot Latvijas valsts tapšanas un veidošanas procesā, parūpējies par to, ka Peniķu dzimta ķoniņos pati par sevi ir nozīmīga kā unikāla nepakļāvības vērtība.

---

¹³⁴Barkāns, 2006 - Barkāns, Elmārs. Latviešu muižnieki – ķoniņi vēl dzīvi// Nedēļa, 2006, Nr.37, 11.09.

SECINĀJUMI

Maģistra darbs savā struktūrā nav būvēts kā ceļš uz neapstrīdamiem faktiem, kas izrietētu no veiktajām analīzēm un iepriekšējiem pētījumiem par kuršu ķoniņiem. 21.gadsimtā vispār grūti runāt par neapstrīdamiem faktiem un viennozīmīgām vērtībām un vēl jo vairāk par vienu patiesību. Vērojot un pētot sabiedrības attieksmi pret kuršu ķoniņiem darba gaitā izkristalizējās vairāki jautājumi, uz kuriem arī nebija iespējams sniegt neapstrīdamas atbildes. Viens no tādiem jautājumiem bija, kāpēc lielākajai Latvijas sabiedrības daļai ir vienaldzīga attieksme pret kuršu ķoniņu brīvības paturēšanas un saglabāšanas pieredzi, kura mērāma daudzos gadu simtos. Otrs no šīs pašas sērijas jautājumiem bija, kāpēc arī tie, kas Latvijā zina par kuršu ķoniņu nozīmi vēsturē, uztver ķoniņus kā pabeigto un noslēgto pagātņi. Iespējams, šis jautājums jeb precīzāk atbilde uz jautājumu jāmeklē plašākā aptvērumā: kāda ir sabiedrības attieksme pret pagātņi – vai tikai atpakaļvērsta un tāpēc vienaldzīgi rēna, vai ietveroša abus laika aspektus – pagātņi un tagadņi, domājot par abu nozīmi nākotnei. Šķiet, ka mutvārdu aptaujās un publikācijās rodama atbilde liecina par to, ka pēc iestāšanās Eiropas Savienībā, iesākdami virzīties globalizācijas virzienā, mēs esam daudzko zaudējuši no lokālās patības, cerēdami un ticēdami, ka tas nebūs ne noderīgs, ne vajadzīgs. Šī vienpusīgā pagriešanās no šķietami sīkā uz šķietami lielo nav mūs iekļāvusi lielajā Eiropas veidojumā kā līdzvērtību, jo mums nav bijis drosmes vai uzņēmības ieiet lielajā ES ar savu pienesumu, daļa no kura varētu būt tieši kuršu ķoniņu mantojums.

Skatoties no citas puses, iespējams, šī īsredzība attiecībā uz kuršu ķoniņu un citām mūsu vēstures lappusēm, nav slikta, jo ļauj katram indivīdam meklēt savu ceļu un izvērtējumu pagātņei, kas noderētu arī nākotnē. Iepriekšējos periodos vēstures zinātnē un ikdienā dominējušais binārais pasaules dalījums melnajā un baltajā, patiesajā un nepatiesajā, vērtīgajā un nevērtīgajā, atstāja dziļi negatīvu nospiedumu. Vai vienmēr viss baltais ir bijis kristālbaltais un melnais – vienīgi un tīri melnais? Vai vispār ir iespējama tikai viena taisnība – arī attiecībā uz kuršu ķoniņiem? Būdamai kuršu ķoniņu pēctecei, gan pirms ķeršanās pie maģistra darba izstrādes, gan darba izstrādes gaitā, man, protams, bija sava pārlicība par ķoniņu lietām un savs uzskats par to. Vienlaikus rakstīšanas procesā centos izvairīties tikai no ķoniņu un Ķoniņciema ķoniņu uzskata kā vienīgā pareizā paušanas, atstājot brīvu starptelpu, ko ieinteresēts lasītājs var aizpildīt iepazīstoties gan ar intervēto personu dzīvesstāstiem, gan ar publikācijām par ķoniņiem.

Pamatziņas, ko ieguvu darba gaitā, izsakāmas virknē secinājumū:

1. Kuršu ķoniņi – atšķirībā no pārējiem kurzemniekiem un citu novadu ļaudīm – ar praktisko izmaņu un spēju fiziski un garīgi pastāvēt par savu brīvību, ir pratuši nepakļauties svešzemnieku paverdzināšanai. Visiem kuršu ķoniņu brīvcietu ļaudīm apvienojoties, viņiem ir izdevies nosargāt kādreiz iegūtās privilēģijas līdz pat brīdim, kad arī pārējie novadi – izrādot neatkarības gribu – 1918.gadā ieguva savu valsti.
2. Līdz pat 20. gs. sākumam kuršu ķoniņi prata apvienot šķietami neapvienojamo: vienlaicīgi piekopa divus ticības virzienus: pagānisko un kristīgo (sākotnēji ordeņbrāļu katoļticību, vēlāk luterāņu).
3. Ķoniņciema Peniķu senais mantojums nav tikai pagātnē vērst, bet turpina savu gaitu. Laikmetiem un varām mainoties, Ķoniņciems un Peniķi pastāv un pielāgojas katra gadu simteņa prasībām, vienlaikus nezaudējot no paaudzes paaudzē pārmantoto patību. Kaut arī daļa no mūsdienu Latvijas sabiedrības uzskata, ka ķoniņi ir pabeigtā pagātne vai vēsture, patiesībā ķoniņi ir vien mainījuši savu ārējo veidolu, lai pastāvētu. Peniķu senči, kā liecina vēstures un mutvārdu vēstures avoti, savu pastāvēšanu brīva cilvēka statusā nodrošināja, izvēloties sev uzticamus sabiedrotus un iekšpusē veidojot ķeltu klanam līdzīgas attiecības.
4. Kuršu ķoniņi vēl arvien pastāv, dzīvo savu senču mājās, lieto dzimtas ģerboni un prezentē sevi Latvijā ar latviskās dižciltības vaibstu, kas vieno sevī gan praktisko, gan visu mītisko, sākot no aizsargzīmēm un beidzot ar Elku birzs nozīmes apjautu.
5. Ķoniņi apvieno sevī laika nepārtrauktības un cikliskuma (dzimšana – pamirums – atdzimšana) fenomenu: ne vēsturiskie pazemojumi (piemēram, kad ķoniņiem vairāku paaudžu garumā nācās tiesās aizstāvēt savu privilēģēto statusu), ne fiziskās iznīcības draudi karos, deportācijās (īpaši padomju okupācijas gados) nespēja iznīcināt Ķoniņciema Peniķu dzimtu.
6. Ķoniņi saglabājuši sevī arī senseno telpas sakralitātes apjausmu un tās saglabāšanas vēlmi. Kaut arī daļa no kuršu ķoniņu iekoptajām elku svētbirzīm nav saglabājušās, tomēr Ķoniņciemā esošā svētbirzs, lai arī ne pirmatnējā izskatā, ir tikusi saglabāta. Tā liecina gan par cieņas izrādīšanu senču piekoptajai reliģijai, kuras pamatā bija dabas un tajā iemiesoto pārdabisko būtņu (dievību, garu) godināšana, gan arī par konservatīvismu, kā liekas, vārda labākajā nozīmē.
7. Sakrālā pasaule – vismaz kuršu ķoniņu gadījumā – tiek uztverta ciešā kopsakarā un mijiedarbē ar profāno pasauli, kā dvēsele ar miesu, jo viena bez otras nevar pilnvērtīgi

pastāvēt. Sakrālā pasaule atklāj to, ko ar acīm grūti ieraudzīt, bet profānais dod virzienu un nojausmu, kur to meklēt. Gan viena, gan otra pasaule ļauj pieturēties pie saknēm (šajā gadījumā ķoniņu dzimtu saknēm), jo tur, kur kāds ir dzimis, audzis un attīstījies, tur vienmēr viņš jutīsies iederīgs.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. 100 Latvijas vēstures relikvijas, 2012 - 100 Latvijas vēstures relikvijas / darba grupas vadītāja Irina Zeibarte. Rīga : Lauku Avīze, 2012.
2. Barkāns, 2006 - Barkāns, Elmārs. Latviešu muižnieki – ķoniņi vēl dzīvi// Nedēļa, 2006, Nr.37, 11.09.
3. Dailes lokā, 1970 - Dailes lokā : tautasdziesmas par daiļumu / J.A. Jansona izlase un sakārtojums. Rīga : Liesma, 1970. (LD 30006.6)
4. Dunsdorfs, 1971 - Dunsdorfs, Edgars. Ķoniņu svētie meži // Archīvs, 2.sēj., Melnburna, 1971.
5. Dunsdorfs, 1967 - Dunsdorfs, Edgars. Mūžīgais latviešu karavīrs. Melnburna, 1967.
6. Dzenis, 2012 - Dzenis, Agris. Brīvību mīlošie anarhisti – kuršu ķoniņi. Kuldīgas vēstules. Liepāja: Kurzemes vārds, 2012. marts.
7. Dzenis, 2014 - Dzenis, Agris, Kuršu ķoniņi un citi lēņavīri Rietumlatvijā : septiņsimt gadus ilga brīvības saglabāšanas pieredze. Rīga : Domas spēks, 2014.
8. Dzenis, 2004 - Dzenis, Agris. Peniķu dzimtas dārgumi. Mājas viesis. 2004, nr. 233.
9. Eniņš, 2008 - Eniņš, Guntis, 100 dižākie un svētākie. Rīga : Lauku Avīze, 2008.
10. Johansons, 2011 - Johansons, Andrejs, Latvijas kultūras vēsture. Rīga : Jumava, 2011.
11. Juškevičs, 1931 - Juškevičs, Jānis, Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē. Rīga : Valstspapīru spiestuve, 1931.
12. Keresāre, 2007 – Keresāre, Ene, Biogrāfiskās pētniecības attīstība Igaunijā. – Latvijas mutvārdu vēsture. Spogulis. Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība. Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 2007
13. Kresliņš, 2015 - Kresliņš Jānis. Latviešu tradicionālo kultūras vērtību izzinātājs. Rīga : Neputns, 2015.
14. Kursīte, 2012 - Inkluzīvi / sastādītāja Janīna Kursīte ; [redaktore Sigita Kušnere]. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2012
15. Kursīte, 2014 - Kursīte, Janīna, Latvieša māja. Rīga : Rundas, 2014.
16. Kursīte, 2008 - Kursīte, Janīna, Sfumato nesfumato : Ekspedīciju ceļi un neceļi / Janīna Kursīte. Rīga : Madris, 2008.
17. Kursīte, 2009 - Kursīte, Janīna, Tautlietu vārdene. Rīga: Nemateriālā Kultūras Mantojuma valsts Aģentūra, 2009.

18. Lapiņa, 2010 - Lapiņa, Aiva. Senās kursas valdnieku pēcteči un mūsu labieši vai nodevēji? Kuršu ķoniņi. Ilustrētā pasaules vēsture. 2010, maijs.
19. Pagātne un tagadne I, 1936 - Pagātne un tagadne I : vestures skolotāju biedrības rakstu krājums / Rīga : vēstures skolotāju biedrība, 1936-1938. 2 sēj.
20. Pagātne un tagadne II, 1938 - Pagātne un tagadne II : vestures skolotāju biedrības rakstu krājums / Rīga : vēstures skolotāju biedrība, 1936-1938. 2 sēj.
21. Pāvuliņa, 1935 - Pāvuliņa, K. Andreja Peniķa nāve. Atpūta, 1935, nr. 577, 22. novembris, tulkots no vācu val. (Rusvurms, K. Rigacher Almanach. Rīga, 1864)pārpublicēts.
22. Šulmane, 2001 - Šulmane, Ilze. Latvijas mediju analīze / Daudzveidība 3. Rīga : Latvijas Universitātes Komunikācijas studiju nodaļa, 2001.
23. Švābe, 1938. - Švābe, Arveds, Straumes un avoti. Rīga : A. Gulbis, 1938, 1.sēj
24. Tisenkopfs, 1993 - Tisenkopfs Tālis. Dzīve un teksts: biogrāfiska pieeja sociālajās zinātnes. // LZA Vēstis. 5/1993, A daļa.
25. Vanags, 1939 – Vanags, Kārlis, Ceļvedis pa dzimto zemi: tūristu ceļojumu maršruti Latvijā / K. Vanags. Rīga, Sabiedrisko lietu ministrijas, Tūrisma nodaļas izdevums, 1939. 2 sēj. Tūristu bibliotēka, Nr. 10.
26. Zalts, 1930 - Zalts, Kārlis, Jāšana un jājamie piederumi. Rīga : Literatūra, 1930, (9087)

ARHĪVA MATERIĀLI

1. KNM, nr. 2530, 1929 - Kuldīgas novada muzejs, krājuma nr. 2530, A. Peniņa vēstule 1929. 03.03(Rokraksts ar labojumiem. Dubultlapa).
2. KNM, nr. 4569, 20. gs. - Kuldīgas novada muzejs, krājuma nr. 4569, Ķoniņu brīvciena ģerbonis, uzstādīts pie dzīvojamās ēkas Ķoniņciemā. 20. gadsimta 20.– 30. gadi.
3. LVVA, 1679.f., 172.apr., 857.l., - Latvijas valsts vēstures arhīvs, 1679.f., 172.apr., 857.l., Brīvcietu sadalīšana/Ķoniņciemā, 140. – 148.lpp.
4. LM, nr. 2563, 1935 - Liepājas muzejs, lietas nr. 2563, Andeja Peniņa vapenis, 1935.gads.

PUBLICĒTIE AVOTI

1. Bērtiņš, 2001 - Bērtiņš, Atis. Kuršu ķoniņi – Lameikina pēcteči. Bandava. – Nr. 7 (1991, novembris).
2. Dambīte, 2001 - Dambīte, Ilze. Strīds par Turlavas karogu. Kurzemnieks, 2001, 15. novembris.
3. Dubļinska, 2015 - Dubļinska, Kristīne. Cels godā kuršu ķoniņu kultūrvēsturisko mantojumu. Kuldīgas novada vēstis. – Nr. 149 (2015, 12. novembris).
4. Dubļinska, 2015 - Dubļinska, Kristīne. Sirsnīgā gaisotnē atver grāmatu par kuršu ķoniņiem. Kuldīgas novada vēstis. – Nr. 132 (2015, 26. februāris).
5. Elksnis, 1996 - Elksnis, Arvils. Bij Ķoniņciema erģeles no tīras cīnnes stabules. Kurzemnieks. – Nr. 108 (1996, 14. septembris).
6. Grīniņa, 2006 - Grīniņa, Iveta. Aizstāv diplomdarbus mākslas skolā. Kurzemnieks. Nr.64 (2006, 3. jūnijs).
7. Grīnberga, 2016 - Grīnberga, Antra. Gatavo Ķoniņciema atdzimšanas svētkus. Kurzemnieks. – Nr. 50 (2016, 2. maijs).
8. Grīnberga, 2015 - Grīnberga, Antra. Grib izcelt vērtīgo. Kurzemnieks. Nr.45 (2015, 22 apr.).
9. Kuzņecova, 2009 - Kuzņecova, Rīta. Vēsturnieki Kuldīgā. Kurzemnieks. 2009, 30. jūlijs.
10. Spulēiece, 2010 - Spulēiece, Inguna. Brauc kuršu ķoniņu bagātības skatīt. Kurzemnieks. 2010, 4. septembris.
11. Spulēiece, 1997 - Spulēiece, Inguna. Peniķu ģimene mīt Ķoniņciemā. Kurzemnieks. – Nr. 19 (1997, 16. septembris).

NEPUBLICĒTIE AVOTI

1. Intervija Didzis Skuška, Turlava, 2017. gada marts.
2. Intervija Gaida Jakšta, Liepāja, 2017. gada marts.
3. Intervija Inita Peniķe, Ķoniņciems, 2017. gada aprīlis.
4. Intervija Juris Peniķis, Ķoniņciems, 2017. gada aprīlis.

ELEKTRONISKIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. Dzenis, Agris. Divi dokumenti par Kurzemes brīvajiem latviešu zemturiem 18. gs. otrajā pusē. Latvijas arhīvi, 2000, 20. novembrī, 19. lpp. Pieejams:
http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/zurnalu_raksti/42-60-VESTURE-Dzenis.pdf
[aplūkots 20.04.2017.].
2. Latvijas Republikas oficiālais izdevums Latvijas vēstnesis. Pieejams:
<https://www.vestnesis.lv> [aplūkots 29.04.2017.].
3. Maps. Google. Pieejams:
<https://https://www.google.lv/maps/@56.832916,21.7599624,2843m/data=!3m1!1e3>
[aplūkots 30.04.2017.].
4. Saeima. Ģerboņu likums. 2005, 16. Decembris. Pieejams:
<https://likumi.lv/doc.php?id=123815> [aplūkots 29.04.2017.].

1. NODAĻAS PIELIKUMS

1.3.1. att. **Kuldīgas nov., Turlavas pag., 0,5 km ZA no Ķoniņciema, kulta vieta - Elku birzs** (Maps. Google. Pieejams: <https://www.google.lv/maps/@56.832916,21.7599624,2843m/data=!3m1!1e3> [aplūkots 30.04.2017.])

1.3.2. att. Kuldīgas nov., Turlavas pag., Evanģēliski Luteriskās Lipaiķu draudzes baznīca (Peniķu ģimenes arhīva foto)

1.3.3. att. Lipaiķu baznīcas zvans (Peniķu ģimenes arhīva foto)

1.3.4. att. **Kristību trauks** (Peniķu ģimenes arhīva foto)

1.3.5. att. **Kārba Dievmaizītēm (Ciborijs) 1690. gads** (Peniķu ģimenes arhīva foto)

1.3.6. att. **Vīna papildināšanas krūze** (Peniķu ģimenes arhīva foto)

1.3.7. att. **Biķeri** (Peniķu ģimenes arhīva foto)

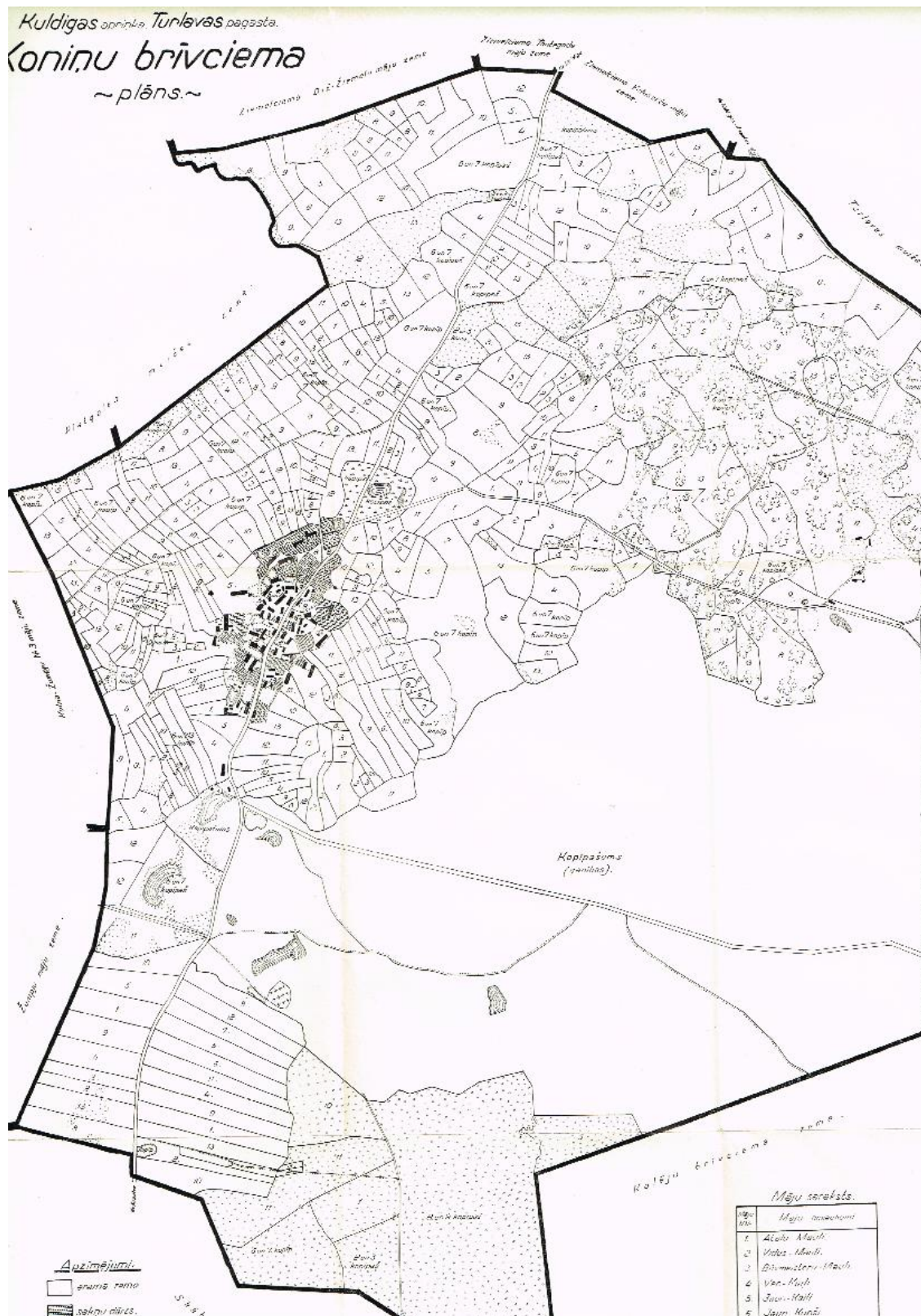
2. NODAĻAS PIELIKUMS

2.1.1. att. **Juris Peniķis 29 gadu vecs 1895. gads**, (Kreslins Janis. Latviešu tradicionālo kultūras vērtību izzinātājs. Rīga : Neputns, 2015 320 lpp., 157.lpp.)

2.1.2. att. **Paniķu ģimenes foto 20. gs. 20. gados** (Paniķu ģimenes arhīva foto)

2.1.3. att. Ķoniņu brīvcietņa plāns (Švābe, A. Straumes un avoti. I. sēj. 233. lpp.)

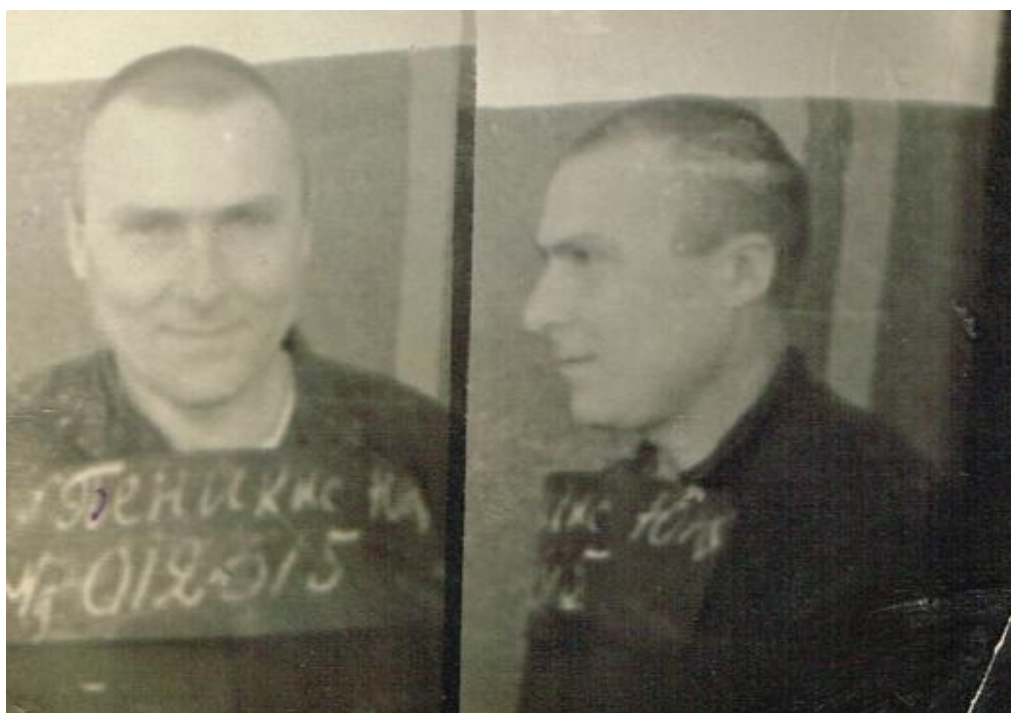
2.1.5. att. Juris Peniķis dzimis 1914. gada 11. maijā Ķoniņciema ‘Attālmaļu’ mājās. Miris 1978. gada 6. dec. (Peniķu ģimenes arhīva foto)

2.1.6. att. **Juris Peniķis**(1914. -1978.) no labās (Peniķu ģimenes personīgais arhīva foto)

2.1.7. att. **Līze Milda Peniķe** 1920 – 2007 (Peniķu ģimenes personīgais arhīva foto)

2.1.8. att. **Juris Peniķis 1914 - 1978** (Peniķu ģimenes personīgais arhīva foto)

2.1.9. att. **Iesvētības no kreisās Ilga Peniķe, Viktors(no Lejas Ķīkāļiem), Gaida Peniķe,** (Peniķu ģimenes personīgais arhīva foto)

2.1.10. att. Dzīres Atālmauļu sētā (Peniķu ģimenes personīgais arhīva foto)

РСФСР
Исполнительный комитет
ТАТАРСКОГО
Сельского Совета
Всесоюзный трудящийся
Членского р-на
Омской области
25 Декабря 1957 г.
№
с. Татарск

СПРАВКА
Дана гр-ке Пеникис Милде Фрицевной
прож.: в Латвийская ССР Кулдигского р-на
Турлавокого с/Совета .
В том, что гр-ка Пеникис Милда
Фрицевна действительно с апреля месяца 1949 по
1957 год работала в колхозе им. Сталина , Татарского
сельского Совета , Черлакского района , Омской области
Основание архивные данные Татарского сельского
Совета за 1949-1957 годы .
Документы подтверждающие заработную плату Пеникис
не сохранились .
Что и удостоверяет
Председатель исполкома
сельского Совета
депутатов трудящихся
Секретарь исполкома
сельского Совета
депутатов трудящихся

8-2-16

2.1.11. att. Izziņa izsniegta Līzei Mildai Peniķei (Peniķu ģimenes personīgais arhīvs)

3. NODAĻAS PIELIKUMS

3.1.4. att. Stabs ar Peniņu vapeni Ķoniņu ciemā, (Kreslins Janis. Latviešu tradicionālo kultūras vērtību izzinātājs. Rīga : Neputns, 2015 320 lpp., 160.lpp.)

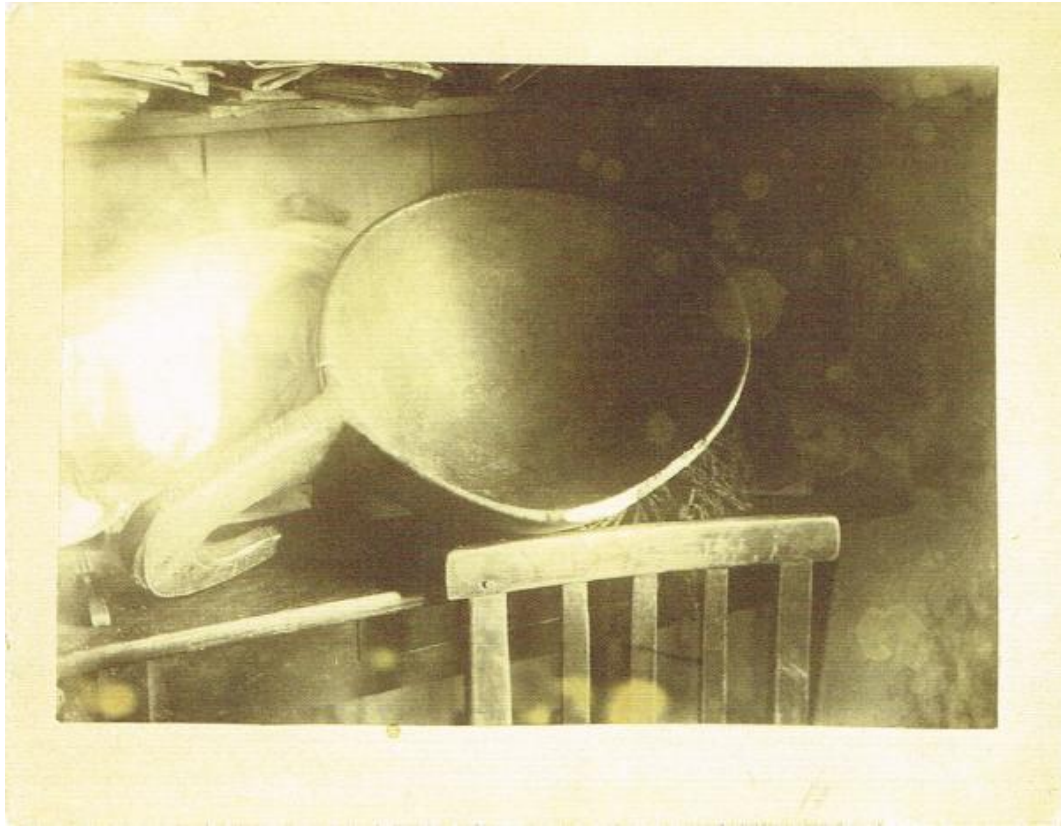
3.1.5. att. Ķoniņu brīvcieņa ģerbonis, uzstādīts pie dzīvojamās ēkas Ķoniņciemā. 20. gadsimta 20.–30. gadi. (KNM krājums, 4569)

3.1.6. att. Peniķa stabs Ķoniņu ciema burmeistara mājas priekšā, Apmēram 8 pēdas augstā staba galā uz dēļa uzotēts Peniķa ģerbonis, (Švābe, Arveds, Straumes un avoti. Rīga : A. Gulbis, 1938., 176/177.lpp.)

3.1.7. att. Vapenis (LM 2563)

3.1.8. att. **Ķoniņu kauss**, (Kreslins Janis. Latviešu tradicionālo kultūras vērtību izziņotājs. Rīga : Neputns, 2015 320 lpp., 160.lpp.)

3.1.9. att. **Aproce 5. – 12. gs.** (Peniņu ģimenes krājumi)

3.1.10. att. **Zīmes koka ēkā** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.11. att. **Raksti** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.12. att. **Ozollapa krēslā** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.13. att. **Zīļu ornaments** skapī (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.14. att. **Pūra lāde** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.15. att. **Pūra lāde** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.16. att. **Lāde** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.17. att. **Pūra lāde** (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.18. att. Initas Peniķes (dzim. Arāja) pūra lāde 1980. gads (Peniķu ģimenes krājumi)

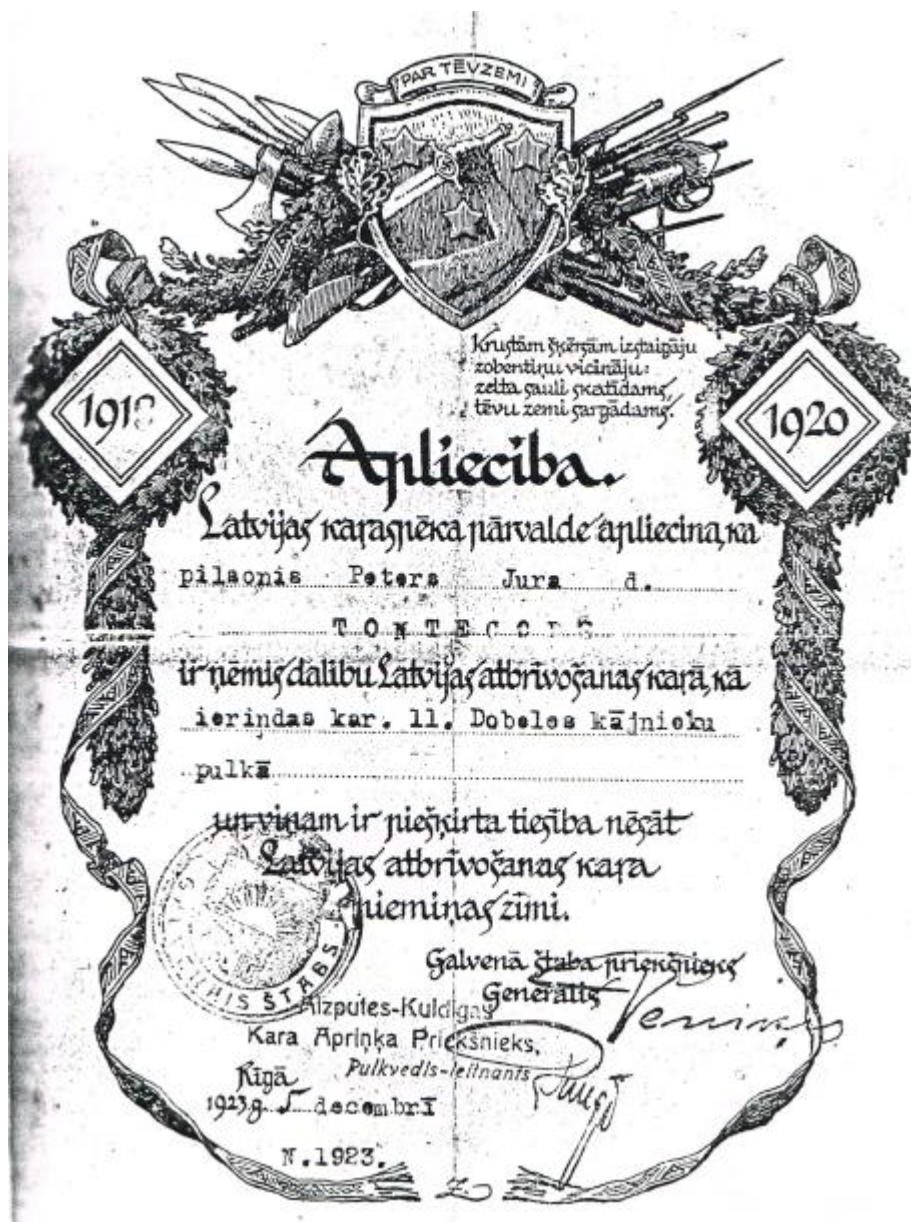
3.1.19. att. Segā (Peniķu ģimenes krājumi)

3.1.20. att. Apakšsvārks (Peniķu ģimenes krājumi)

3.2.1. att. Ģenerālis Mārtiņš Peniķis 1874 – 1964 (Peniķu ģimenes personīgais arhīvs, kopija)

3.2.2. att. Ģenerāļa Mārtiņa Peniņa parakstīta apbalvojuma apliecība (Peniņu ģimenes personīgais arhīvs, kopija no nezināma avota)

3.2.3. att. **Kulta vieta - Elku birzs** (Peniķu ģimenes personīgais arhīvs)

Saruna ar Gaidu Jakštu (1942), meitas uzvārds Peniķe, Liepāja, 2017

Intervētājs: **kurā vietā dzimusi?**

Gaida: *Turlavas pag. "Atālmauļos".*

Intervētājs: **pašā Ķoniņciemā?**

Gaida: *tieši pašās mājās.*

Intervētājs: **toreiz mājās dzima?**

Gaida: *jā*

Intervētājs: **kad Tu biji mazs bērns ar omu gāji uz Pliķiem? Un ko oma teica, viņa bija barga vai nebija barga pret Tevi? Vai lutināja? Kā bija?**

Gaida: *oma bija ļoti laba mums, nekad nesita mūs.*

***

Intervētājs: **pienāk tas 1949. gads 25. marts, un kaut kas no tā Tev arī palicis atmiņā?**

Gaida: *Jā, jā! Palika atmiņā. Bija agrs rīts, tāda nokrēsla. Tad mūsu mamma cēla mūs augšām. Mēs pieci gabali bijām. Mēs niķojās un brēca. To es atceros, ka stāvēja tie zaldāti ar flintēm. To es atceros. Vaļējās mašīnās sakāpa visi un veda uz Kuldīgu prom.*

Intervētājs: **Uz Kuldīgu vai uz Skrundu?**

Gaida: *Laikam uz Skrundu, jā.*

Intervētājs: **Ko mamma bija paņēmusi līdzī? Nu no ēdiena un cik viņai bija tā līdz?**

Gaida: *Nu viņa bij paņēmusi iepriekš nožāvētu gaļ, vienu cūkas cisku viņa bija paņēmusi līdz un maizi izceptu.*

Intervētājs: **Vienu kukulīti vai vairākus?**

Gaida: *Nu varbūt vairākus. Tai Krievijā kad aizbrauc, tur pie tās krievenes nolika dzīvot, tā to gaļ nozag.*

Intervētājs: **Nu, un no apģērba ko paņēma līdz? Jūs bij apģērbti, nu, un tur kādu segu?**

Gaida: *Nū, jā, segas varbūt paņēma kaut kādas un kažoku. Tāds liels kažoks bij. Mamma paņēma līdz un tad viņ mūs tur tajā mašīnā apklāj.*

Intervētājs: **Un Krievijā Jūs iemitināja ne jau istabā? Kur Jūs iemitināja?**

Gaida: *Nu jā! Tur izdalīja tur tās ģimenes pie krievu ģimenēm un istabā nelaida mūs, bet mūs tādā kā priekšnams, bet viņš neapkurinājās. Pie zemes, uz salmiem mēs gulējām.*

Intervētājs: **Un teiksim tā. Vienā dienā Jūs tur izkāp, aizved, pārgulēja. Nu, un nākošā dienā uzreiz mammai bija jāiet darbā vai kā?**

Gaida: *nu to es tā neatceros, varbūt arī gāja. Nē, nu darbā jau viņa gāja.*

Intervētājs: **Un kāds bija pirmais darbs, ko viņai lika darīt?**

Gaida: *Viņa lauku brigādē no sākuma gāja.*

Intervētājs: **Cik ilgi? Apmēram gadu vai pus gadu?**

Gaida: *Nē, nē! Tik ilgi nē! Viņa varbūt to pirmo vasaru un tad rudenī viņ gāj govīs slaukt.*

Intervētājs: **Un kā Jūs tajā ēšanas ziņā izdzīvojāt, līdz tam rudenim? Ko Jūs likāt mutē?**

Gaida: *Labs jautājums! ...nekā, gandrīz. Un gružkastē arī nekā nebija ko dabūt, jo tā bija Krievu ģerevņa un tie krievi paši diezgan švaki dzīvoja. Rudenī aizgājām uz kolhoza lauka, kad noņēma kartupeļus, tos sasalušos kartupeļus salasījām. Ēdām!*

Intervētājs: **Un pastāsti tur par tiem kartupeļiem, kur Jums tas brigadieris tur uzbruka, kā teikt.**

Gaida: *Nu jā. Mēs aizgājām, pa nakti, uz kolhoza lauka pēc kartupeļiem. Tas brigadieris brauc. Mēs jau varēja paslēpties, bet mēs to nesapratām, ka jāslēpjas. Viņš piebrauc pie mums klāt un pras "ko jūs tur nes?"...kartupeļus, "nū, ber iekš manā kulbā", viņš aizveda uz savām mājām. Nu tā!*

Intervētājs: **Un kad Jūs tur pie tām govīm, lopiem strādājāt, kā Jums tur gāja?**

Gaida: *nu vismaz to pienu mēs dabūjām.*

Intervētājs: **Tā atklāti Jūs jau nevarēj?**

Gaida: *Atklāti nevarēj un uz mājām nest arī nevarēj. Mēs gāj uz stall. Ielīdām iekšā govs silīs un mamma mūs dzirdīj ar pienu.*

Intervētājs: **Tā paslepus?**

Gaida: *Ta paslepus. Nū un tad vēlāk, kaut kur tā mamma bija kādu pus gadu slaukusi tās govis, tur bija pienotava, tajā holkozā, tajā ģerevņā bija pienotava, kur jamašīnē ar rok, jāgriež to pie, ko izslauc no govīm, un mamm gāja palīdzēt to pien mašīnēt. Tam kam tās govs bija, tas kara laika palika bez viens kājs un tad mamm gāja palīdzēt to pien mašīnēt. Un tas tad ļāva mums iet, tikai paslepus, to pien padzert. Pa kluso, jo tas arī bija aizliegts. Tad viņš mūs ar to krējumu un biezpienu saēdināja un tad jau mums bija labāk.*

I : Pastāsti, cik ilgi tad Jūs nodzīvojāt tajā priekšnamā un kā Jūs no tā priekšnama tikāt uz citu vietu?

G: *es pat nezinu. Nu tur mēs bijām marta beigās, aprīļa sākumā.....Nū, un mamma bija paņēmusi līdz tēva kostīmu. Un viņa pret to kostīmu dabūja vienu vec būd. Mēs aizgājām tad jau atsevišķi dzīvot, no tās krievu ģimenes. Tur mēs dzīvojām kādus divus vai trīs gadus un tad mēs paš uzcēl sev būd. Nū un tur jau tā celšana vienkārša bija, no velēniem. Mēs bērni līdzējām un uzcēlām sev paši būdu.*

I : Viņa (Līze Peniķe) man stāstīja, ka viņa tos logus un durvis iemainīja pret cimdiem. Tā bija?

G: *Nu, protams, ka tā bija! Pamainīja, kaut kas jau bija līdz. Mammai jau naud nebija, kur viņ jau nekur nevarēja neko nopirkt.*

I : Pa to maizi!

G: *Pirmo reizi maizi izcepām, tad, kad nomira Staļins. Tad izmaksāja uz darba dienām graudus, tos samalām un pirmo reizi. Tas jau bija 1956. gads.*

I : Bet jautājums, kur Jūs samalāt? Man liekas, ka mamma (Līze Peniķe) teica, ka kafijas dzirnaviņās?

G: *Nē! Tur bija tāds speciāls. Tāds apaļš no akmens....dzirnavas viņas skaitījās. Ar roku bija jāgriež. Nū un tur jau tie milti ar visām sēklām.*

I : Sēnalām...

G: *Senalām, jā! Nū un tad jau paši tie krievi sāka labāk dzīvot.*

I : Tā, māte to gadu nostrādāja. Ko viņa par to gadu saņēma?

G: *Ko viņa saņēma? Neko! Naudu nē, graudus nē, teļu iedeva, maziņ teliņ. Un to mēs izaudzinājām un tad mums bij gosniņ.*

I : Nu arī labi!

***

I : Nū un teiksim par skolu. Uzreiz bija jāsāk iet skolā? Cik Tev gadiņi bija?

G: *Izveda martā un aprīlī palika septiņi gadi. Bija jāiet skolā. Arī vecākie bērni, visi trīs mēs sākām iet pirmajā klasē. Runāt nemācējām, sēdējām. Skolotāja ļoti laba, nu jā, atsaucīga skolotāja bija.*

I : Par fašistiem Jūs nesaukāja kāds?

G: *Nū bērni jā, lielie tā nē. Bērni skrēja pakaļ un sauca par fašistiem.*

I : Un Jums bija tāds rūgtums?

G: *Nē, bērni to neizjuta.*

***

G: *Mūs ģerevņā bija četras klases. Pēc tam bija jāiet desmit kilometri ar kājām uz skolu.*

I : Uz kuru skolu bija jāiet?

G: *Tatarkā. Un tur pēc tam arī internātā.*

I : Un kur Jūs dzīvojāt?

G: *Mazā Atmasa. Un tur tajā Tatarkā, tur tai kopmītnē, internātskolā man apsaukā pa fašisten. Tad to klases audzinātāja dabūj zināt un to meiteni gandrīz no skolas izdzin ārā.*

I : Kas viņa pēc tautības bija? Krieviete?

G: *Jā, krieviete.*

I :Kas tur vispār vēl bija par tautībām?

G: *latvieši, igauņi, kirgīzi. Mūs Ģerevņā bija tikai latviešu ģimenes, 11 latviešu ģimenes.*

I : Pastāsti ko izveda? Māti....omu un jūs, piecus bērnus. Nu tad pasaki visiem bērniem vārdus.

G:*Vecākais brālis bija Ilmārs, viņam desmit gadi bija, Ilga astoņi ar pus gadi, es bij – Gaida, drīz palika septiņi, Kriša, tam bija nepilni pieci gadi, tad bija Velta, taij bij gads un trīs mēneši. Nu tā!*

I : Zināms, ka citiem zīdaiņi pa ceļam nomira, bet Velta neomira, tāpēc, ka māte...

G: *Mamma ar krūti baroja, tāpēc viņa nenomira, bet tieši mūsu vagonā nomira viens zīdaiņītis.*

I : Nu un tad viņu tā abglabāja?

G: *Nē, nē! Kaut kur viņi, tomēr, pieturēja, lai ūdeni ienestu un palaistu nokārtot tur savas lietas, zem vagona tupēja tur visi. Vai tas bija puisis vai meitene...nešķiroja. Tad to ūdeni ienes un kaut kādu baland zup ienes. Es atceros, mēs tad to tur ēdām un tad arī zaldāts paprasīja, vai līķi ir vai nav? Ir kāds līķis, tad to līķi iznesa ārā un tur pat grāvī kaut kur iemeta.*

I : Tad tai mātei tas bija drausmīgi.

G: *Jā! Viņa bija viena pati ar trīs meitiņām, uzvārds bija Angare. Tai mazākai, kas nomira nemaz pilns gadiņš nebija, tad tai otrai kaut kur divi gadi un tai Maijai kaut kur ap desmit gadiem. Tad kad aizveda uz Krieviju nomira tā otrā mazā meitiņa. Un tad viņa sajukā prātā. Aizveda uz omsku ārstēt. Un to Maiju pievāca viena latviešu ģimene. Dad viņa izveseļojās, atnāca atpakaļ.*

I : Tad vismaz viena meitiņa palika.

G: *Varbūt tās bija māju nosaukums Angare, jo viņas sauca par Angaren, Angare. Kaut kur no Kabiles, laikam, bija. Tie visi bija tie Krievijas latvieši. Ilmārs jau ar viņiem draudzējās.*

I : Pastāsti kā ir, kad tās krievu ģimenes nokāva kādu cūku, un kā bija, tad, kad latviešu ģimene?

G: *Nū, viņi nemācēja saglabāt gaļu. Ledusskapji tādi nebija. Ko apēda, ko nē, tas sabojājās. No latviešiem viņi daudz ko iemācījās, piemēram, kā vajag nožāvēt gaļu un pēc tam var veselu gadu ēst.*

I: Un tagad pastāsti, kā tās cūkas varēja nobarot, jo tie graudi jau nebija.

G: *Nu jā, tas bija pirmajā gadā, jā. Nu graudi jau nebija daudz gadus, bet nu kartupeļi. Ja katram, krieviem tomēr gosniņa bija, tad kartupeļus izaudzināja. Mēs arī audzināja, nākošā gadā zemes pleķīti iedeva, iestādījām. Tad bija burkāni, i kartupeļi bij, jo zeme tur ļoti laba, nevajadzēja mēsloņt zemi. Iestād un viss aug.*

I: Jūs mātē stāstīja, ka viņas vīra mātē, kā saka vēl vecāka maulene, ka aiziet pie tiem, kas kopj tos zirgus un prasa tos zirgu mēslus. Tad viņai prasa nu kam tad tev viņus vajag? Ka ik pārdienas nāk pēc zirgu mēsliem. Viņa saka: mājēt, mājēt, sienas mājēt! Bet īstenībā jau viņa gāja pēc tiem zirgu mēsliem, jo tie zirgi tās auzas ēda un ar to tad cūkas baroja. Un tad visi esot brīnījušies, kā maulene nobaro tik lielu cūku.

G: *Jā tas tā bija, tos zirgu mēslus lika cūkai pie ēdiena klāt.*

I: Un kā saka, pilnīgs tukšinieks aizbrauca un beigās tā iedzīvojās, kad bija jābrauc atpakaļ, ka beigās bija ko pārdot. Ka cilvēks māk saimniekot, nopelnīt uz līdzenas vietas ar savu darbu.

G: *Nu jā, pēc 1956. gada, kad nomira Staļins tad visi sāka labāk dzīvot. Tad jau arī saka maksāt naudu.*

I: Un tad kad tēvs atgriezās, tad piedzima Juris...

G: *Juris un Andris*

I: Jurim bija pusotrs gads un Andrim pus gads un tad atgriezāties Latvijā, ja?

G: *Jā.*

I: Un kur, tad Jūs vispirms atgriezāties, kurās mājās?

G: *Vispirms, tajā boļševiku kolhozā, pie to Peniķu Ādam un tās sievas Irmis Juris Peniķis: "Kalna ķīkālīs" ar "Lejas ķīkāleni" sagājuši kopā.*

I: Ā! Tā bija tā Irma, kurai nevajadzēja to uzvārdu mainīt? Pirmais vīrs bija Peniķis un otrais vīrs bija Peniķis.

G: Viņi ātrāk atbrauca, jo mēs jau aizkavējāmies dēļ brāļiem. Jo nomira Staļins, tad bija amnestija un tad varēja braukt mājās.

***

G: Tēvs jau arī pie mums tikai 1956. gadā atbrauca.

I: Nu tad cik ilgi Jūs padzīvojāt pie tiem Peniķiem?

G: To pirmo vasaru. Tad tēvs atnāca uz to Turlavu, gāja sarunāt, lai ļauj viņam viņa mājās dzīvot, kur viņš piedzima. Tur bija bietes un kaut kadas saknes bērtas.

I: Istabās, ja?

G: Jā! Un kamēr remonteja, tikmēr apmetās pie Žumpjiem, tur viņi bija.

I: Kalna Žumpjos?

G: Jā, tad jau mēs ar Ilgas bijām aizgājušas prom.

I: Bet visu māju Jums jau neatdeva atpakaļ?

G: Nē, tikai vienu dzīvoklīti. Divas istabas un virtuvi.

I: Tad viņi to maju sadalīja vairākos dzīvokļos, kas Jums būtu bijusi vieniem, sadalīja uz 6 ģimenēm.

G: Sešām vai septiņām ģimenes, laikam, dzīvoja. Tā jau skaitījās kolhozu māja, tā jau neskaitījās mūsējā, tanī laikā.

I: Nu un tad visi tie bērni, kas nebija paspēti nokristīt pirms izvešanas, tad es tā saprotu, ka pēc tam kristīja?

G: Mūs trīs iessvētīja un mazos nokristīja.

I: Kā saka, no Dieva nebija novērsušies, caur grūtībām bijāt palikuši. Varbūt Tev ir vēl kāds atgadījums, ko pastāstīt, ko neesmu paprasījusi?

G: *Atgadījumi bija daudz! Oma tanī naktī, kad izveda, nemaz nebija majās, es viņu nodevu. Es tā padomāju, mamma mūs tur visus tuntuļo un tas viens zaldāts prasa, kur tā vecā vecene ir? Sarakstu skatās, jābūt ir. Un es pateicu, Orzakos uz bērēm. Un to omu atveda, bet labi ir kad to omu atveda. Mamma nebūtu varējusi iet strādāt*

(Sibīrijā), tad mēs visi badā būtu nomirusi. Oma mūs pieskatīja. Es omu mīlēju, mēs Sibīrijā gajām lauku skābenes lasīt, tālu bija jāiet gar to Irdiš krastu. Viņa nevienu citu bērnu neņēma līdzi, tikai mani. Un tā mēs pēc tam vārījām skābeņzupu.

I: Es Jūsu mammai prasīju, vai tad pamukt nevarēja? Viņa teica, jā, nu varēja, es viena pati vareju, bet bērni ta paliek. Tu bērni izvesti vieni paši.

G: *Atšķīra jau vecākus no bērniem, tai “Kalna ķīkālenei” Irmai atšķīra tās divas meitenes. Bērnus uz vienu vietu un pārējos uz citurieni. Bet Krievijas tie apgabali, taču lieli! Un kā viņa viņas meklēja. Un sadabūja tos bērnus. Bet, ja mes būtu aizvesti vieni paši, mamma no Latvijas neko nebūtu varējusi izdarīt. Par cik mēs katrs bijām dažādos vecumos, arī mēs būtu izšķirti.*

I: Kas bija tie uzrādītāji, pie izvešanas?

G: *Mūsējais latvietis, kas Ķīkāļos dzīvoja.*

***

I: Kurā gadā tēvu arestēja?

G: *1946.gadā, mēs pat vēstules sūtījām. Mamma diktēja un es rakstīju.*

I: Uz to lāgeri drīktēja viņam rakstīt?

G: *Jā, bet bieži nē. Zinamu skaitu vēstules pa gadu drīkstēja tik aizsūtīt. Nū u mēs kad atbraucām uz Latviju, mēs bērni runājām tikai krieviski, redz cik ātri var pārkrievoties. Ar omas ar mammas, tad latviski, bet savā starpā krieviski. Un mēs, kad tajā Aizputes kolhozā stradājām, mums tās vietējās sievietes aizrādīja, ka “Jur tač ir latviešu bērni, jums jārunā latviski.*

I: Un, Kad Jūs sakāt runāt latviski, savā starpā?

G: *Kādi trīs gadi pagāja. Tā kā ļoti ātri var pārkrievoties.*

I: Nu jā, tāds bija tas Staļina mērķis tā sajaukt tautas, ka visi kļūtu par vienu lielu Krievijas valsti.

Intervētājs: **Kurā vietā esat dzimusi?**

Inita: *Kuldīgā*

Intervētājs: **Kur mācījusies?**

Inita: *Kuldīgā, pēc tam Rīgas 64. vidusskolā ar teātra novirzienu*

Intervētājs: **Ko ieguvi no teātra novirziena? Dzīvē kaut kur tas ir palīdzējis?**

Inita: *Pie Veras Gribačas apguvu runasmākslu, aktiermeistarību un stāju pie Artūra Bērziņa. Tas viss man noderējis tik daudzās situācijās. Lauksaimniecībā, kas šodien ir arī business, liela daļa no iecerētā ir atkarīgs no sarunām, precizitātes, ka arī smaga darba un spītīgas neatlaidības.*

***

Intervētājs: **Kas ir vecāki? No kuras Latvijas puses?**

Inita: *Mammai, Leontīnei dzimtas saknes nāk no Latgales. Tāpēc dažbrīd esmu atvērta, runātīga, smaidīga, tā ir mana latgaliskā puse, ko acīm redzot esmu mantojusi no viņas. Savukārt tēvs, Ilmārs Arājs, ir Kurzemnieks, laikam, no viņa man tāda atjautība un gudrība, piemēram, biznesā. Manī, kā lai saka, ir divas dabas!*

***

Intervētājs: **Kāds ir Juris?**

Inita: *Juris kā ģoniņš un īsts sava tēva dēls ir noslēgts, nelokāms savā nostājā un bezkompromisa cilvēks, bet vienmēr atbalsta savu ģimenes locekļu centienus. Viņš saimniecībā ir tā otra puse, kas māc un var braukt, remontēt jebkuru tehniku. Mēs ar viņu esam viena ābola divas puses.*

Intervētājs: **Kur apprecējāties?**

Inita: *Apprecējāties mēs Kuldīgā 1980. gadā. Neilgi pirms kāzām pašai par pārsteigumu, mans tēvs sagādāja pūralādi kā nakamajai "Atālmauļu" saimniecei. Dzimušai un augušai PSRS varas gados, tāds priekšmets likās visai vecmodīgs, bet tēvs, izglītots cilvēks, teica, ka pie kuršu ģoniņa par sievu nevarot iet bez pūralādes. Vēlāk 1991. gada 15. decembrī mēs arī salaulājāmies baznīcā.*

Vīramāte Līze Milda Peniķe man stāstīja, ka Ķoniņciemam visvairāk radniecīgo saišu esot bijušas ar Pliķu ciemu, jo abi bija gana lieli, lai piemeklētu pieņemamu līgavu vai līgavaini. Bieži šis attālums licies tīrais nieks, lai apciemotu tuviniekus. Viņa teica, ka vīramāte Anna bieži tur gāja.

Intervētājs: Kā atnācāt uz laukiem? Sākumā dzīvojāt pilsētā.

Inita: Kādam no vīra brāļiem vai māsām bija jānāk. Vecākais Ilmārs atteicās, citi arī, bet mēs nevarējām pamest Ķoniņciemu un vīramāti likteņa varā. Protams, dzīve laukos nav viegla. Grūtos brīžos nepadevos un teicu, ka katrs pats valda pār savu prātu un gribu, nevis slinkums vai nevarēšana. Man pašai dzīvē tas ir pamats un ģimenes locekļiem stimul.

***

Intervētājs: Ko vēl vīramāte stāstīja par Ķoniņciemu? Saistībā ar pagājušajiem gadiem.

Inita: Milda stāstīja, ka par zirgiem rūpējušies īpaši labi, sedzot ar segām, lai tie būtu spīdīgi un izskatīgi, labi barojuši un darījuši visu zirga labklājībai. Braucot uz bērēm vai kāzām kuršu ķoniņi jūdza pa vairāk zirgiem kopā, par ko senāk saņēmuši aizrādījumu no Vilgāles muižkunga, bet brīvās Latvijas laikā jūdza cik gribēja un dižojās katrs ar saviem zirgiem.

No vīramātes man saglabājies apakšsvārks. Ar tiem staigājusi viņas vīramāte saimniece Anna (1877-1963), ar tiem izveda uz Sibīriju un arī atgriezās ģērbusies tajos pašos lindrakos. Vilnas audums no kā tie šūdināti, karstā laikā neļāva sasvīst, bet aukstā nosalt. Pēc rehabilitācijas, kad atgriezās Ķoniņciemā, viņa turpināja valkāt savus lindrakus, kategoriski atteicās no modernāka apģērba. Virsējās garās kleitas vai svārkus nodiluma dēļ viņa mainīja, bet šos apakšējos lindrakus valkāja līdz pat 1963. gadam, kad Anna aizgāja mūžībā.

***

Intervētājs: Kā Jūs raugāties uz to, ka nav vairs nekādu privilēģiju, lai gan zināms, ka tās bijušas ķoniņu stūrakmens?

Inita: Tagad jau Ķoniņciemā dzīvojošiem vairs nav nekādu atšķirīgu privilēģiju. Mūsdienās tas ir pašsaprotami, jo brīvi jau ir visi, īpašumu var novēlēt bez ierobežojumiem jebkuram mantiniekam, precēties var ar mīlētu cilvēku nebaidoties ko būtisku zaudēt; medību tiesības ir visiem Latvijas iedzīvotājiem. Tāpēc, kas gan mēs būtu par kuršu ķoniņiem, ja izliktos par nabagiem nemaksājot nodokli, kā viens otrs, kas par godu tur izlocīties starp likumu nepilnībām.

Mums ir bijuši grūti laiki deviņdesmitajos, bet neviens mums nedeļa nekādas atlaides, lai arī pienācās kā daudz bērnu un represēto ģimenei. Bijušās PSRS iekārtas pirmrindnieki un viņiem līdzīgie, bieži lika šķēršļus saimniecības atjaunošanai, bet tas vēl vairāk mūs apvienoja kā ģimeni un deva arī dzīves rādījumu. Mēs esam kuršu ķoniņi no Ķoniņciema neviens nevar to ne mainīt ne atņemt, jo uzvārds Peniķis runā pats par sevi. Galvenais nedarīt kaunu uzvārdam, kas saistās ar godīgumu un dotā vārda turēšanu. Ja mēs paši vairosim vēsturiskos panākumus, tad kuršu ķoniņi nezudīs.

Intervētājs: Kādas ir atmiņas par vīramāti?

Ap gadsimta miju vakaros laukā šiverējot un ieskatoties logā, bieži redzēju viņu lasām Bībeli, dziedot baznīcas dziesmas vai skaitot lūgšanas. Ja senāk pati to darīju tikai baznīcā, tad tagad arvien biežāk lūdzos arī mājās. Man liekas, ka mātes lūgšanām ir liels spēks. Tādas domas jau nāk tikai ar gadiem.

***

Intervētājs: Kāda ir Jūsu nostāja, redzējums par Ķoniņciemu?

Inita: Mēs nevēlamies dzīvot muzejā, kas liecinātu par apstāšanos laikā un telpā, radot iespaidu, ka kuršu ķoniņu ēra ir beigusies. Tas arī nenodrošinātu mums iztiku, tādēļ izvēlējamies turpināt Ķoniņciemam raksturīgāko nodarbošanos – lauksaimniecību, vienlaikus apzinoties, ka „Pastāvēs, kas pārvērtīsies”. Man tiešām būtu skumji, ja kaimiņu nodarbe aprobežotos ar primitīvām, lai arī izklaidējošām nodarbēm, jo kuršu ķoniņu gudrību, garu un laukos praktizēto vienkāršo dzīvesveidu apvienojumā ar greznību ir grūti prezentēt kopā. Domāju, ka ķoniņiem nav vajadzīga šāda veida popularizēšana. Par to ir nopietni jārunā, lai katru darbību, kas skar Ķoniņciemu mēs varētu akceptēt vai noraidīt. Tā kā biedrībā neviens nav dzimis un audzis kā Ķoniņciema iedzimtais, tad izskatās, ka viņi spēlējas ar to, kas viņiem nepieder.

***

Intervētājs: Kā svinat svētkus?

Inita: “Savs laiks darbam, savs atpūtai”. Svinību netrūkst, daudzi gadi pavadīti Birzes estrādē Jāņus svinot kopā ar bērniem, Lieldienās ripinām olas un karam šūpoles, bet bērnu kristībās un iesvētībās lūdzam visus radus.

Intervētājs: Sanāk Peniķiem sanākt kopā?

Inita: *Jā, aicinam vīra brāļus un māsas, lai katru gadu kapusvētkos tiem dzimtās mājas atgādinātu par bērnību vai jaunību un vecākiem, kas tos izaudzinājuši par labiem cilvēkiem. Žēl, ka par maz cilvēki zina par kuršu ķoniņiem, par maz izprot to būtību. Tas varbūt tāpēc, ka pēdējās ziņas ir par 1929. gada zemes reformu, bet nav tāda apkopojuma, kas atspoguļotu visu ķoniņu dzimtu likteņstāstus par vēlāko periodu. Ir par maz konstatēt to kā nav, vispirms ir jāpriecājas par Ķoniņciema esamību, par to, ka Latvijas reģistros ir tik daudz Peniķu, Tontegodu u. c. Būtu labi, ja mēs ar savu paveikto, mācētu atstāt paliekošas vērtības nākotnē, lai nepārtrūktu tā saikne ar pagātņi.*

***

Intervētājs: Kaut ko pastāstīsi par Elku?

Inita: *Mēs paši novērojam, ka cilvēks nav noteicējs pār savu dzīvi. Tie, kas izrādīja necieņu pret Elku birzi, bieži saskārās ar visādām nebūšanām. Tas nav tikai pagātnē, bet joprojām mēs ievērojam svētvietai raksturīgus nerakstītus likumus. Mēs saviem četriem bērniem vēl tagad pret Elku birzi mudinām izturēties ar pietāti. Tad, kad pie mums bija atbraukusi Latvijas televīzija, un prombraucot iekurināja Elkā ugunsgrāku, nākamā rītā nodega netālās mājas „Lejas-Kruķiņi”. Esmu kristīta, iesvētīta un laulāta baznīcā, ticu un paļaujos uz Dievu, bet pret Elku birzi iztuos kā pret vīra senču atdusas vietu. Nemāku pielūgt citas Dievības un necenšos to reanimēt, bet nosodīt senčus arī nevēlos. Tie bija viņu laiki, viņu lēmumi un patiesība. Kā tie mācēja, tā dzīvoja.*

***

Intervētājs: Jums ir kaut kas zināms par Lipaiķu baznīcā pazudušo Peniķu biķeri?

Inita: *Tas bija grezns ar rubīna krāsas akmeņiem rotāts un grebumu: “Peniķu dāvinājums...” Precīzi to uzrakstu nepateikšu, bet skaidri atceros, ka kāds man vēl pievērsa uzmanību: tur ir Tavs uzvārds. Toreizējais mācītājs to ielika savā diplomātā un devās noturēt dievkalpojumu Klosteres (Ķikuru) baznīcā. Pēc tam viņš ilgāku laiku netika redzēts un biķeris bija pazudis. Mācītājs izrādījās narkomāns. Domāju, ka kādreiz tas atradīsies pie kāda kolekcionāra; un būtu labi, ja biķers tiktu vienkārši atvests un nolikts Lipaiķu baznīcā, tur kur tam ir īstā vieta.*

Intervētājs: Jūs esat ienācēja, bet kādi ir Ķoniņi?

Inita: Cik esmu novērojusi Ķoniņciema pamatiedzīvotāji ir ļoti praktiski un taupīgi, bet ienācējiem PSRS periodā viss bija tikai uz laiku. Tāda attieksme izpaudās pret ēku jumtiem, ja tie iebruka, pārcēlās uz citu ēkas galu (neko neremontēja), jo tas jau nav pašu. Akai nobrūk koka grods- aizber to ciet, bet pēc ūdens iet uz citu (tālāku) aku. Īsa domāšana. Vīramāte Milda gan organizēja talkas ar bērniem znotiem un vedeklām, lai savu stallīti, malkasšķūni vai mājas daļu remontētu, kaut arī tai laikā viņai tas nemaz nepiederēja.

***

Intervētājs: Kā Ķoniņciema ļaudis pārdzīvoja represijas? Kaut ko senči ir stāstījuši?

Juris: 1941. gadā represēja Ķoniņciema bijušā burmeistara ģimeni, kas dzīvoja “Kalna Ķīkāļu” mājā. Pirmo atšķīra saimnieku Ādamu Penīki Skrundas stacijā un izveda uz Kirovas nometni, kur gāja bojā. Irma, meitas Vera un Zenta nonāca Krasnojarskas apgabala Iļinkas ciemā un arī izšķīra. Pāris gadu laikā Vera svēra 29 kilogramus, viņas taču cieta milzīgu badu! Pēc ilgiem meklējumiem pa daudziem Krievijas bērnu namiem 1946. gadā Irma sameklēja abas meitenes un atveda atpakaļ uz Latviju.

***

Intervētājs: Pastāsti kādus interesantus un spilgtus gadījumus ko Tev stāstījusi mamma.

Juris: Kad karš tuvojās beigām tēvu paņēma uz Liepājas leģionu, bet mamma, pielika pilnu koferi ar gaļu un arī brauca uz Liepāju, gāja pie Latvijas leģiona ģenerālinspektora Rūdolfa Bangerska lūgt viņu atbrīvot. Mājās viņu nesatika un tad izprašāja kalpotājus par inspektoru, gāja uz kaut kādu parku. Sameklēja un kad uzzināja ģenerāļa M. Peniķa radnieces lūgumu draudzīgi parunājās. Šķiroties R. Bangerskis mammai mierīgi teica, tādā līdzsvarotā balsī, lai viņa brauc mājās, jo drīz visus laidīs vaļā, un gaļu, lai neatstāj, nav vajadzības. Tā arī bija, tēvs drīz atgriezās mājās.

Kara beigās “Vidusmauļu” saimnieks ar ģimeni devās bēgļu gaitās uz Rietumiem. Arī mūsējie gatavojās un pielika ratus ar mantu, bet pēdējā brīdī, pēc vairāku dienu minstināšanās pārdomāja, laikam jau nespēja atstāt zemi, mājas un visu kas šeit bija.

Kara laikā no bumbas šķembas saimniecība zaudēja vienu no sešiem zirgiem. Šie jau saprata, ka Latviju atkal okupēs krievu karaspēks un zināja, ka nebūs labi. Četrus zirgus tēvs pārdeva uz Latgali.

***

Intervētājs: Kā tēvs nonāca Vorkutā?

Juris: Krievu okupācijas laikā kāds noziņoja un tēvu arestēja, tā viņš nonāca Vorkutas nometnē, bet viņa tēvs no lieliem pārdzīvojumiem nomira 1946. gada 24. martā. Ne katram bija pa spēkam

izdzīvot tai moku vietā, ko veci cilvēki sauc par lēģeri. Vispār viņš par to laiku nerunāja, tikai kādreiz tā izteica: rokas stiepienā aiz žoga, nemaz nerunājot par pašu ieslodzījuma teritoriju, nebija atrodama neviena zāle. Vieglāk neklājās tēva mātei, mammai ar pieciem bērniem, jo padomju varas uzliktais nodoklis piespieda pārdot pēdējo zirgu un daudzas citas vērtīgas lietas. 1949. gada 25. martā viņus izveda. Visus saimniekus, kas te bija Ķoniņciemā deportēja uz Sibīriju. Viss ciems palika bez ķoniņiem.

Intervētājs: Vai Jums sētā kādreiz auguši kādi ozoli vai citi īpaši koki?

Juris: Man liekas, ka ozoli nē. Māte jau te sākumā sētā visas gobas atstāja, jo vectēvss kādreiz taisīja no gobām dakšu kātus (domāja, ka mums arī noderēs), be tad visām gobām mūsu pusē piemētās slimība un tās nokalta. Vectēvs mācījis kā tos labos dakšu kātus taisīt. Viņas jau ir tik pat cietas kā ozoli.

Intervētājs: Kāda ir Jūsu attieksme pret muzeja un Ķoniņciema staba veidošanu kaimiņos?

Juris: Pret muzeju vispār man nav iebildumu, bet, ja kuršu ķoniņus prezentē necienīgi, tikai izraujot atsevišķas lietas, tad tas izskatās pēc cirka. Neviens no viņiem nav iedzimtais Ķoniņciema Peniķis. Tad jau var tā Peniķa stabu pārdēvēt par Ķoniņciema stabu un piedēvēt tiem to ko paši nemaz nesaprot. Domāju, ka stabu viņi nedrīgst taisīt, lai gidi pie tā vadātu tūristus, un stāstītu nepatiesus vēstures faktus. Stabs priekš mums nozīmē daudz vairāk (dziļdomīgi aizdomājas).

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs “Ķoniņu identitātes garīgā un materiālā mantojuma aspekti” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Liene Peniķe _____
/paraksts un datums/

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: profesore Janīna Kursīte Pakule _____
/paraksts un datums/

Recenzents: prof. Valdis Muktupāvels _____
/paraksts un datums/

Recenzents: Mg.philol. R.Šmite _____
/paraksts un datums/

Darbs iesniegts Latvistikas un baltistikas nodaļā _____

Dekāna pilnvarotā persona: doc. Jolanta Stauga _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījumu komisijas sēdē _____
Protokols Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: doc. Jolanta Stauga _____
/paraksts /